

**Міністерство освіти і науки України
Житомирський державний університет імені Івана Франка
Кафедра всесвітньої історії**

І. М. Власюк

ІСТОРІЯ СЛОВ'ЯНСЬКИХ НАРОДІВ

Навчально-методичний посібник

**Житомир
Вид-во ЖДУ ім. І. Франка
2019**

УДК 94(41/99)(=16)(07)
ББК 63.3(4)я73
В 58

Рекомендовано до друку Вченою радою
Житомирського державного університету імені Івана Франка
(протокол № 4 від 26 квітня 2019 р.)

Рецензенти:

Мельничук І. А., доктор історичних наук, доцент
Житомирський національний агроекологічний університет
Кругляк М. А., кандидат історичних наук, доцент
Житомирський державний технологічний університет

Власюк І. М.

В 58 Історія слов'янських народів. Навчально-методичний посібник.
Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2019. 168 с.

У навчально-методичному посібнику вміщено розподіл навчального часу за темами курсу, теми і плани семінарських занять та методичні рекомендації до самостійної роботи студентів, список рекомендованої літератури, тестові завдання, контрольні питання до екзамену, термінологічний словник, хронологічна таблиця. При складанні посібника враховано вимоги кредитно-модульної системи.

Для студентів IV курсу історичного факультету денної та заочної форм навчання.

УДК 94(41/99)(=16)(07)
ББК 63.3(4)я73

© І. М. Власюк, 2019

ЗМІСТ

ВСТУП	4
ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	6
ЗМІСТ КУРСУ	7
НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН	14
РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ.....	16
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ ТА ТЕМ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ.....	19
ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДО КУРСУ «ІСТОРІЯ СЛОВ'ЯНСЬКИХ НАРОДІВ».....	88
КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ ДО ЕКЗАМЕНУ	129
КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ З КУРСУ «ІСТОРІЯ СЛОВ'ЯНСЬКИХ НАРОДІВ».....	132
ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК.....	137
ХРОНОЛОГІЧНА ТАБЛИЦЯ.....	141
ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК.....	160
ПРЕДМЕТНИЙ ПОКАЖЧИК.....	163

ВСТУП

Дисципліна «Історія слов'янських народів» викладається на IV курсі у сьомому – восьмому семестрах обсягом 135 годин (4,5 кредитів ЄКТС); з них – 56 (32 – заочна форма) аудиторні години (30 (16) год. – лекції і 26 (16) год. – семінарські заняття), 79 (103) годин – самостійна робота.

Об'єктом вивчення дисципліни є суспільно-політичний, соціально-економічний та культурний розвиток слов'янських народів у XX – XXI ст.

Предметом вивчення «Історії слов'янських народів» є дослідження основних закономірностей становлення та розвитку державності слов'янських народів, соціально-економічних, суспільно-політичних й культурних процесів у новітній час.

Метою викладання навчальної дисципліни «Історія слов'янських народів» є формування у майбутніх спеціалістів системи знань про історію та культуру всіх слов'янських країн; розуміння складнощів та проблем їх розвитку у різні історичні періоди та на сучасному етапі; вивчення ними важливих джерел з історії та культури цих народів, набуття необхідних навичок щодо подальшої роботи у вищих та середніх спеціальних навчальних закладах, школах при викладанні всесвітньої історії, світової культури та інших дисциплін.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Історія слов'янських народів» є:

- вивчення історії, процесів державотворення і розвитку слов'ян у названий період;
- вивчення культурних досягнень цих народів;
- аналіз відповідних документів, творів тощо;
- розуміння взаємозв'язків та взаємовпливів між різними слов'янськими у новітній час;
- пошук спільного в історії, релігії та культурі слов'янських народів, шляхів їх більш тісної співпраці на початку XXI ст.;
- осмислення проблем та складнощів розвитку різних слов'янських держав для більш об'єктивної оцінки їхньої ролі у всесвітній та регіональній історії.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати:

- внесок слов'янських народів у світову історію;
- основні закономірності, тенденції та проблеми розвитку цих народів;
- хід та взаємозв'язок важливих історичних подій слов'янських країн;
- головні наукові праці з історіографії історії слов'янських народів та сучасний стан її вивчення;
- основні категорії та терміни, що застосовуються у курсі.

вміти:

- теоретично осмислювати спільне та особливе в історії слов'янських народів;
- творчо та ефективно використовувати набуті знання у практичній діяльності за своєю спеціальністю;

- формувати у себе та учнів об'єктивну оцінку при вивченні сучасних процесів у розвитку цих держав; повагу до їх історії та культури;
- знаходити взаємозв'язки та взаємовпливи в історії різних слов'янських народів, у т. ч. з історією нашого народу та всесвітньою історією.

Нормативна навчальна дисципліна «Історія слов'янських народів» є складовою циклу професійної підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр», є базовою для вивчення всесвітньої історії. Програму дисципліни складено відповідно до місця та значення її у підготовці майбутнього спеціаліста-історика. Вона охоплює всі змістовні модулі, визначені анотацією для мінімальної кількості годин, передбачених стандартом.

Логіка і структура курсу та передбачені цією програмою методи його вивчення дозволять студентам набути певного рівня професіоналізму та навичок, необхідних для подальшої самостійної роботи.

Контроль за видами діяльності студентів здійснюється шляхом поточного оцінювання знань, періодичним контролем по тестах. У кінці кожного модуля пишеться підсумкова модульна робота. За результатами суми усіх модулів виставляється підсумкова оцінка за національною 100-бальною шкалою.

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Кількість кредитів - 4,5	Галузь знань: 03 Гуманітарні науки	Нормативна*	
Модулів - 2	Спеціальності: 014.03 Середня освіта (Історія) 032 Історія та археологія	Рік підготовки**	
Змістових модулів - 2		4-й	4-й
		Семестр	
		VII–VIII	VII–VIII
		Лекції:	
Загальна кількість годин – 135		30 год.	16 год.
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних - 2 самостійної роботи студента – 2	Освітньо-кваліфікаційний рівень: Бакалавр	Семінарські:	
		26 год.	16 год.
		Лабораторні:	
		-	-
		Самостійна робота:	
		79 год.	103 год.
		Індивідуальні завдання:	
		-	-
		Вид контролю:	
		Екзамен	Екзамен

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної та індивідуальної роботи становить (%):

для денної форми навчання – 41 % : 59 %

для заочної форми навчання – 24 % : 76 %

* або (За вибором) (в залежності від навчального плану)

** години проставляються згідно навчального плану

ЗМІСТ КУРСУ

Модуль 1. Західні та південні слов'яни у XX – XXI ст.

Змістовий модуль 1. Польща, Чехословаччина, Болгарія та Югославія з 1918 року до сьогодення

Тема 1. Польща у 1918–1945 рр.

Відновлення незалежності Польщі. Соціально-економічний та внутрішньополітичний розвиток у 1920-х – 30-х рр. XX ст. Березнева конституція 1921 р. Особливості розвитку партійно-політичної системи у першій половині 1920-х років. Державний переворот Пілсудського в травні 1926 р. Режим «санації». Конституція 1935 р. Зміни у політичному розвитку країни у другій половині 1930-х років.

Зовнішня політика Польщі у 20-х – 30-х рр. XX ст. Ризький мирний договір 1921 р. Радянсько-польські відносини. Політика «балансування». Участь Польщі у розвалі Чехословаччини в 1938 р.

Польща у Другій світовій війні (1939–1945). Напад на Польщу фашистської Німеччини та оборонні бої на території країни. Велика Британія та Франція як союзники Польщі. Радянський Союз у польських подіях вересня 1939 р. Радянські депортації та розстріл польських солдатів й офіцерів. Катинська трагедія 1940 року. Встановлення окупаційного режиму на території Польщі. Рухи опору. Діяльність Армії Крайової. Відносини з СРСР. Утворення Польського комітету національного визволення. Варшавське повстання 1944 року та його наслідки. Звільнення Польщі від німецько-фашистських військ.

Тема 2. Польща у середині 40-х рр. XX – XXI ст.

Особливості режиму «народної» демократії у ПНР. Встановлення тоталітарного режиму. Політичні репресії у 1947–1953 рр. В. Гомулка. Антитоталітарний виступ у Познані в 1956 р. Суспільно-політичний рух у 1968 р. Події на гданських судноверфях у грудні 1970 р. Епоха Е. Герека, спроби проведення економічних реформ. Формування правозахисних організацій. Політична і економічна криза на початку 80-х років. Створення незалежних профспілок "Солідарності". Введення військового стану та його наслідки для ПНР. Проведення "круглого столу". Демонтаж тоталітарної системи.

«Шокова терапія» Бальцеровича. перехід до парламентської демократії. Здійснення приватизації, перехід до ринкових відносин. Євроінтеграція Польської республіки. Сучасне політичне і соціально-економічне становище Польщі. Польсько-українські відносини.

Тема 3. Чехословаччина у 1918–1945 рр.

Утворення Чехословацької республіки. Соціально-економічний та політичний розвиток країни у 1920-х – першій половині 1930-х рр. Томаш Масарик та його вплив на політичний розвиток країни. Конституційний устрій республіки. Формування політичної системи ЧСР. Внутрішня політика уряду в роки світової економічної кризи початку 30-х років. Активізація правих сил і словацьких автономістів. Президентські вибори 1935 р.

Рух судетських німців. Чехословаччина у другій половині 1930-х рр. Мюнхенська угода 1938 р. та її наслідки для країни. Автономія Словаччини та Закарпатської України.

Проголошення незалежності Словаччини в березні 1939 р. Окупація Чехії і Закарпатської України. Протекторат Богемія і Моравія.

Нацистський окупаційний режим на території Чехії. Участь Словаччини у війні. Рух Опору. Чехословацько-радянське зближення. Словацьке національне повстання 1944 р. Кошицька програма 1945 р. Празьке національне повстання у травні 1945 року.

Тема 4. Соціально-економічний та політичний розвиток Чехословаччини у середині 1940-х – на початку 1990-х рр.

Роль Національного фронту чехів і словаків у проведенні політичних та економічних реформ у перші післявоєнні роки. Державний переворот у лютому 1948 р. Встановлення комуністичної диктатури. Перехід до запровадження «радянської моделі соціалізму». Політичні репресії 1948–1954 рр. Особливості соціалістичної індустріалізації і кооперування сільського господарства. Конституція 1960 р. у ЧССР. Назрівання політичної і економічної кризи у другій половині 60-х років ХХ ст. «Празька весна» 1968 р., причини поразки демократичних сил. Період так званої «нормалізації» у Чехословаччині. Хартія-77. Назрівання нової політичної кризи у 80-х роках. «Оксамитова революція» 1989 р. Демонтаж тоталітарної системи у 1990 році, перехід до парламентської демократії та ринкових економічних відносин. Мирне розлучення Чехії і Словаччини.

Тема 5. Чехія та Словаччина у 90-х рр. ХХ – ХХІ ст.

Соціально-економічні перетворення в Чехії у 90-х рр. ХХ – на початку ХХІ ст. Роль президента В. Гавела у здійсненні демократичних реформ. Реституція. Завершення приватизації. Залучення іноземних інвестицій для господарської модернізації. Економічні реформи в сільському господарстві. Функціонування політичної системи. Участь Чеської республіки у Вишеградській організації. Курс на євроінтеграцію. Вступ до НАТО. Прийняття до Євросоюзу та його вплив на політичне і економічне життя країни. Чесько-українські відносини.

Становлення політичних партій у Словаччині. Боротьба за визначення курсу політичного та економічного розвитку. Особливості приватизації у Словаччині. Участь у діяльності Вишеградської четвірки. Національне питання. Роль коаліційних урядів М. Дзюринди в переході до ринкової економіки та просуванні Словаччини до євроінтеграції. Вступ Словаччини до НАТО та ЄС. Сучасне політичне і економічне становище. Словацько-українські відносини.

Тема 6. Культура Польщі, Чехії та Словаччини у 20-х рр. ХХ – ХХІ ст.

Культура Польщі міжвоєнного періоду. Розвиток культури в ПНР у другій половині 1940-х – 1980-х рр.: здобутки і проблеми. Нові тенденції у розвитку сучасної польської культури. Католицизм у Польщі на сучасному етапі. Розвиток інших релігійних конфесій. Національна свідомість і

становлення ідеології сучасної Польської держави. Польсько-українське культурне співробітництво.

Чеська та словацька культура 1920-х – 1930-х рр. Розвиток культури в Чехословаччині у другій половині 1940-х – на початку 1990-х рр. Нові тенденції у розвитку сучасної чеської та словацької культур. Національна свідомість і становлення ідеології сучасної Чеської та Словацької держав. Чесько-українське та словацько-українське культурне співробітництво.

Тема 7. Болгарія у 1918 – 1945 рр.

Соціально-економічний та політичний розвиток Болгарії в добу правління БЗНС та режиму «Демократичної згоди» (1919 – 1931 рр.). Діяльність уряду А. Стамболійського на захист інтересів селян (1919–1923 рр.). Державний переворот 9 червня 1923 р. Режим А. Цанкова (1923–1931 рр.). Перемога ліберальних сил на виборах 1931 р. Травневий переворот 1934 р. і початок становлення режиму сильної влади. Політичне життя Болгарії в 1935–1939 рр. Усунення уряду К. Георгієва від влади і оформлення безпартійної системи. Роль царя Бориса у політичному житті. Зовнішня політика Болгарії у міжвоєнний період. Нейїський трактат. Особливості політики лавірування в 20-30-і роки.

Болгарія на початку Другої світової війни. Приєднання Болгарії до Троїстого пакту. Македонська та фракійська проблеми. Діяльність уряду Б. Філова. Особливості антифашистської боротьби у Болгарії. Вітчизняний фронт. Софійське повстання 8 вересня 1944 року. Участь Болгарії у звільненні Югославії та інших країн від фашистської Німеччини.

Тема 8. Болгарія у середині 40-х рр. ХХ – ХХІ ст.

Болгарія в період режиму "народної демократії". Встановлення комуністичної диктатури. Запровадження "радянської моделі" соціалізму. Болгарія у період 35- річного правління Т. Живкова. Перехід до багатопартійної системи. Крах тоталітарної системи.

Боротьба між Болгарською соціалістичною партією (БСП) і Союзом демократичних сил (СДС) за подальші шляхи розвитку Болгарії. Економічна криза середини 90-х років. Створення валютної ради під егідою МВФ. Уряд Симеона II. Труднощі на шляху економічної стабілізації. Курс на євроінтеграцію. Вступ Болгарії до НАТО та ЄС. Сучасне політичне і економічне становище. Болгаро-українські відносини.

Тема 9. Югославія у 1918–1945 рр.

Утворення Королівства сербів, хорватів та словенців (1918). Соціально-економічний розвиток. Діяльність урядів у 1918–1929 рр. Видовданська конституція 1921 р. Міжнаціональні відносини. Державний переворот 1929 р. і встановлення королівської диктатури. Конституція 1931 р. Вбивство короля Александра (1934). Надання автономії Хорватії у 1939 р. Югославія в системі міжнародних відносин у міжвоєнний період.

Югослов'янські народи в роки Другої світової війни. Березневий державний переворот 1941 р. Агресія Німеччини, Італії, Болгарії та Угорщини проти Югославії в 1941 р. Поділ країни. Незалежна держава Хорватія (А.

Павелич). Початок руху Опору: партизани Й. Броз Тіто і четники Д. Михайловича. Створення Антифашистського віче народного звільнення Югославії (АВНВЮ). Звільнення країни від нацистського режиму (1944-1945 рр.).

Тема 10. Соціально-економічний та політичний розвиток Югославії у другій половині 1940-х – на початку 1990-х рр.

Проголошення ФНРЮ. Встановлення комуністичної диктатури, перехід до будівництва основ соціалізму. Конфлікт Тіто – Сталін та його наслідки. Концепція самоврядного соціалізму та її результати. Конституції 1963 р. та 1974 р. СФРЮ в системі міжнародних відносин. Політична і економічна криза 1980-х рр. Фактори розпаду СФРЮ. Парад суверенізації республік.

Тема 11. Розвиток республік колишньої Югославії у 90-х рр. XX – XXI ст.

Проголошення Союзної Республіки Югославії у складі Сербії і Чорногорії. Проблема Косово в Сербії. Військова операція США і НАТО проти Сербії 1999 р. Розпад СРЮ. Курс Сербської республіки та незалежної Чорногорії на європейську інтеграцію. Хорватська республіка у 90-х рр. XX – на початку XXI ст. Авторитарний режим президента Ф. Туджмана. Словенія на сучасному етапі. Босна і Герцоговина у 90-х рр. XX – XXI ст. Македонія у 90-х рр. XX – XXI ст.

Тема 12. Культура Болгарії, народів Югославії у 20-х рр. XX – XXI ст.

Культура Болгарії у 20-х – 30-х рр. XX ст. Розвиток болгарської культури у другій половині 1940-х – 1980-х рр. Нові тенденції у розвитку сучасної болгарської культури; зміни у національній свідомості болгар. Болгарсько-українське культурне співробітництво.

Культура народів Югославії у міжвоєнний період. Розвиток культури народів Югославії у другій половині 1940-х – 1980-х рр. Нові тенденції у розвитку сучасної культури народів колишньої Югославії. Національна свідомість і становлення ідеології країн колишньої Югославії. Культурне співробітництво України з країнами колишньої Югославії на сучасному етапі.

Модуль 2. Росія та Білорусь з 1918 р. до сьогодні

Змістовий модуль 2. Соціально-економічний та політичний розвиток Росії та Білорусі у 1918–1991 рр. та на сучасному етапі

Тема 13. Радянська Росія у 1918–1939 рр.

Росія у період Громадянської війни (1917–1922 рр.). Червоний та білий терори. Білий рух. Наслідки Громадянської війни та її оцінки в історичній науці.

Нова економічна політика. Проголошення СРСР. Курси індустріалізації та колективізації в СРСР, їхні результати і оцінки в історіографії. Політичні репресії. Конституція 1936 р. Зовнішня політика СРСР у 1920-х – 1930-х рр.

Тема 14. Білорусь у 1918–1939 рр.

Білорусь у 1918–1921 рр. Проголошення та розвиток БНР (1918-1921 рр.). Звільнення Червоною армією території Білорусі від німецької окупації (1918–

1919 рр.). Утворення Білоруської РСР. Спроби утворення Білорусько-Литовської радянської республіки. Білорусь в умовах радянсько-польської війни (1919–1920 рр.). Наслідки Ризького мирного договору для Білорусі.

Радянська Білорусь в умовах НЕПу. Політика білорусизації. Індустріалізація і колективізація. Політичні репресії. Влада і релігія в БРСР у 1920-х – 1930-х рр. Західна Білорусь під владою Польщі (1921–1939): соціально-економічний, політичний та релігійний розвиток.

Тема 15. Участь СРСР у Другій світовій війні (1939–1945).

Напад Німеччини на Польщу. Приєднання до СРСР Західної України і Західної Білорусії. Включення Литви, Латвії, Естонії, Бессарабії і Північної Буковини до складу Радянського Союзу. Радянсько-фінляндська війна. Підготовка СРСР до війни з Німеччиною.

Напад Німеччини на Радянський Союз. Поразки Червоної армії влітку–восени 1941 р. Оборонні бої на території Білорусії. Битва під Москвою. Становище на радянсько-німецькому фронті у 1942 р. Рух опору. Встановлення нацистського окупаційного режиму на території Білорусії. Партизанська боротьба та підпільний рух. Колабораціонізм. Армія Крайова.

Утворення антигітлерівської коаліції. Сталінградська битва. Битва на Курській дузі. Наступальні операції Збройних сил СРСР у 1944 р. Звільнення Білорусії від фашистських загарбників. Відкриття другого фронту в Європі. Участь Радянської армії у переможних битвах на завершальному етапі війни в Європі. Капітуляція Німеччини. Участь СРСР у війні з Японією. Підсумки та результати війни.

Тема 16. СРСР у 1945–1991 рр.

СРСР у другій половині 1940-х – першій половині 1960-х рр. Післявоєнна відбудова народного господарства. “Ждановщина” та ідеологічні кампанії 1946–1952 рр. Зміни в міжнародній обстановці після Другої світової війни. Початок “холодної війни”. Постать Й. В. Сталіна в історіографії. Початок процесу обмеженої десталінізації суспільно-політичного життя. XX з’їзд КПРС та його значення. Економічні реформи і соціальний розвиток у 1953–1964 рр. Зовнішня політика. Інтервенція в Угорщину. Карибська криза. Постать М. С. Хрущова в історіографії.

СРСР у середині 1960-х – першій половині 1980-х рр. Л. І. Брежнєв та його оточення. Політичний розвиток. Конституція СРСР 1977 р. Дисидентський рух. Економічні реформи О. М. Косигіна. Розвиток соціальної сфери. Зовнішня політика СРСР. Радянська інтервенція в Афганістан. Ю. В. Андропов і К. У. Черненко на чолі партії та держави. Постаті радянських лідерів середини 1960-х – першої половини 1980-х рр. в історичній науці.

«Перебудова» та розпад СРСР (1985–1991 рр.). Економічні реформи та їхні наслідки. Політика гласності. Нове політичне мислення у зовнішній політиці. Розпад СРСР. Оцінки діяльності М. С. Горбачова в історичній науці.

Тема 17. Білоруська РСР у 1945–1991 рр.

Відновлення і подальший розвиток народного господарства на території БРСР. Суспільно-політичне та соціальне життя у БРСР у перше післявоєнне десятиліття. Білорусь на міжнародній арені.

Розвиток промисловості і сільського господарства БРСР у 1950-х – першій половині 1980-х рр. П. М. Машеров. Соціально-економічний та політичний розвиток Білорусі в середині 1980-х – на початку 1990-х рр. Політика перебудови в БРСР.

Тема 18. Російська Федерація у 90-х роках XX – XXI ст.

Проголошення державного суверенітету. Б. Єльцин. Початок радикальних економічних реформ уряду Є. Гайдара. Підписання Федеративного договору. Конституційна криза 1992–1993 рр. Розпуск Верховної Ради. Конституція 1993 р. Політична структуризація суспільства. Міжнаціональні суперечності. Перша Чеченська війна. Президентські вибори 1996 р. Труднощі формування ринкової економіки. Соціальна поляризація. Серпнева криза 1998 р. Друга Чеченська війна. Зовнішня політика після 1991 р.

Президентські вибори 2000 та 2004 р. В. Путін. Основні тенденції внутрішньої політики. Президентські вибори 2008 р. Д. Медведєв. Вибори Президента РФ у 2012 р. Соціально-економічний розвиток РФ на початку XXI ст.: досягнення, проблеми та перспективи. Зовнішня політика Російської Федерації на початку XXI ст. Росія і країни СНД. Російсько-українські та російсько-білоруські взаємини. Росія і Захід.

Тема 19. Республіка Білорусь на сучасному етапі (90-і рр. XX – XXI ст.).

Політична криза в СРСР, особливості її прояву у Білоруській РСР. Декларація ВР БРСР від 27 липня 1990 р. про державний суверенітет БРСР. Провал серпневого путчу 1991 р. та його вплив на громадсько-політичну обстановку у республіці. Становлення Республіки Білорусь.

Розпад СРСР, створення СНД. Формування державних інститутів влади. Законотворчість Верховної Ради. Прийняття Конституції Республіки Білорусь 1994 р. Вибори Президента 1994 р. Становлення президентської політичної системи у Білорусі. Реформування системи виконавчої влади. Референдуми у травні 1995 р., листопаді 1996 р. та їхні результати. Зміни у Конституції. Зміни у системі законодавчої влади. Виборча система Республіки Білорусь.

Білоруська модель соціально-економічного розвитку на сучасному етапі. Проблеми переходу від централізованої адміністративно-командної системи до ринкової економіки. Соціальна напруженість у суспільстві.

Курс на соціально орієнтовану ринкову економіку. Приватизація та її суперечності. Становлення ринкових відносин в аграрному секторі економіки. Фермерство. Програма соціально-економічного розвитку РБ на 1996–2000 рр.

Зовнішня політика Республіки Білорусь у 1990-х роках. Дипломатичне визнання РБ. Реалізація концепції національної безпеки держави. Відносини з країнами СНД. Договір про Союз Білорусі з Росією 1997 р. Союзна держава та її органи. Західний вектор зовнішньої політики (відносини із європейськими країнами, США).

Програми соціально-економічного розвитку РБ на 2001–2005 і 2006–2010 рр. та їхня реалізація. Світова економічна криза 2008 р. та пошук шляхів виходу з неї. Економічне становище РБ. Реалізація соціальної політики. Політичний розвиток РБ на початку ХХІ ст. Вибори Президента РБ.

Тема 20. Культурний розвиток Росії та Білорусі у складі СРСР та на сучасному етапі.

Культурне будівництво в СРСР у 1920-х – 1930-х рр. Програма і здійснення культурної революції. Утвердження принципів класовості і партійності у сфері художньої творчості. Російська культура за кордоном.

Культурний розвиток Білоруської РСР у 1920-х – 1930-х рр. Культура Західної Білорусі у міжвоєнний період.

Розвиток культури в СРСР та БРСР в умовах Другої світової війни (1939–1945).

Культура в СРСР та БРСР у середині 1940-х – на початку 1990-х рр.

Нові тенденції у розвитку культури Росії та Білорусі на сучасному етапі (90-і роки ХХ – ХХІ ст.).

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин									
	Денна форма					Заочна форма				
	Всього	У тому числі				Всього	У тому числі			
		Л	С	Ін др.	С. р.		Л	С	Інд р.	С. р.
Модуль 1. Західні та південні слов'яни у XX – XXI ст.										
Змістовий модуль 1. Польща, Чехословаччина, Болгарія та Югославія з 1918 року до сьогодення										
Тема 1. Польща у 1918–1945 рр.	8	2	2		4	8	1	1		6
Тема 2. Польща у середині 40-х рр. XX – XXI ст.	8	2	2		4	8	1	1		6
Тема 3. Чехословаччина у 1918–1945 рр.	8	2	2		4	8	1	1		6
Тема 4. Соціально- економічний та політичний розвиток Чехословаччини у середині 1940-х – на початку 1990-х рр.	8	2	2		4	8	1	1		6
Тема 5. Чехія та Словаччина у 90-х рр. XX – XXI ст.	8	2	2		4	8	–	–		8
Тема 6. Культура Польщі, Чехії та Словаччини у 20-х рр. XX – XXI ст.	6	–	–		6	6	–	–		6
Тема 7. Болгарія у 1918–1945 рр.	8	2	2		4	8	1	1		6
Тема 8. Болгарія у середині 40-х рр. XX– XXI ст.	8	2	2		4	8	1	1		6
Тема 9. Югославія у 1918–1945 рр.	8	2	2		4	8	1	1		6
Тема 10. Соціально- економічний та політичний розвиток Югославії у середині 1940-х – на початку	6	2	2		2	6	1	1		4

1990-х рр.										
Тема 11. Розвиток республік колишньої Югославії у 90-х рр. XX – XXI ст.	8	2	–		6	8	–	–		8
Тема 12. Культура Болгарії, народів Югославії у 20-х рр. XX – XXI ст.	6	–	–		6	6	–	–		6
Разом за змістовим модулем 1	90	20	18		52	90	8	8		74
Модуль 2. Росія та Білорусь з 1918 р. до сьогодення										
Змістовий модуль 2. Соціально-економічний та політичний розвиток Росії та Білорусі у 1918–1991 рр. та на сучасному етапі										
Тема 13. Радянська Росія у 1918–1939 рр.	6	2	2		2	6	2	2		2
Тема 14. Білорусь у 1918–1939 рр.	6	2	2		2	6	2	2		2
Тема 15. Участь СРСР у Другій світовій війні (1939–1945 рр.)	6	–	–		6	6	–	–		6
Тема 16. СРСР у 1945–1991 рр.	5	–	–		5	5	–	–		5
Тема 17. Білоруська РСР у 1945–1991 рр.	4	2	–		2	4	–	–		4
Тема 18. Російська Федерація у 90-х роках XX – XXI ст.	7	2	2		3	7	2	2		3
Тема 19. Республіка Білорусь на сучасному етапі (90-і рр. XX – XXI ст.)	7	2	2		3	7	2	2		3
Тема 20. Культурний розвиток Росії та Білорусі у складі СРСР та на сучасному етапі	4	–	–		4	4	–	–		4
Разом за змістовим модулем 2	45	10	8		27	45	8	8		29
Усього годин:	135	30	26		79	135	16	16		103

РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Самостійна робота є невід'ємною складовою вивчення курсу «Історія слов'янських народів». Вона здійснюється за такими напрямками:

- ✓ підготовка питань, визначених у планах семінарських занять;
- ✓ підготовка питань і тем, винесених виключно на самостійну роботу;
- ✓ конспектування статей з фахових журналів, розділів монографій або підручників;
- ✓ підготовка реферату;
- ✓ виконання індивідуальних завдань (повідомлень);
- ✓ підготовка до підсумкових модульних робіт;
- ✓ підготовка до екзамену.

Лекційний матеріал, поданий викладачем, повинен бути відправною точкою для студента, однак ніяк лише формою готової передачі знань. Викладач у лекції формулює ті питання, проблеми, що повинні бути вивчені, проаналізовані студентами при підготовці до семінарських занять. Студент, який прагне до саморозвитку, самоосвіти, має докласти зусиль до вирішення поставлених йому завдань, творчо підходити до них, навчитись правильно аналізувати їх і відповідно втілювати їх у своїх відповідях, рефератах, підсумкових модульних роботах тощо. Виходячи з цього, необхідно підкреслити, що самостійна робота є дуже важливим видом пізнавальної діяльності студентів, формування його як творчої, активної особистості. Це, безперечно, допоможе майбутньому історичу і в професійній діяльності, а також при вирішенні життєвих проблем.

При виконанні завдань самостійної роботи студентам необхідно творчо використовувати свої попередні знання, уміння й досвід. Особливо важливо навчитись чітко планувати цю роботу, виділяти головне, використовувати відповідні засоби та методи.

При **конспектуванні** статей з фахових журналів, розділів монографій або підручників студент має насамперед попередньо ознайомитись з їхньою структурою, виділити важливі для конспектування місця, продумати відповідний план конспекту. Спеціалісти рекомендують конспектувати при повторному читанні статті, книги або джерела, коли усвідомлюється краще смисловий зв'язок ідей, фактів, логіка міркувань авторів.

У конспекті необхідно робити записи переважно своїми словами, можна іноді цитувати автора. Ні в якому разі не треба сліпо переписувати більшість запропонованого тексту, оскільки це не розвиває творчі здібності студента і забирає багато часу. Конспект має бути чітко спланованим, невеликим за обсягом, складатись з окремих тез, або стисло законспектованих пунктів, з доповненням їх власними думками. Студент може провести порівняльний аналіз розвитку окремих слов'янських держав або народів у складі інших держав, проаналізувати запропоновані викладачем проблемні питання

(наприклад, передумови, причини, наслідки певних подій, постаті), використавши при цьому рекомендовану літературу.

Звертаємо увагу студентів, що вони мають працювати переважно із рекомендованою літературою, відібраною викладачем. Використання іншої літератури, електронних ресурсів має бути більш обережним і є доцільним, якщо студент при цьому консультується з викладачем і цікавився до цього темою, володіє нею певною мірою.

При підготовці **реферату** студент має насамперед виявити бажання вивчати запропоновану тему, а також вміння глибоко та детально проаналізувати поставлену проблему. Студент може запропонувати і свою тему реферату, після консультації з викладачем, який визначить її значущість та доцільність.

Студенту важливо ознайомитись з вимогами до написання реферату, підібрати необхідну літературу, також проконсультувавшись з викладачем (частково вона вже запропонована у плані семінару).

Обсяг реферату визначається змістом та складністю теми, характером викладу матеріалу і може становити близько 15 сторінок друкованого тексту (без урахування списку використаної літератури та додатків).

Структура реферату передбачає, по-перше, складання плану. План містить такі елементи: вступ, пункти основної частини, висновки, список використаних джерел та літератури, додатки (якщо вони є).

Вступ реферату містить обґрунтування актуальності або значущості, важливості обраної теми, мету та основні завдання при її вивченні.

У пунктах основної частини міститься виклад обраної проблеми, аналіз її, відповідно до пунктів, висвітлюються думки різних істориків з даної проблеми, з посиланням у квадратних дужках на використану літературу.

У висновках наводяться загальні теоретичні та практичні підсумки дослідження. Вони мають бути логічно пов'язаними із змістом попереднього викладення матеріалу.

У додатки вносять статистичну інформацію (таблиці, діаграми тощо), документи нормативного характеру (положення, статuti тощо), матеріали, на які робляться посилання у роботі (окрім тих, що вказуються у списку використаної літератури).

Реферат виконується державною мовою. У текст можна включати цитати, визначення для підтвердження своєї думки.

Загальна оцінка реферату визначається рівнем обґрунтування зроблених узагальнень (вступ, висновки), кількістю використаної літератури та вмінням її проаналізувати в основній частині.

Захист реферату проводиться студентом на семінарському занятті у відведений викладачем час, може обговорюватися у групі після доповіді. Доповідач має відповісти на запитання, що виникли під час обговорення.

Реферат має бути оформлений на окремих аркушах білого паперу формату А4 (210x297 мм) у машинному (за допомогою комп'ютерної техніки) або рукописному вигляді на одному боці. Текст реферату слід розташовувати на

сторінці, додержуючись таких розмірів полів: верхнє, лівє і нижнє – не менше 20 мм, праве – не менше 10 мм. Реферат виконують шрифтом Times New Roman розміром 14, міжрядковий інтервал – 1,5.

Титульний аркуш повинен містити: найменування вищого навчального закладу; назву реферату; П. І. Б. студента (група, курс, факультет, форма навчання); науковий ступінь, вчене звання, П. І. Б. наукового керівника; місто та рік.

При написанні реферату обов'язково потрібно давати посилання на джерела, використану літературу після кожного їхнього використання у тексті (у квадратних дужках із вказанням номеру сторінки, наприклад: [3, с. 56]). Не можна включати до переліку ті джерела, на які не були зроблені посилання в роботі.

Список використаних джерел та літератури розміщують в алфавітному порядку, або по мірі згадування у тексті роботи (при цьому лише один раз вказуючи одне і те ж джерело) і складають відповідно до чинних стандартів з бібліотечної та видавничої справи. У списку повинні переважати новітні видання. Кількість використаних джерел – не менше 10.

При виконанні **індивідуального завдання (повідомлення)** студент повинен ознайомитись з вимогами до нього, змістом, проконсультуватись з викладачем з конкретних питань та методів виконання його, що викликають складнощі, проаналізувати відповідний теоретичний матеріал, необхідний для виконання індивідуального завдання, скласти план виконання завдання, оформити його у письмовому вигляді в своєму зошиті. Обов'язково наприкінці необхідно вказати використану літературу та джерела. Повідомлення має бути розглянуто під час семінарського заняття. В іншому випадку, за браком часу, допускається його письмова здача викладачеві, з подальшою усною співбесідою із студентом у визначений час.

Підготовка до **підсумкових модульних робіт (ПМР), екзамену** має на меті узагальнення та систематизацію знань з окремого модуля або дисципліни загалом. При цьому студент повинен ознайомитись з переліком питань та завдань до ПМР або екзамену; використати конспект лекцій з даної дисципліни, рекомендовані підручники, монографії, статті, інструктивно-методичні матеріали. При підготовці необхідно виділити більш складні питання та завдання, приділити їм ретельнішу увагу. Рекомендуємо також для перевірки своїх знань виконати студенту тестові завдання до кожної теми, включеної до ПМР.

ПМР складається з трьох типів завдань, що відрізняються складністю: тестові завдання, теоретичні завдання, практичні завдання. До тестових завдань відносяться тестові завдання з вибором однієї або декількох правильних відповідей, закінченням речення, визначенням понять. За допомогою теоретичного завдання перевіряється знання навчального програмного матеріалу. Практичне (творче) завдання передбачає, що студент повинен вміти використовувати набуті знання і вміння з курсу “Історія слов'янських народів”, аналізувати та робити обґрунтовані висновки.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ ТА ТЕМ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

МОДУЛЬ 1

ЗАХІДНІ ТА ПІВДЕННІ СЛОВ'ЯНИ У XX – XXI СТ.

Семінарське заняття № 1

Польща у 1918-1945 рр.

(2 год.)

Мета: дослідити хід, проблеми і складнощі соціально-економічного та політичного розвитку Польщі у 1920-1930-х рр.; становище її, рухи опору у період Другої світової війни.

Професійна спрямованість: знання, отримані при вивченні даної теми, майбутні вчителі-історики зможуть використати у школі під час викладання предмету «Всесвітня історія» у 10 класі (тема: «Період стабілізації в Європі та в Північній Америці (1924-1929)»), 11 класі (теми: «Світ у період економічної кризи 1929–1933 рр. та подолання її наслідків», «Друга світова війна (1939-1945)»).

План.

1. Соціально-економічний та політичний розвиток Польщі у 1918 – 1925 рр.
2. Державний переворот Ю. Пілсудського. Режим «санації» (1926–1935 рр.).
3. Польща у Другій світовій війні (1939–1945).

Основні поняття: Польща; соціально-економічний розвиток; політичний розвиток; промисловість; сільське господарство; політичні партії; державний переворот; режим «санації»; зовнішня політика; Друга світова війна.

Реферати:

Роль Ю. Пілсудського у відновленні та розвитку II Речі Посполитої.
Польські рухи опору проти нацизму в період Другої світової війни.

Література:

Яровий В. Новітня історія Центральноєвропейських та Балканських країн. XX століття: Підруч. для вищих навч. закл. К.: Генеза, 2005. 816 с.

Зашкільняк Л.О., Крикун М.Г. Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2002. 759 с.

История южных и западных славян: В 2 т. Т. 2: Новейшее время: Учебник / Под ред. Г. Ф. Матвеева и З. С. Ненашевой. 3-е издание. М.: Изд-во Моск. ун-та: Изд-во «Печатные Традиции», 2008. 368 с.

Дільонгова Г. Історія Польщі 1795-1990 / Пер. з пол. М. Кірсенка. К.: Вид. Дім «Києво-Могилянська академія», 2007. 239 с.

Алексієвець Л. Зовнішньополітичні чинники становлення Польської держави та визначення її кордонів у 1918-1923 рр. // Україна–Європа–Світ.

Міжнародний збірник наукових праць. 2008. Вип. 1. URL: <http://www.nbuv.gov.ua>.

Алексієвець Л. Польща в 1918-1926 рр. у вимірі сьогодення // Україна–Європа–Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини / Гол. ред. Л. М. Алексієвець. Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2010. Вип. 5. У 2 ч.: Ч. 1. URL: <http://www.nbuv.gov.ua>.

Кватира І. Особливості соціально-економічного розвитку Польщі у міжвоєнний період (1919-1939 рр.): історіографічний огляд. // Україна–Європа–Світ. 2008. Вип. 1. С. 293-301. URL: <http://www.nbuv.gov.ua>.

Парнета О. Міжнародне становище Польщі та її зовнішня політика в міжвоєнний період (1919-1939 рр.) // Україна – Європа – Світ. – 2011. – С. 302-307. Україна – Європа – Світ. 2011. С. 302-307. URL: <http://www.nbuv.gov.ua>.

Наленч Д., Наленч Т. Юзеф Пілсудский: легенды и факты. Пер. с пол. М.: Политиздат, 1990. 399 с.

Лебедева Н.С. Катынь: преступление против человечества. М.: А/О «Издат. группа «Прогресс», 1994. 350 с.

Назаревич Р. Варшавское восстание 1944 г. Пер. с польск. М.: А/О «Издат. группа «Прогресс», 1989. 232 с.

Брониславский Е., Вачнадзе Г. Польский диалог. Тбилиси: Ганатлеба, 1990. 640 с.

Носкова А.Ф. Сталин, польские коммунисты и создание Польского комитета национального освобождения (по новым документам архивов России) // Славяноведение. 2008. № 3. С. 3-21.

Питання для обговорення

1. Проаналізуйте причини політичних криз у міжвоєнній Польщі.
2. Проблеми та протиріччя зовнішньої політики Польщі 20-х–30-х рр. ХХ ст.
3. Охарактеризуйте постать Ю. Пілсудського як керівника Польської держави.
4. Проаналізуйте проблеми польсько-радянських відносин у період Другої світової війни.
5. Охарактеризуйте рухи опору в Польщі у період Другої світової війни.

Методичні рекомендації до самостійної роботи з теми:

Розкриваючи **перше питання**, студенти мають охарактеризувати такі події у внутрішньополітичному розвитку Польщі:

1) діяльність перших урядів у 1918-1921 рр. (у т. ч. звернути увагу на декрет уряду від 21 листопада 1918 р., що запроваджував 8-годинний робочий день, мінімальну зарплату та ін.; роль відомого музиканта і політика Ігнаці Яна Падеревського у розвитку країни);

2) проблему вирішення кордонів держави (Східна Галичина (боротьба галицьких поляків проти українців у 1918-1919 рр.); північний кордон і статус Гданська; південний – проблема Тешинської Сілезії; наслідки радянсько-польської війни 1920 р.: Західна Україна та Західна Білорусь);

3) Конституція від 17 березня 1921 р. (республіканська форма правління, представницька демократія, поділ влади, унітарність держави; законодавча

влада належала двопалатному парламенту – сейму і сенату; президент керував органами виконавчої влади, обирався зборами строком на 7 років; Римокатолицькій церкві відводилося особливе місце);

4) часта зміна урядів у 1920-х рр., багатопартійна система, політична нестабільність, ситуативна більшість у парламенті.

У **другому питанні** важливо насамперед розкрити причини, хід та наслідки державного перевороту 1926 р. Важливо показати роль Юзефа Пілсудського у подальшому політичному розвитку країни, оцінку його постаті та діяльності в історіографії. Необхідно також проаналізувати такі важливі аспекти режиму «санації»: 1) політична і господарська стабілізація; створення «Безпартійного блоку» у парламенті; 2) наслідки економічної кризи 1929-1933 рр.: падіння промислового виробництва, зменшення удвічі національного доходу та ін.; 3) переслідування опозиційних сил урядом; охарактеризувати нехтування правами національних меншин, акцію «пацифікації» Східної Галичини (1930 р.); створення політичного концтабору в Березі Картузькій (Західна Білорусь) (1934)); 4) зміна Конституції у 1935 р. у бік посилення президентської влади: президент обирався загальним голосуванням, мав право призначати прем'єра, 1/3 сенату тощо).

Висвітлюючи **третє питання**, рекомендуємо охарактеризувати: напад Німеччини на Польщу та його наслідки (оборонна війна тривала з 1 вересня до 5 жовтня 1939 р.); рухи опору німецькій окупації; відносини емігрантського уряду з СРСР; Варшавське повстання 1944 р. та його наслідки; визволення території Польщі у 1945 р.

Важливе значення мала діяльність основних рухів опору з 1942 р.: Армії Крайової сил емігрантського уряду; Гвардії Людової під керівництвом комуністів. Свою вагому роль у визволенні країни відіграли також польські військові підрозділи з військовополонених на території СРСР (з 1943 р.).

Радянсько-польські відносини спочатку розвивались позитивно (договір 30 липня 1941 р.: відновлення дипломатичних відносин, амністія засуджених судами поляків, ліквідація усіх договорів з Німеччиною, які стосувалися Польщі); 25 квітня 1943 р. були перервані СРСР у зв'язку зі знайденням німцями поховань польських офіцерів у Катині, розстріляних органами НКВС у 1940 р.

У серпні-вересні 1944 р. відбулося Варшавське антифашистське повстання сил емігрантського уряду, загонів АК та польського населення. Перед цим у липні того ж року Польський комітет національного визволення (ПКНВ) (м. Хелм) у своєму маніфесті оголосив емігрантський уряд незаконним. Сталін не поспішав надавати допомогу повстанцям, розуміючи їх цілі. Поразка повстання, політично спрямованого в першу чергу на запобігання переходу країни під контроль СРСР спроба сил емігрантського уряду протистояти двом країнам була нереальною (А. Ф. Носкова).

Семінарське заняття № 2
Польща у середині 40-х рр. XX – XXI ст.
(2 год.)

Мета: дослідити хід, проблеми і складнощі соціально-економічного та політичного розвитку Польщі у середині 40-х рр. XX – XXI ст.

Професійна спрямованість: знання, отримані при вивченні даної теми, майбутні вчителі-історики зможуть використати у школі під час викладання предмету «Всесвітня історія» у 12 класі (тема: «Країни Центральної та Східної Європи (1945 р. – початок XXI ст.)», «Міжнародні відносини (1945 р. – початок XXI ст.)»)).

План.

1. Соціально-економічний та політичний розвиток ПНР у 1945–1960-х рр.
2. Польща у 1970–1980-х рр. Діяльність профспілки «Солідарність».
3. Республіка Польща у 90-х рр. XX – XXI ст. Економічні реформи. Євроінтеграція країни.

Основні поняття: Тимчасовий уряд національної єдності; націоналізація; сільськогосподарський кооператив; Польська об'єднана робітничка партія; Комуністичне інформаційне бюро; Рада Економічної Взаємодопомоги; Варшавський Договір; соціалістичний табір; політична криза; життєвий рівень населення; соціально-економічний розвиток; політичний розвиток; військовий стан; профспілка «Солідарність»; демократична революція; тоталітарна система; «шокова» терапія; парламентська демократія; Європейський Союз; НАТО; євроінтеграція; Україна.

Реферати:

Політичні кризи у ПНР в другій половині
1940-х – 1980-х роках в історіографії.
Євроінтеграція Польщі на сучасному етапі:
здобутки, проблеми та перспективи.

Література:

- Яровий В. Новітня історія Центральноєвропейських та Балканських країн XX століття: Підруч. для вищих навч. закл. К.: Генеза, 2005. 816 с.
- История южных и западных славян: В 2 т. Т. 2: Новейшее время: Учебник / Под ред. Г. Ф. Матвеева и З. С. Ненашевой. 3-е изд. М.: Изд-во Моск. ун-та: Изд-во «Печатные Традиции», 2008. 368 с.
- Газін В. П., Копилов С. А. Новітня історія країн Європи та Америки: 1945-2002. К.: Либідь, 2004. 624 с.
- Тымовский М., Кеневич Я., Хольцер Е. История Польши / Пер. с польск. М.: Весь мир, 2004. 544 с.
- Дильонгова Г. Історія Польщі 1975-1990. К.: Видавничий дім "Києво-Могилянська академія", 2007. 237 с.

Волокитина Т. В., Мурашко Г. П., Носкова А. Ф., Покивайлова Т. А. Москва и Восточная Европа. Становление политических режимов советского типа: 1949–1953: Очерки истории. М.: РОССПЭН, 2002. 688 с.

Брониславский Е., Вачнадзе Г. Польский диалог. Тбилиси: Ганатлеба, 1990. 640 с.

Советский фактор в Восточной Европе: 1944-1953 гг.: Документы: в 2-х тт. – М., РОССПЭН, 1999-2002.

Волобуев В. В. Политическая оппозиция в Польше: 1956-1976 / Отв. ред. А. М. Орехов. М.: Институт славяноведения РАН, 2009. 240 с.

Парсаданова В. С. Советско-польские отношения, 1945-1949; Отв. ред. Ю. С. Новопашин; АН СССР, Ин-т славяноведения и балканистики. М.: Наука, 1990. 191 с.

Страшун Б. А. Конституционные перемены в Восточной Европе. 1989-1990 гг. М.: Юрид. лит., 1991. 208 с.

Майорова О.Н. К вопросу о ходе переговоров власти и оппозиции за “круглым столом” 1989 года в Польше // Славяноведение. 2007. № 3. С. 39-54.

Общественные трансформации в странах Центральной и Юго-Восточной Европы (90-е годы XX века – начало XXI столетия). М.: Институт славяноведения РАН, 2008. 352 с.

Гевко В. Україна і Польща: до двадцятиліття співпраці // Україна–Європа–Світ. 2011. Вип. 6/7 : 20-й річниці Незалежності України присвячується. С. 151-160.

Питання для обговорення

1. Зовнішні та внутрішні чинники встановлення режиму «народної демократії» в Польщі у післявоєнний період (1945–1952)
2. Проаналізуйте причини та наслідки політичних криз у ПНР в другій половині 1940-х – 1980-х роках, оцінки їх в історіографії.
3. Охарактеризуйте роль профспілки «Солідарність» у суспільно-політичному житті ПНР у 1980-х рр.
4. Вкажіть плюси та мінуси проведення «шокової терапії» Л. Бальцеровича в Польщі у 90-х рр. XX ст.
5. Порівняйте результати проведення економічних ринкових реформ у Польщі та Україні в 90-х рр. XX – на початку XXI ст.
6. Охарактеризуйте стан і проблеми розвитку соціальної сфери в Польщі на сучасному етапі.
7. Охарактеризуйте роль президентів сучасної Польщі (з 1990 р.) в її суспільно-політичному розвитку.
8. Виявіть здобутки та проблеми євроінтеграції Польської республіки.

Методичні рекомендації до самостійної роботи з теми:

Аналізуючи **перше питання** семінару, важливо звернути увагу на:

1) створення, склад та діяльність уряду, польських комуністів; зміст Конституції ПНР 1952 р.; 2) соціально-економічний розвиток: аграрна реформа 1944-1949 рр., створення кооперативів та подальша їх ліквідація; націоналізація великої і середньої промисловості, частини транспорту, банків, торгівлі; плани

розвитку народного господарства; соціально-економічні проблеми 1960-х рр.; життєвий рівень населення; 3) політичні кризи: 1948 р. (перший секретар ППР Владислав Гомулка виступив проти ідеї СРСР щодо колективізації сільського господарства у Польщі); 1956 р. (події в Познані під впливом XX з'їзду КПРС, повернення В. Гомулки до влади, проведення реформ у політичній та економічній сферах); 1968 р. (мітинги польської університетської молоді проти ідеологічного диктату ПОРП).

У **другому питанні** важливо проаналізувати спочатку причини, хід та наслідки подій на гданських судноверфях 1970 р. Далі необхідно виділити головні риси епохи Едварда Герека (1970-1980 рр.); з'ясувати, чому не вдалося модернізувати економіку країни, а також, що було відмінного у даний період порівняно з попереднім до 1970 р.; що спричинило запровадження воєнного стану на початку 1980-х рр. Не менш важливо показати роль профспілки «Солідарність» (1980) у суспільно-політичному житті ПНР. Соціально-економічні та політичні кризові явища 1980-х рр. завершилися організацією Круглого столу політичних сил (представників урядової коаліції, профспілки «Солідарність», Римо-католицької церкви, 1989 р.), рішення якого стали відліком нового часу в історії Польщі.

У **третьому питанні** важливо звернути увагу на: 1) економічні реформи 1990-х рр. (план Бальцеровича) та їхні наслідки, складнощі та протиріччя; 2) реформи суспільного та політичного життя (Конституція 1997 р.; реформа місцевого самоврядування та ін.); 3) загальну характеристику діяльності польських президентів (Леха Валенси (1990-1995), Александра Кваснєвського (1995-2005), Леха Качинського (2005-2010), Броніслава Коморовського (2010-2015), Анджея Дуди (з 2015 р.)); 4) здобутки та проблеми євроінтеграції Польщі (член ЄС з 2004 р.).

Семінарське заняття № 3 **Чехословаччина у 1918–1945 рр.** (2 год.)

Мета: дослідити хід, проблеми і складнощі соціально-економічного та політичного розвитку Чехословаччини у 1920–1930-х рр.; становище її, рухи опору у період Другої світової війни.

Професійна спрямованість: знання, отримані при вивченні даної теми, майбутні вчителі-історики зможуть використати у школі під час викладання предмету «Всесвітня історія» у 10 класі (тема: «Період стабілізації в Європі та в Північній Америці (1924–1929)»), 11 класі (теми: «Світ у період економічної кризи 1929–1933 рр. та подолання її наслідків», «Друга світова війна (1939–1945)»).

План.

1. Чехословацька республіка у 1918-1929 рр. Конституційний устрій та формування політичної системи.

2. Чехословаччина у 1930-х роках. Рух судетських німців. Мюнхенська угода 1938 р. та її наслідки для країни.
3. Чехословаччина в роки Другої світової війни.

Основні поняття: Чехословацька республіка; протекторат Богемія та Моравія; соціально-економічний розвиток; політичний розвиток; промисловість; сільське господарство; політичні партії; зовнішня політика; Мюнхенська угода 1938 р.; Друга світова війна.

Реферат:

Внесок Т. Масарика у розвиток Чехословацької республіки.

Література:

- Яровий В. Новітня історія Центральноєвропейських та Балканських країн ХХ століття: Підруч. для вищих навч. закл. К.: Генеза, 2005. 816 с.
- История южных и западных славян: В 2 т. Т. 2: Новейшее время: Учебник / Под ред. Г. Ф. Матвеева и З. С. Ненашевой. 3-е изд. М.: Изд-во Моск. ун-та: Изд-во «Печатные Традиции», 2008. 368 с.
- Кріль М. Утворення і розвиток першої Чехословацької республіки: політичний і національний чинники // Україна–Європа–Світ. 2009. Вип. 2. URL: <http://www.nbuv.gov.ua>.
- Томаш Масарик и роль личности в истории // Вопросы философии. 2000. №8. С.88-98.
- Фирсов Е. Ф. Опыт демократии в ЧСР при Томаше Масарике: коалиционный плюрализм. (1928–1934). М: Институт славяноведения РАН, 1997. 202 с.
- От Мюнхена до Токийского залива: Взгляд с Запада на трагические страницы истории Второй мировой войны. М. : Политиздат, 1992. 448 с.
- Ткачук Т. Мюнхенська угода 1938 року: підходи британського політикуму і дипломатії // Європейські історичні студії. 2018. №10. С. 253-274. URL: <http://eustudies.history.knu.ua/taras-tkachuk-myunhenska-ugoda-1938-roku-pidhody-brytanskogo-politykumu-i-dyplomatiyi>.
- Роговой Е. Был ли словацкий режим 1939-1945 гг. клеро-фашистским? // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: збірник наукових праць. Вип. 11 / М-во освіти і науки України, Харківський нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна; редкол. С. І. Посохов [та ін.]. Харків: [б. и.], 2008. С. 117-124.
- Гриневич В. Дві Праги, або сталінське завоювання Європи // Дзеркало тижня. № 28 (301). 15-21 липня 2000 року.

Питання для обговорення

1. Виділіть відмінності політичного розвитку Чехословаччини та Польщі у 1920-1930-х рр.
2. Судетська проблема у Чехословаччині міжвоєнного періоду.
3. Охарактеризуйте режим Й. Тісо в Словаччині у період Другої світової війни.
4. Проаналізуйте діяльність антинацистського руху опору у Чехословаччині.

5. Охарактеризуйте події та наслідки Празького національного повстання у травні 1945 р.

Методичні рекомендації до самостійної роботи з теми:

Розкриваючи **перше питання**, студенти мають охарактеризувати такі події у внутрішньополітичному розвитку Чехословаччини: чинники її утворення; Конституцію; діяльність парламенту та президента Т. Масарика.

На думку українського історика М. Кріля, перша Чехословацька республіка утворилася в 1918 р. унаслідок комбінованої дії кількох об'єктивних і суб'єктивних чинників: збіг національних інтересів чеських і почасти словацьких політиків; сприятлива міжнародна ситуація, яка виникла після розпаду багатонаціональних імперій, зокрема монархії Габсбургів; зручне географічне становище; високорозвинена економіка Чехії і Моравії, культурно-освітній рівень населення цих земель та ін.

28 жовтня 1918 р. Празький Національний комітет (ПНК) проголосив утворення самостійної Чехословацької держави. Першим президентом у травні 1919 р. було обрано Томаша Масарика. Конституція від 6 березня 1920 р.: республіканська форма правління, автономна Підкарпатська Русь. Законодавча влада – двопалатні Національні збори (палата депутатів, сенат – 450 місць), виконавча – президент та уряд, судова. Конституція виходила з принципу єдиної «чехословацької нації», оголошувала охорону прав національних меншин (культурно-мовне рівноправ'я).

На початку 1920-х рр. існували три головні політичні течії: республіканська, національна та ліворадикальна. Міжнаціональна коаліція у парламенті проіснувала до лютого 1929 р. Для стабільності політичної системи було створено політичні угруповання: «Град» (об'єднання підприємців і політиків – соратників Т. Масарика), «П'ятірка», «Вісімка».

Важливо також звернути увагу на економічний розвиток країни (аграрну реформу; кооперативний рух; діяльність військово-промислового концерну «Шкода», взуттєвого концерну Т. Баті).

У **другому питанні** важливо звернути увагу на наслідки світової економічної кризи 1929-1933 рр. для країни; зміни у соціально-економічному розвитку у середині та другій половині 1930-х рр.; проблеми та настрої судетських німців; намагання уряду вирішити цю проблему. Вони складали в республіці близько 23% населення. Тут, на північному заході ЧСР працювали хімічні заводи, лігнітові шахти, склозаводи та ін. Сепаратистські настрої німців були придушені наприкінці 1918 року чехословацькими військами. У 1919 р. німці особливо постраждали від конфіскації урядом у громадян 1/5 банківських внесків; від експропріації маєтків німецьких великих землевласників (Акт Контролю за землею). 1933 р. відбулося створення Судетсько-німецької партії під керівництвом К. Генлейна, який підтримувався гітлерівською Німеччиною.

Важливе значення має також аналіз причин та наслідків Мюнхенської угоди від 29 вересня 1938 р. Причинами її, на думку різних дослідників, були: експансіоністські плани А. Гітлера щодо об'єднання німців за межами

Німеччини; політика потурання, умиротворення Гітлеру з боку французького та англійського керівництва, незацікавленість їх у реальному наданні допомоги Чехословаччині, бажання та плани спрямувати агресію Гітлера на схід, до кордонів СРСР; невирішеність проблеми автономії судетських німців у Чехословаччині.

У **третьому питанні** рекомендуємо охарактеризувати: причини та наслідки включення Чехії до складу Німеччини у 1939 р.; режим Й. Тісо у Словаччині; рухи опору німецькій окупації; хід та наслідки Словацького 1944 р., Празького 1945 р. національних повстань проти нацистського поневолення.

Так, силами внутрішнього опору були: окремі підпільні групи і добровільні загони; у 1943-1944 рр. було сформовано партизанську армію Словаччини. Сили зовнішнього опору: чехословацька бригада під командуванням Людвіга Свободи; емігрантський уряд у Лондоні.

Причинами поразки Словацького національного повстання (вересень – жовтень 1944 р.) були: нерівність сил; опір німців; неузгодженість дій повстанських керівних органів, відсутність єдності у партизанському русі; неможливість об'єднати сили з військами СРСР.

У Празькому національному повстанні (5-11 травня 1945 р.) брали участь представники різних політичних сил, військові, населення Праги. Спочатку повстанцям надали допомогу підрозділи власівської «Російської визвольної армії». Однак вони вимушені були залишити місто, оскільки не могли здатись у полон радянським військам. 9 травня 1945 р. в Прагу увійшли радянські війська. В. Гриневич висловлює думку, що Сталін негайно кинув до чеської столиці дві танкові армії, не рахуючись ані з утомою військ, щоб якомога швидше Прагу під свій політичний контроль, забезпечивши своєю присутністю прихід до влади місцевих комуністів.

Семінарське заняття № 4

Соціально-економічний та політичний розвиток Чехословаччини у другій половині 1940-х – на початку 1990-х рр.

(2 год.)

Мета: дослідити хід та проблеми соціально-економічного і політичного розвитку Чехословаччини у другій половині 1940-х – 1980-х роках.

Професійна спрямованість: знання, отримані при вивченні даної теми, майбутні вчителі-історики зможуть використати у школі під час викладання предмету «Всесвітня історія» у 12 класі (тема: «Країни Центральної та Східної Європи (1945 р. – початок XXI ст.)», «Міжнародні відносини (1945 р. – початок XXI ст.)»).

План.

1. Чехословаччина у другій половині 1940-х – 1960-х рр. «Празька весна» 1968 р. та її придушення.
2. Режим «нормалізації» Г. Гусака (1970 – 1980-і рр.). Правозахисний рух «Хартія-77».

3. Передумови та перемога «оксамитової» революції 1989 р.
4. Чехо-Словаччина на початку 1990-х рр. Розпад країни.

Основні поняття: уряд національної єдності; Рада Економічної Взаємодопомоги; Варшавський Договір; соціалістичний табір; життєвий рівень населення; «Празька весна»; режим Густава Гусака; «Хартія-77»; Громадянський форум; демократична революція.

Реферат:

Політичні кризи у Чехословаччині в другій половині
1940-х – 1980-х роках в історіографії.

Література:

- Яровий В. Новітня історія Центральноєвропейських та Балканських країн ХХ століття: Підруч. для вищих навч. закл. К.: Генеза, 2005. 816 с.
- История южных и западных славян: В 2 т. Т. 2: Новейшее время: Учебник / Под ред. Г. Ф. Матвеева и З. С. Ненашевой. 3-е изд. М.: Изд-во Моск. ун-та: Изд-во «Печатные Традиции», 2008. 368 с.
- Чехия и Словакия в ХХ веке: очерки истории: в 2 кн. / Отв. ред. В. В. Марьина; Ин-т славяноведения. М.: Наука, 2005. Кн. 2. 558 с.
- Советский фактор в Восточной Европе: 1944-1953 гг.: Документы: в 2-х тт. М., РОССПЭН, 1999-2002.
- Краткая история Чехословакии: С древнейших времен до наших дней / Отв. ред. А. Х. Клеванский, В. В. Марьина, И. И. Поп. М.: Наука, 1988. 576 с.
- Валента И. Советское вторжение в Чехословакию. 1968. М.: Прогресс, 1991. 320 с.
- Латыш М. В. “Пражская весна” 1968 г. и реакция Кремля. М.: Тип. РАН, 1998. 381 с.
- Страшун Б. А. Конституционные перемены в Восточной Европе. 1989-1990 гг. М.: Юрид. лит., 1991. 208 с.
- Вашкевич И. В. Внутривосточная борьба в Чехословакии 1943—1948 гг. // Российские и славянские исследования / том 4. 2009. URL: <http://www.rsijournal.net/index.php>.
- Мотрук С. Політичні кризи в Чехословаччині другої половини ХХ ст.: погляд із сьогодення // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. – Вип. 19: Міжвідомчий збірник наукових праць / Відп. ред. С. В. Віднянський / НАН України. Інститут історії України. К.: Ін-т історії України, 2010. С. 71-86.
- Терешко Ю.М. Демократичний рух у Чехословаччині 1945–1968 рр. : Автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.02; НАН України. Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М.С.Грушевського. К., 1999. 20 с.
- Слесаренко А.В. Антитоталітарні рухи в Чехословаччині (1969–1989 рр.): Автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.02; Київ. славіст. ун-т. К., 2007. 19 с.

Новак-Каляєва Л. М. Чеська демократична опозиція: ідеологія та діяльність (серпень 1968 – грудень 1989 рр.) : Автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.02; Львів. нац. ун-т ім. І.Франка. Львів, 2004. 19 с.

Мелешенко Т. В. Мирне розділення Чехословацької Федеративної республіки та позиція Гавела у цьому процесі. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/.../I14_doc.pdf.

Питання для обговорення

1. Проаналізуйте зміни у соціально-економічній та політичній сферах Чехословаччини у другій половині 1940-х – 1960-х рр.
2. Якими були причини та наслідки Лютневої кризи уряду Чехословаччини у 1948 році?
3. Охарактеризуйте причини, хід та наслідки «Празької весни» 1968 р.; оцінки її в історіографії.
4. Яку роль відіграв рух «Хартія-77» у суспільно-політичному житті Чехословаччини?
5. Охарактеризуйте передумови та причини «оксамитової» революції 1989 р. у Чехословаччині.
6. Проаналізуйте чинники розпаду Чехо-Словаччини на початку 1990-х рр.

Методичні рекомендації до самостійної роботи з теми:

При розгляді **першого питання** необхідно проаналізувати: соціально-економічні перетворення в промисловості та аграрній сфері у післявоєнний період; політичну кризу 1948 р. та вихід з неї, з'ясувати причини перемоги комуністів; причини, хід та наслідки «Празької весни» для чехословацького суспільства.

Зокрема, С. Мотрук вважає, що лютнева криза 1948 р. дала «зелене світло» монопольній владі КПЧ та прискореному запровадженню радянської моделі; певною мірою новонакреслений курс виявився результатом зростання міжнародної напруги, посилення протистояння СРСР – Захід.

На думку Ю. М. Терешка, найважливішою ознакою чехословацького експерименту 1968 р., який тривав сім місяців, було прагнення антитоталітарних сил демонтувати радянську модель побудови соціалізму; компартія користувалася підтримкою народу. К. В. Нікіфоров зазначає, що інтелігенція, яка відіграла головну роль у цих подіях, сформувалась вже при існуючому тоді режимі в Чехословаччині, відчула свою відповідальність за національний розвиток країни. Чеський історик Ч. Цисарж оцінює ці події як новий варіант суспільної революції.

У **другому питанні** важливо провести порівняльний аналіз режиму «нормалізації» Густава Гусака зі спробами демократизації чехословацького суспільства у 1968 р.; проаналізувати причини відносної стабілізації соціально-економічної сфери, рівень політичної активності громадян; також з'ясувати роль руху «Хартія-77» та її провідних діячів у громадсько-політичному житті країни.

Основними положеннями політики «нормалізації» були: повний контроль вищого партійного керівництва над діяльністю КПЧ; відновлення її керівної ролі у державі і суспільстві; згортання економічних реформ з елементами ринку й відновлення командно-адміністративних методів управління економікою; посилення ролі силових органів в країні; орієнтація Чехословаччини на СРСР та ОВД, вказівки з боку радянського керівництва.

При аналізі **третього питання** важливо звернути увагу на сприятливий зовнішній чинник для Чехословаччини – нове політичне мислення у зовнішній політиці в СРСР в роки перебудови. Важливо виділити й інші важливі передумови перемоги «оксамитової» демократичної революції 1989 р., охарактеризувати роль створеного Громадянського форуму під керівництвом В. Гавела, демонстрації у Празі та переговори з урядом; охарактеризувати оцінки цієї події в сучасній історіографії.

Вивчаючи **четверте питання**, необхідно проаналізувати насамперед зміни у соціально-економічній сфері країни у 1990-1992 рр., проведення економічних реформ урядом В. Клауса. Також важливо охарактеризувати політичні трансформації цих років, боротьбу між чеськими та словацькими політиками за владу і в питаннях подальшого існування федерації; причини та наслідки поділу країни на Чехію та Словаччину.

Студентам необхідно звернути увагу і на аналіз інших причин розпаду ЧСФР: невирішеність національного питання у Чехословаччині; пасивність населення у питанні про подальшу долю федерації.

Семінарське заняття № 5 **Чехія та Словаччина у 90-х рр. XX – XXI ст.** (2 год.)

Мета: дослідити хід, проблеми та перспективи соціально-економічного і політичного розвитку Чехії та Словаччини на сучасному етапі.

Професійна спрямованість: знання, отримані при вивченні даної теми, майбутні вчителі-історики зможуть використати у школі під час викладання предмету «Всесвітня історія» у 12 класі (тема: «Країни Центральної та Східної Європи (1945 р. – початок XXI ст.)», «Міжнародні відносини (1945 р. – початок XXI ст.)»).

План.

1. Економічні реформи. Соціальний розвиток.
2. Функціонування політичної системи.
3. Зовнішня політика Чехії та Словаччини на сучасному етапі. Курс на євроінтеграцію.

Основні поняття: Чеська республіка; Словацька республіка; конституція; політичний розвиток; соціально-економічний розвиток; життєвий рівень населення; «шокова» терапія; парламентська демократія; Європейський Союз; НАТО; євроінтеграція; Україна.

Реферат:

Чесько-українські та словацько-українські відносини на сучасному етапі.

Література:

- Яровий В. Новітня історія Центральноєвропейських та Балканських країн ХХ століття: Підруч. для вищих навч. закл. К.: Генеза, 2005. 816 с.
- История южных и западных славян: В 2 т. Т. 2: Новейшее время: Учебник / Под ред. Г. Ф. Матвеева и З. С. Ненашевой. 3-е изд. М.: Изд-во Моск. ун-та: Изд-во «Печатные Традиции», 2008. 368 с.
- Чехия и Словакия в ХХ веке: очерки истории: в 2 кн. / Отв. ред. В. В. Марьина; Ин-т славяноведения. М.: Наука, 2005. Кн. 2. 558 с.
- Общественные трансформации в странах Центральной и Юго-Восточной Европы (90-е годы ХХ века – начало ХХІ столетия). М.: Институт славяноведения РАН, 2008. 354 с.
- Коровицына Н. В. Чешский человек в первом десятилетии 2000-х годов (анализ материалов ЦИОМ ИС АН ЧР). М.: Контент-пресс, 2011. 199 с.
- Вовканич І. І., Свеженцева О. І. Особливості постсоціалістичної трансформації в Чеській республіці в 90-х роках ХХ ст. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc.../st03.pdf>.
- Діброва А. Д., Жемойда О. В., Янчевський Р. В. Земельна реформа в Чехії та Словаччині: втрачена можливість для України URL: <http://nbuv.gov.ua/portal//soc.../12dad.pdf>.
- Мотрук С. Чехія на шляху євроінтеграції / С. Мотрук // Історичний журнал. 2008. № 6. С. 82-93.
- Янчук Л. Роль «Вишеградської солідарності» в зовнішньополітичній діяльності Словацької Республіки (1989-2004 рр.) // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. Вип. 19: Міжвідомчий збірник наукових праць / Відп. ред. С. В. Віднянський / НАН України. Інститут історії України. К.: Ін-т історії України, 2010. С. 87-96.
- Політичні відносини між Україною та Чехією. URL: <http://https://czechia.mfa.gov.ua/ua/ukraine-czechia/diplomacy>.
- Семенович А. Розвиток-українсько-словацьких відносин на сучасному етапі // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Міжнародні відносини. 2013. Вип. 3. С. 147-155. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoamv_2013_3_16.

Питання для обговорення

1. Охарактеризуйте здобутки і проблеми соціально-економічного розвитку Чехії та Словаччини у 90-х рр. ХХ – ХХІ ст. (порівняльний аналіз).
2. Охарактеризуйте досвід проведення приватизації при переході до ринкової економіки в Чехії та Словаччині, а також аграрних реформ.
3. Порівняйте результати проведення економічних ринкових реформ у Чехії та Україні в 90-х рр. ХХ – ХХІ ст.
4. Порівняйте внутрішньополітичний розвиток цих країн у 90-х рр. ХХ – ХХІ ст.

5. Охарактеризуйте роль політичних лідерів сучасних Чехії та Словаччини (з 1990 р.) в їхньому суспільно-політичному розвитку.
6. Проаналізуйте результати і проблеми євроінтеграції Чехії та Словаччини.

Методичні рекомендації до самостійної роботи з теми:

При розгляді **першого питання** необхідно проаналізувати: етапи ринкових реформ в економіці; досвід приватизації у промисловості та її модернізацію; головні положення та результати аграрної реформи; проблеми розвитку соціальної сфери та рівень життя чехів і словаків. Важливо зазначити, що Чехія мала достатні стартові можливості для проведення ринкових економічних реформ, оскільки республіка була традиційно промисловорозвинutoю. Словацька Республіка розвивалась у 90-х роках ХХ ст. у складних економічних умовах, оскільки була аграрним регіоном Чехословаччини, а також тут розміщувався військово-промисловий комплекс. Після вступу країн до ЄС відбулися певні позитивні зміни в економічній сфері. З 2009 р. Словаччина перейшла на грошову одиницю – євро.

У **другому питанні** важливо звернути увагу на формування багатопартійної системи в цих республіках. Провідними парламентськими партіями, що боролися за владу у другій половині 90-х рр. ХХ – на початку ХХІ ст. були: Громадянська демократична партія (ГДП, лідер – В. Клаус) та Соціал-демократична партія Чехії (СДПЧ, лідер – М. Земан). Між ними відбувалася не лише конкуренція, а й процес співробітництва, поступок, на основі відповідних домовленостей і угод. Однак, періоди правління цих партій в окремі роки супроводжувалося політичними кризами та скандалами (наприклад, соціал-демократів у 2002-2006 рр.). На думку українських дослідників, Словаччина пройшла декілька етапів у сучасному політичному розвитку: етап початкової багатопартійності (1990-1992 рр.); періоди домінування Руху за демократичну Словаччину (РЗДС) в партійно-політичній системі (1992-1998 рр.); консолідація «антимечіарівського табору» та ізоляція РЗДС (1998-2002 рр.); консолідація окремих політичних суб'єктів і партійно-політичної системи загалом (2002-2006 рр.); стабілізація партійно-політичної системи (з 2006 р.). На відміну від Чехії у розвитку політичної сфери, особливо у парламенті, переважала конфронтація, а не співробітництво між провідними політичними партіями. В окремій доповіді доцільно проаналізувати роль президентів обох країн та інших провідних діячів у розвитку політичної системи.

Вивчаючи **третє питання**, необхідно проаналізувати етапи євроінтеграції Чехії та Словаччини: створення Вишеградської четвірки (1991); вступ до Організації економічного співробітництва й розвитку, ОБСЄ і Ради Європи, НАТО та ЄС; також звернути увагу на результати та проблеми перебування країн в ЄС. Окрему увагу важливо приділити відносинам цих країн з Україною (реферат).

Семінарське заняття № 6
Болгарія у 1918-1945 рр.
(2 год.)

Мета: дослідити хід, проблеми і складнощі соціально-економічного та політичного розвитку Болгарії у 1918-1939 рр.; становище її, рухи опору у період Другої світової війни.

Професійна спрямованість: знання, отримані при вивченні даної теми, майбутні вчителі-історики зможуть використати у школі під час викладання предмету «Всесвітня історія» у 10 класі (тема: «Період стабілізації в Європі та в Північній Америці (1924-1929)»), 11 класі (теми: «Світ у період економічної кризи 1929-1933 рр. та подолання її наслідків», «Друга світова війна (1939-1945)»).

План.

1. Соціально-економічний та політичний розвиток Болгарії в добу правління БЗНС та режиму «Демократичної згоди» (1919-1931 рр.).
2. Болгарське суспільство в 1930-х рр.
3. Болгарія у Другій світовій війні. Особливості антифашистської боротьби.

Основні поняття: Болгарія; соціально-економічний розвиток; політичний розвиток; сільське господарство; політичні партії; державний переворот; диктатура царя Бориса III; зовнішня політика; Друга світова війна.

Реферат:

Вплив царя Бориса III на соціально-економічний
та політичний розвиток Болгарії.

Література:

- Яровий В. Новітня історія Центральноєвропейських та Балканських країн. XX століття: Підруч. для вищих навч. закл. К.: Генеза, 2005. 816 с.
- Чорній В. Історія Болгарії. Львів: ПАІС, 2007. 403 с.
- История южных и западных славян: В 2 т. Т. 2: Новейшее время: Учебник / Под ред. Г. Ф. Матвеева и З. С. Ненашевой. 3-е издание. М.: Изд-во Моск. ун-та: Изд-во «Печатные Традиции», 2008. 368 с.
- Болгария в XX веке: очерки политической истории / Отв. ред. Е. Л. Валева; Ин-т славяноведения. М.: Наука, 2003. 463 с.
- Краткая история Болгарии: С древнейших времён до наших дней / Отв. ред.. Г. Г. Литаврин. М.: Наука, 1987. 568 с.
- Зовнішня політика Болгарії після першої світової війни (1919-1923 рр.): Автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.02 / І.М. Пекареєв; Донец. нац. ун-т. Донецьк, 2004. 20 с.
- Татоли Т. В. Авторитаризм в Болгарии в межвоенный период (1918-1939 гг.). Луганск: РИО ЛГУВД им. Э. А. Дидоренко, 2010. 376 с.
- Крапивин А.В. Александр Стамболийский: жизнь, взгляды, деятельность. М.: Высш. шк., 1988. 180 с.

Довгялло М. С. Политическая история зарубежных славянских стран новейшего времени: справочник. Мн.: Тетра-Системс, 2006. 272 с.
Залесский К.А. Кто был кто во Второй мировой войне. Союзники Германии. М.: Астрель : АСТ, 2003. 492 с.

Питання для обговорення

1. Проаналізуйте причини падіння уряду А. Стамболійського у Болгарії.
2. Охарактеризуйте причини та наслідки політичних криз у міжвоєнній Болгарії.
3. Охарактеризуйте постать болгарського царя Бориса III.
4. Проблеми зовнішньої політики Болгарії 1920-1930-х рр.
5. Виділіть особливості участі Болгарії у Другій світовій війні.

Методичні рекомендації до самостійної роботи з теми:

Розкриваючи **перше питання**, студенти мають проаналізувати становище Болгарії після Першої світової війни та причини приходу до влади уряду А.Стамболійського (1919-1923), реформи проведені ним; з'ясувати причини державного перевороту у 1923 р., повалення цього уряду; охарактеризувати основні заходи урядів А. Цанкова (1923-1926) та А. Ляпчева (1926-1931).

Зокрема, при аналізі реформ уряду А. Стамболійського важливо звернути увагу на закон про максимум землеволодіння, запровадження загальної трудової повинності; як сприймалися аграрна ідеологія та заходи БЗНС (Болгарського землеробського народного союзу) у болгарському суспільстві. Уряд А. Цанкова (1923-1926) був авторитарним, переслідував ліві сили, особливо після теракту у соборі Св. Неділі в 1925 р.; більше приділяв уваги військовим та робітникам. Наступний уряд намагався пом'якшити ці заходи в бік лібералізації.

У **другому питанні** важливо розкрити такі пункти: діяльність нових урядів в умовах світової економічної кризи; державний переворот 1934 р. та посилення влади царя Бориса III та його прибічників; зовнішньополітичні орієнтири Болгарії в 1930-х рр.

У другій половині 1930-х рр. владою було затверджено принцип «безпартійності» у сфері державного управління. Монарху надавалося право призначати уряд без схвалення Народними зборами та розпускати їх у випадку неприйняття поданих законопроектів.

Т. В. Татолі обстоює тезу про глибоке коріння монархічного інституту в Болгарії і своєрідну «схильність» країни до монархічної авторитарної форми правління; болгарські правлячі режими не були ні «фашистськими», ні «монархо-фашистськими», але правоавторитарними, причому цар Борис III «довів болгарський авторитаризм до завершеної форми».

Аналізуючи зовнішню політику Болгарії у 1919-1923 рр., український дослідник І. М. Пекареєв констатує, що вона була нерішучою, непередбачливою та безпорадною. Лише у липні 1938 р. було укладено Салонікську угоду з

балканськими країнами про незастосування сили, яка скасовувала обмеження щодо права Болгарії мати регулярну армію.

При аналізі **третього питання** необхідно звернути увагу на те, що зовнішню політику Болгарії у цей період можна вважати частково політикою нейтралітету (від 15 вересня 1939 р.), але, оскільки її підтримувала Німеччина, відбувалася ідеологічна обробка населення проти СРСР; було відхилено болгарським урядом пропозицію СРСР укласти договір про взаємну допомогу. Болгарія потрапляє у сферу німецьких інтересів і підписує у березні 1941 р. угоду про приєднання до Троїстого союзу; у країну було введено німецькі війська. Студентам важливо охарактеризувати такі події: створення та діяльність під керівництвом комуністів Вітчизняного фронту; державний переворот у Софії 8 вересня 1944 року; участь Болгарії у звільненні Югославії та інших країн від нацистської Німеччини.

Семінарське заняття № 7 **Болгарія у середині 40-х рр. XX – XXI ст.** (2 год.)

Мета: дослідити хід та проблеми соціально-економічного і політичного розвитку Болгарії у другій половині 1940-х – 1980-х роках та на сучасному етапі.

Професійна спрямованість: знання, отримані при вивченні даної теми, майбутні вчителі-історики зможуть використати у школі під час викладання предмету «Всесвітня історія» у 12 класі (тема: «Країни Центральної та Східної Європи (1945 р. – початок XXI ст.)», «Міжнародні відносини (1945 р. – початок XXI ст.)»)).

План.

1. Становлення режиму «народної демократії» у Болгарії.
2. Болгарія у період правління Т. Живкова (1954–1989 рр.).
3. Болгарія на сучасному етапі (90-і роки XX – XXI ст.).

Основні поняття: Рада Економічної Взаємодопомоги; Варшавський Договір; соціалістичний табір; життєвий рівень населення; конституція; політичний розвиток; соціально-економічний розвиток; Народні збори; Союз демократичних сил; режим Тодора Живкова; життєвий рівень населення; конституція; політичний розвиток; соціально-економічний розвиток; Союз демократичних сил; «шокова» терапія; парламентська демократія; Європейський Союз; НАТО; євроінтеграція.

Реферати:

Болгарський керівник Т. Живков та його епоха в історіографії.
Болгаро-українські відносини на сучасному етапі.

Література:

Яровий В. Новітня історія Центральноєвропейських та Балканських країн ХХ століття: Підруч. для вищих навч. закл. – К.: Генеза, 2005. – 816 с.

История южных и западных славян: В 2 т. Т. 2: Новейшее время: Учебник / Под ред. Г. Ф. Матвеева и З. С. Ненашевой. – 3-е издание. – М.: Изд-во Моск. ун-та: Изд-во «Печатные Традиции», 2008. – 368 с.

Болгария в ХХ веке. Очерки политической истории. – М.: Наука, 2003. – 464 с.

Газін В. П., Копилов С. А. Новітня історія країн Європи та Америки: 1945 – 2002. – К., 2004.

Краткая история Болгарии. С древнейших времён до наших дней. – М., 1988.

Бурдяк В. І. Політичні трансформаційні процеси в Болгарії у посткомуністичний період: Автореф. дис... д-ра політ. наук: 23.00.02 / Віра Іванівна Бурдяк; Чернівецький національний ун-т ім. Юрія Федьковича. – Чернівці, 2004.

Питання для обговорення

1. Яку модель соціалізму обрала Болгарія?
2. Виділіть головні риси та особливості функціонування режиму Т.Живкова.
3. Проаналізуйте вплив СРСР на розвиток Болгарії у 1945-1989 рр.
4. Охарактеризуйте проблеми переходу Болгарії до ринкової економіки.
5. Яких змін зазнав суспільно-політичний розвиток Болгарії у 90-х рр. ХХ – ХХІ ст. порівняно із попереднім періодом (1945-1989 рр.).
6. Болгарія в ЄС: здобутки і проблеми.

Методичні рекомендації до самостійної роботи з теми:

При аналізі **першого питання** рекомендуємо звернути увагу на: вибори до Народних зборів 1945 р. та формування однопартійного уряду; проведення референдуму 1946 р. та скасування монархії в країні, проголошення НРБ; прийняття Конституції Болгарії 1947 р.; економічні реформи: зокрема, аграрну і податкову. Важливо виділити особливості післявоєнного розвитку Болгарії, роль у політичних змінах Г. Димитрова та В. Червенкова.

Закон про аграрну реформу встановив розміри приватних земельних володінь (20-30 га); землю отримали у користування 124 тис. безземельних та малоземельних селян. Податкова реформа передбачала введення прогресивного податку. У 1949–1953 рр. вдалося реконструювати, побудувати і ввести в дію понад 700 підприємств, створити такі нові галузі виробництва (машинобудування, чорна і кольорова металургія та ін.), завершити електрифікацію країни. Значну допомогу Болгарії надав Радянський Союз.

Г. Димитров активно підтримував ідею створення Болгаро-Югославської федерації, що після розриву Й. В. Сталіна з Й. Броз Тіто викликало велике невдоволення радянського керівництва. Тіло Г. Димитрова було забальзамовано і для нього збудовано мавзолей (1949-1990).

БКП, уряд і Раду міністрів очолив Вилко Червенков (1949-1954 рр.), прибічник сталінських методів управління державою.

У **другому питанні** необхідно охарактеризувати режим Тодора Живкова (1954–1989) – досягнення та проблеми у соціально-економічному розвитку, внутрішньополітичні проблеми; зовнішню політику (співробітництво з СРСР, іншими соціалістичними країнами, участь у міжнародних договорах з ядерної безпеки тощо). Зокрема, зазначимо, що у 1970-1980-і рр. у Болгарії робилися спроби наздогнати економічно розвинуті країни (непродумане створення новітніх галузей економіки призвело до великого зовнішнього боргу перед західними країнами). Відбулося також не зовсім виправдане об'єднання державних господарств та виробничих кооперативів в АПК, що призвело у середині 1980-х років до падіння виробництва сільськогосподарської продукції; країна мала свою промислову спеціалізацію в межах РЕВ; значного розвитку набув туризм.

Важливо також зазначити, що Болгарія отримувала від СРСР кредити на пільгових умовах, за низькими цінами – природний газ, кам'яне вугілля, електроенергію, нафту, залізну руду та ін. Користуючись цим, вона реекспортувала на Захід нафту та продукти її переробки за ринковими цінами.

Головними рисами політичного розвитку НРБ були: бюрократизація державного апарату; запровадження системи привілеїв; корупція, зловживання правлячої еліти; система політичних репресій; політична пасивність більшості громадян. Було проведено дискримінаційну політику болгаризації національних меншин, переслідування ісламу та тюркомовного населення (з 1984 р.).

Болгарські вчені вказують, що розвиткові перебудовних процесів у країні заважав консерватизм Т.Живкова та партійної номенклатури БКП. Т. Живков був проти горбачовської перебудови в СРСР, але під тиском громадськості 10 листопада 1989 року залишив посаду керівника БКП та держави.

При висвітленні **третього питання** важливо відмітити, що внаслідок політичної кризи 1989 р. відбулися реорганізація БКП у БСП та створення Союзу демократичних сил під керівництвом Ж. Желева. Пізніше, у 1990 р. було проведено нові вибори, затверджено конституцію Республіки Болгарія. Необхідно проаналізувати соціально-економічні та політичні перетворення 90-х рр. ХХ – ХХІ ст., вступ до ЄС та НАТО; співробітництво з Україною у різних сферах. У 2001-2005 рр. прем'єр-міністром Болгарії був колишній цар Симеон II. На думку українських дослідників, в політичній і соціально-економічній трансформації у болгар відсутній крайній консерватизм; вони сприймають нові реалії і проявляють здатність адаптуватися до них. Політична культура перебуває в процесі розвитку, долаючи патріархальні і підданські риси; реабілітує демократичні традиції і цінності; формує нові громадянські орієнтації. РБ фактично здійснила переорієнтацію на західні структури (Євросоюз, НАТО та інші), що було тісно пов'язано з радикальними соціально-економічними й політичними змінами. У 1990 р. РБ стала членом Світового банку і МВФ; у 1992 р. підписала декларацію про Чорноморську економічну зону; в 1998 р. приєдналася до Центральноєвропейської угоди про вільну торгівлю (ЦЕФТА). У 2004 р. відбувся вступ Болгарії до НАТО, а з 2007 р. – до ЄС. РБ визнає необхідність балансу інтересів із сусідніми країнами регіону та з

тими, що розміщені далі на схід (Україною, Росією тощо). Важливо проаналізувати здобутки та проблеми євроінтеграції Болгарії, настрої та думки громадян країни.

Семінарське заняття № 8 Югославія у 1918-1945 рр. (2 год.)

Мета: дослідити хід, проблеми і складнощі соціально-економічного та політичного розвитку Болгарії у 1918-1939 рр.; становище її, рухи опору у період Другої світової війни.

Професійна спрямованість: знання, отримані при вивченні даної теми, майбутні вчителі-історики зможуть використати у школі під час викладання предмету «Всесвітня історія» у 10 класі (тема: «Період стабілізації в Європі та в Північній Америці (1924-1929)»), 11 класі (теми: «Світ у період економічної кризи 1929–1933 рр. та подолання її наслідків», «Друга світова війна (1939-1945)»).

План.

1. Утворення й розвиток Королівства сербів, хорватів та словенців (1918-1929). Видовданська конституція 1921 р.
2. Югославія наприкінці 1920-х – у 1930-х рр. Диктатура короля Александра (1929-1934).
3. Югославія в роки Другої світової війни.

Основні поняття: Королівство сербів, хорватів та словенців; Югославія; соціально-економічний розвиток; політичний розвиток; сільське господарство; політичні партії; Видовданська конституція 1921 р.; державний переворот; диктатура короля Александра; зовнішня політика; Друга світова війна.

Реферат:

Хорватська проблема у міжвоєнній Югославії.

Література:

- Яровий В. Новітня історія Центральноєвропейських та Балканських країн. XX століття: Підруч. для вищих навч. закл. К.: Генеза, 2005. 816 с.
- История южных и западных славян: В 2 т. Т. 2: Новейшее время: Учебник / Под ред. Г. Ф. Матвеева и З. С. Ненашевой. 3-е издание. М.: Изд-во Моск. ун-та: Изд-во «Печатные Традиции», 2008. 368 с.
- Хрестоматия по истории южных и западных славян: Учеб. пособие для вузов: В 3 т. / Общ. ред. Ю. В. Бромлей и др. Минск, 1987-1991. Т. 3.
- Чиркович С. М. История сербов; Пер. с сербскохорв. М.: Изд-во «Весь мир», 2009. 448 с.

История Югославии / Шумов С., Андреев А. (сост.). М.: Монолит-Евролинц-Традиция, 2002. 492 с.

Писарев Ю. А. Образование Югославского государства. М.: Наука, 1975. 416 с. Политические системы в странах Центральной и Юго-Восточной Европы, 1917-1929 гг. / Авт. кол.: Р.П. Гришина, М. Д. Ерещенко, В. Ф. Кадацкий и др.; Отв. ред. Р. П. Гришина. М.: Наука, 1988. 536 с.

Кухаренко В. Н. Степан Радич: политический портрет (1918-1928) // Российские и славянские исследования. 2009. Вып. 4. URL: <http://elib.bsu.by/handle>.

Стругар В. Югославия в огне войны, 1941-1945 гг. М.: Наука, 1985. 346 с.

Питання для обговорення

1. Поясніть, у чому полягали складнощі політичного розвитку Югославії у 1920-1930-х рр. Яку роль відіграв у політичному житті король Александр I Карагеоргійович?
2. Хорватська проблема у міжвоєнній Югославії.
3. Охарактеризуйте антинацистські рухи опору в Югославії у період Другої світової війни.
4. Проаналізуйте проблему відносин між сербами та хорватами у період Другої світової війни, у т. ч. геноцид сербів.

Методичні рекомендації до самостійної роботи з теми:

Розкриваючи **перше питання**, студенти мають проаналізувати причини утворення й розвиток Королівства сербів, хорватів та словенців (1918-1929); діяльність урядів, реформи у соціально-економічній та політичній сферах; основні положення Видовданської конституції 1921 р. Важливо також звернути увагу на розстановку політичних сил, причини змін урядів.

Важливо зазначити, що при утворенні Королівства сербів, хорватів і словенців відбувалося протистояння Белграда й Загреба: зіткнення унітарної (великосербської) та федеративної концепцій югослов'янського об'єднання (до 1 грудня 1918 р.).

Видовданська конституція 28 червня 1921 р.: проголошувала унітарний устрій, монархію на чолі з династією Карагеоргієвичів (панівне становище Сербії); король мав такі права: обіймати посаду головнокомандувача збройних сил, призначати прем'єр-міністра, скріплювати підписом міжнародні договори, запроваджувати надзвичайний стан, зупиняти дію конституції; законодавча влада мала однопалатна Народна скупщина (обиралася на чотири роки; брати участь у виборах мали право лише чоловіки); положення про новий адміністративний поділ (33 жупанії).

Політика насильної сербізації, централізму та унітаризму негативно сприймалась з боку національних меншин. Хорватська селянська партія (ХСП) продовжувала боротьбу за реорганізацію Югославії, за надання Хорватії автономних прав (лідер партії – Степан Радич).

У **другому питанні** важливо розкрити такі пункти: державний переворот 1929 р. та посилення влади короля Александра I, головні його нововведення; діяльність нових урядів в умовах світової економічної кризи; причини вбивства короля у 1934 р.; проблеми розвитку національних меншин (напр., хорватська проблема); зовнішньополітичні орієнтири Югославії в 1930-х рр.

Необхідно виділити, що саме ц цей період активно використовувалась ідеологія «трийменного народу» (сербів, хорватів і словенців). Сербський елемент домінував у тому, що було ідейним підґрунтям інтегрального югославізму, хоча, з іншого боку, сербські традиції теж страждали від цієї політики. Така ідеологія не влаштовувала й самих сербів, як показав час (Чиркович С. М. История сербов. С. 333-334). У вересні 1931 р. було запроваджено нову конституція: король мав великі повноваження: зосереджував виконавчу владу і призначав уряд; створювався двопалатний парламент (скупщина і сенат); декларувалися демократичні свободи та місцеве самоврядування; у виборах могли брати участь лише загальноюгославські партії та організації.

Хорватську проблему було вирішено шляхом надання автономії у складі Югославії 1939 р. урядом Д. Цветковича.

При аналізі **третього питання** необхідно звернути увагу на те, що становище Югославії було складним, незважаючи на проголошення на початку війни політики нейтралітету. Підписання угоди про приєднання до Троїстого союзу викликало державний переворот у країні, яку було окуповано після цього німецькими військами (квітень 1941 р.) та поділено на чотири зони. Необхідно також охарактеризувати діяльність Антифашистського віче народного визволення Югославії, а також Королівської армії Югославії під командуванням Д. Михайловича (четники); як відбулося звільнення території країни від німецької окупації (20 жовтня 1944 р. було звільнено Белград).

10 квітня 1941 р. у Загребі було проголошено Незалежну державу Хорватію, а 15 квітня лідер хорватських усташів А. Павелич (1869-1959) сформував уряд. У 1941 р. керівництво НДХ приєдналося до Троїстого пакту, оголосило війну СРСР. Здійснювався геноцид проти сербів: десятки тисяч сербів були вбиті усташами або змушені були втікати.

Семінарське заняття № 9

Соціально-економічний та політичний розвиток Югославії у другій половині 1940-х – на початку 1990-х рр.

(2 год.)

Мета: дослідити хід та проблеми соціально-економічного і політичного розвитку Югославії у другій половині 1940-х – на початку 1990-х рр.

Професійна спрямованість: знання, отримані при вивченні даної теми, майбутні вчителі-історики зможуть використати у школі під час викладання предмету «Всесвітня історія» у 12 класі (тема: «Країни Центральної та Східної

Європи (1945 р. – початок ХХІ ст.)), «Міжнародні відносини (1945 р. – початок ХХІ ст.))»).

План.

1. Встановлення комуністичної диктатури. Конфлікт Тіто – Сталін та його наслідки.
2. Спроби побудови країни самоврядного соціалізму.
3. Югославія в системі міжнародних відносин.
4. Політична і економічна криза 80-х років ХХ ст. у СФРЮ. Фактори розпаду країни.

Основні поняття: СФРЮ; конституція; соціально-економічний розвиток; політичний розвиток; зовнішня політика; дипломатичні відносини; рух неприєднання; життєвий рівень населення; самоврядний соціалізм; режим Й. Броз Тіто.

Реферат:

Режим і постать Й. Тіто в Югославії в оцінках істориків.

Література:

- Яровий В. Новітня історія Центральноєвропейських та Балканських країн. ХХ століття: Підруч. для вищих навч. закл. К.: Генеза, 2005. 816 с.
- История южных и западных славян: В 2 т. Т. 2: Новейшее время: Учебник / Под ред. Г. Ф. Матвеева и З. С. Ненашевой. 3-е издание. М.: Изд-во Моск. ун-та: Изд-во «Печатные Традиции», 2008. 368 с.
- Хрестоматия по истории южных и западных славян: Учеб. пособие для вузов: В 3 т. / Общ. ред. Ю. В. Бромлей и др. Минск, 1987-1991. Т. 3.
- Чиркович С. М. История сербов; Пер. с сербскохорв. М.: Изд-во «Весь мир», 2009. 448 с.
- Гиренко Ю. С. Сталин – Тито. М.: Политиздат, 1991. 449 с.
- Шахін Ю. В. Еволюція економічної політики Федеративної Народної Республіки Югославії (1947-1961 рр.): Автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.02; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. Одеса, 2005. 20 с.
- Митрович М. Югославская действительность в анонимных посланиях Йосипу Броз Тито (1956-1966 годы) // Славяноведение. 2008. № 3. С. 48-59.

Питання для обговорення

1. Чому комуністам в Югославії вдалося отримати владу після закінчення Другої світової війни?
2. Проаналізуйте причини та наслідки конфлікту «Сталін-Тіто».
3. Виділіть плюси та мінуси югославської моделі самоврядного соціалізму. Порівняйте її з режимом в СРСР та країнах соцтабору.
4. Охарактеризуйте постать Й. Броз Тіто.

Методичні рекомендації до самостійної роботи з теми:

Розкриваючи **перше питання**, необхідно дати відповідь на питання, чому перемогу в країні після Другої світової війни отримали комуністи; проаналізувати зміни у політичній та соціально-економічній сферах. Важливо також виділити особистість Й. Тіто та його вплив на післявоєнний і подальший розвиток країни; з'ясувати причини та наслідки конфлікту його із Й. Сталіним у 1948 р.

Установча скупщина наприкінці січня 1946 р. ухвалила конституцію ФНРЮ, згідно з якою країна проголошувалася об'єднанням рівноправних народів, на основі права на самовизначення; декларувався принцип недоторканності приватної власності. У 1945 р. відбулася аграрна реформа (ліквідація великого землеволодіння, встановлення земельного максимуму 25-30 га орної землі; за відчужені землі держава сплачувала компенсацію). У 1946 р. було прийнято закон про націоналізацію.

Серед причин конфлікту Сталін-Тіто важливо виділити самостійність, амбітність у проведенні зовнішньої політики югославським керівництвом на чолі з Й. Броз Тіто. Одним з негативних наслідків його стала політико-ідеологічна війна радянського керівництва проти Й. Броз Тіто та керівництва КПЮ, а також розрив дипломатичних відносин СРСР та країн народної демократії з Югославією.

У **другому питанні** важливо зазначити, що за моделлю самоврядного соціалізму, система управління економікою зазнала децентралізації і спрощення; було скасовано довгострокове планування, держава відмовилася від жорсткого адміністрування і стала досить активно використовувати непряме регулювання (підприємства через робітничі ради передавалися в управління трудовим колективам та отримували господарську самостійність; селяни могли займатися індивідуальним господарюванням, встановлювався максимум землеволодіння (10-15 га), дозволялися продаж і оренда землі та використання найманої робочої сили; було розширено повноваження республіканських владних структур, почалося запровадження самоврядування). Також були облишені спроби знищити приватну торгівлю. Паралельно з економічними перетвореннями уряд здійснював заходи з подолання соціальної кризи. Радянсько-югославський конфлікт, на думку Ю. Шахіна, спонукав керівників КПЮ переглянути свої погляди на внутрішню політику і відступити від радянського зразка усвідомлено. Положення моделі викликали критику партійної бюрократії одним з лідерів КПЮ М. Джиласом, позицію якого засудили, усунули з керівної посади.

Вивчаючи **третє питання**, важливо звернути увагу на такі пункти: плани створення Балканської федерації; проблеми відносин Югославії з СРСР у післявоєнний період; зовнішня політика у 1950-1970-х рр., у т. ч. створення руху неприєднання (1961); балансування між США та СРСР. Доцільно провести порівняльний аналіз принципів та можливостей зовнішньої політики Югославії та СРСР у 1950-1970-х рр., відкритості країн для зовнішнього світу.

Аналізуючи **четверте питання**, необхідно зазначити, що після смерті Й.Броз Тіто (1980) керівництво країною перейшло до колективної президії з представників республік СФРЮ. Це призвело до послаблення центральної влади. Відбулося посилення міжнаціональних конфліктів (події в Косово у 1981 р.; національні прагнення в Хорватії та Словенії; сербські проблеми).

Головними чинниками розпаду СФРЮ, на думку різних дослідників, були: економічна криза; стара етнічна неприязність між югославськими народами; націоналізм; культурні, релігійні відмінності між ними; зовнішній чинник, тобто зміни в міжнародній політиці; роль різних осіб у створенні та руйнуванні югославської держави; передмодерний характер югославської держави, яку часто порівнюють з імперією; структурно-інституційні причини. Ці чинники необхідно проаналізувати детальніше. Український історик П.Рудяков зазначає, що фатальної неминучості розпаду СФРЮ наприкінці ХХ століття не було; існували різні варіанти розвитку подій для збереження держави; її розвалили нові правлячі еліти (республіканські, регіональні, локальні), які боролись переважно за власні інтереси і відмовилися від будь-яких компромісів.

Наслідком усіх цих процесів були такі події: червень 1991 р. – на виборах у Хорватії і Словенії перемогли національні сили: Хорватська демократична співдружність (Ф. Туджман), блок «Демос» (М. Кучан) у Словенії, які проголосили незалежність республік; 1992 р. – проголосили незалежність Боснія і Герцеговина та Македонія; утворено Союзу Республік Югославія (СРЮ) (Сербія та Чорногорія).

ТЕМИ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ У МОДУЛІ 1

Тема 6: Культура Польщі, Чехії та Словаччини у 20-х рр. ХХ – ХХІ ст.

План.

1. Культура Польщі та Чехословаччини міжвоєнного періоду.
2. Розвиток культури в Польщі та Чехословаччині у другій половині 1940-х – 1980-х рр.
3. Нові тенденції у розвитку сучасних польської, чеської та словацької культур.

Основні поняття і терміни: освіта; наука; література; мистецтво; кіномистецтво; театр; музика; науковий діяч; культурний діяч; релігійні конфесії; католицизм; ідеологія держави; ціннісно-культурні орієнтири; національна свідомість; архітектура; містобудування; телебачення; засоби масової інформації; культурне співробітництво.

Рекомендована література

Основна

Яровий В. Новітня історія Центральноєвропейських та Балканських країн ХХ століття: Підруч. для вищих навч. закл. К.: Генеза, 2005. 816 с.

История южных и западных славян: В 2 т. Т. 2: Новейшее время: Учебник / Под ред. Г. Ф. Матвеева и З. С. Ненашевой. 3-е издание. М.: Изд-во Моск. ун-та: Изд-во «Печатные Традиции», 2008. 368 с.

Допоміжна

Дильонгова Г. Історія Польщі 1975–1990. К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2007. 237 с.

Тымовский Михал, Кеневич Ян, Хольцер Ежи. История Польши / Пер. с польск. М.: Весь мир, 2004. 544 с.

Хорев В. А. Польская литература ХХ века. 1890-1990. М.: Польский издательский центр; Издательство «Индрик», 2009. 352 с.

Чехия и Словакия в ХХ веке: очерки истории: в 2 кн. / Отв. ред. В. В. Марьина; Ин-т славяноведения. М.: Наука, 2005. Кн. 2. 2005. 558 с.

Зашкільняк Л. О., Крикун М. Г. Історія Польщі: Від найдавніших часів до наших днів. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2002. 752 с.

Кріль М. Історія Словаччини: навч. посібник; Львівський нац. ун-т ім. І. Франка. Львів: Львівський нац. ун-т ім. І. Франка, 2006. 263 с.

1. Культура Польщі та Чехословаччини міжвоєнного періоду.

Відновлення державності Польщі (1918) сприяло розвитку національної культури, освіти та науки. У 1919 р. було впроваджено загальну обов'язкову шкільну освіту для дітей від 7 до 14 років (їх кількість збільшилася з 69 % у 1921 р. до 90 % у 1939 р.).

Відомі наукові дослідження: в галузі математики (С. Банах), фізики (С. Пенковський), діелектричних матеріалів (К. Закшевський); у соціології (Ф. Знанецький), філософії (Т. Котарбінський, К. Твардовський), історії (А. Прухняк, Я. Рутковський, Ф. Буяк, М. Хандельсман). Відомим науковцем був президент Польщі *Ігнацій Мосцицький* (професор кафедри фізичної хімії і електротехніки, ректор Львівської політехніки).

Визначну роль у польській літературі цього періоду відіграли: поет *Леопольд Стафф*; письменники *Владислав Реймонт* (роман «Мужики»), *Стефан Жеромський* (трилогія «Боротьба із сатаною»), *Софія Налковська*, *Марія Домбровська*.

У театральному мистецтві (Варшава, Львів, Краків) відзначились режисери та актори *Юліуш Остерва*, *Стефан Ярач*, *Леон Шиллер*. У Варшаві відбулася постановка поеми «Дзяди» А. Міцкевича (1934).

Відомим польським піаністом, культурним та політичним діячем був *Ігнацій Ян Падеревський* (1860-1941). 1934 р. у Варшаві було створено інститут Шопена, а відомими виконавцями творів його були визнані саме учні І. Я. Падеревського. Непересічною постаттю у музичному мистецтві був *Кароль*

Шимановський (1882-1937). У Варшаві відбувалися Міжнародні конкурси піаністів ім. Ф. Шопена.

Серед польських художників особливе місце належить творчості *Тадеуша Маковського* (1882-1932). Розвиток польської архітектури позначився поширенням конструктивізму, будівництвом Національного театру, Геологічного інституту, Сільськогосподарського банку (М. Лялевич) та ін. Розвитку культури сприяли також преса і радіо, бібліотеки, кінотеатри. З іншого боку щодо національних меншин східних кресів (українців, білорусів) здійснювалася політика полонізації.

Такі ж тенденції відбувалися у розвитку чеської та словацької культур, пов'язаних насамперед з утворенням Чехословацької республіки: національні традиції; впровадження загальної неповної середньої освіти; збільшення кількості вищих навчальних закладів (напр., у Братиславі було засновано Університет Яна Коменського) тощо.

Відомим чеським славістом, археологом, істориком був *Любор Нідерле* (1865-1944) (праця «Слов'янські старожитності»).

Популярною була творчість: *Ярослава Гашека* (1883-1923), чеського письменника-сатирика («Пригоди бравого вояка Швейка»); *Карела Чапека* (1890-1938) (соціально-фантастичні твори); *В. Незвала* та *К. Тайге* (сюрреалісти); словацьких письменників *М. Разуса*, *Й. Цигера-Бронського* (критичний реалізм).

Чехословаччина була однією з перших країн у світі, де розпочалися регулярні радіопередачі (1923).

У музичному мистецтві широко відомою стала творчість композиторів *Леоша Яначека* (1919 року заснував консерваторію), *Яна Левослава Белли*.

У живописі набув розвитку авангардизм (Е. Філла, Я. Зрзави, Й. Чапек).

Великою подією для словаків стало відкриття національного театру у Братиславі та Кошице; відновила свою діяльність «Матиця словацька», як національний культурно-просвітницький центр. У словацькій столиці було побудовано комплекс міжнародного ярмарку.

2. Розвиток культури в Польщі та Чехословаччині у другій половині 1940-х – 1980-х рр.

Головні риси та тенденції:

1) втрати, завдані Другою світовою війною та нацистською окупацією;
2) відновлення матеріальної бази культури, освіти й науки; запровадження державної системи обов'язкової неповної середньої освіти; ліквідація неписьменності серед дорослих;

3) провідне місце військової тематики у післявоєнний період; створення «соціалістичної культури» (забезпечення доступу мас до культурних цінностей; визначення ціннісних орієнтирів правлячою партією; ліквідація усіх незалежних від держави наукових, освітніх та культурних установ; творчі спілки і товариства стали залежними від міністерства культури; політична та

ідеологічна цензури; націоналізація театрів, створення академії наук за радянським взірцем);

4) збільшення кількості вузів (нові університети в Лодзі, Туроні, Щецині); створення міжнародних центрів наукових досліджень (Математичний центр ім. С. Банаха, Інституту ядерної хімії та ядерної техніки у Варшаві та ін.)

5) залишковий принцип фінансування культури (3% держбюджету);

6) перевидання творів Г. Сєнкевича, Б. Пруса, Ю.Л. Крашевського, Е. Ожешко;

7) відомі польські літератори: *Я. Івашкевич* («Хвала і слава»), *Є. Анджеєвський* («Попіл і алмаз»), *К. Брандис* («Дерев'яний кінь»), *С. Лем* («Солярис») та ін.; чеський поет *Я. Сейферт*, лауреат Нобелівської премії 1948 р.; словацькі поети *М. Руфус*, *Я. Валек*;

8) кінофільми польських режисерів *А. Вайди*, *К. Зануссі*, *Є. Кавалеровича*; чеського режисера *М. Формана* «Політ над гніздом зозулі»; музичні конкурси імені Шопена та імені Венявського; фестивалі естрадної пісні (Сопот, Зелена Гура); міжнародний музичний фестиваль «Празька весна»; «Свято музики» в Братиславі;

9) виникнення альтернативної підпільної польської культури після запровадження воєнного стану (1981); незалежна опозиційна культура знайшла підтримку в країнах Заходу (п'єси В. Гавела);

10) роль Римо-католицької церкви у духовному житті польського народу.

3. Нові тенденції у розвитку сучасних польської, чеської та словацької культур.

1) скасування цензури, свобода творчості для митців;

2) зменшення матеріальної підтримки культурних установ; брак фінансів для кіно та ін.;

3) комерціалізація культури, вплив ринкових відносин та інформаційної революції, процесів глобалізації; розвиток масової культури; зросло значення споживацьких цінностей, заробляння грошей, досягнення суспільного визнання; формальна релігійність;

4) створення традиційних художніх образів, осмислення національної ідентичності; виникнення нових літературно-громадських часописів;

5) польська поетеса *Віслава Шимборська* отримала Нобелівську премію в галузі літератури (1996);

6) успіх міжнародних шопенівських конкурсів у Варшаві, конкурсу скрипалів ім. Генріка Венявського у Познані і фестивалю сучасної музики «Варшавська осінь»;

7) нові польські фільми історичної тематики: «Вогнем і мечем» (*Є. Гоффман*); «Пан Тадеуш» (*А. Вайда*); чеський режисер *В. Хітілова* про апокаліптичний образ людства («Вигнання з раю» (2001));

8) відновлення Королівського замку у Варшаві; діяльність музеїв (у Варшаві, Кракові, Познані, Гданьську та ін.).

Тема 11: Розвиток республік колишньої Югославії у 90-х рр. XX – XXI ст.

Основні поняття та терміни: Союзна Республіка Югославія; міжетнічна війна; міжетнічний конфлікт; соціально-економічний розвиток; політичний розвиток; зовнішня політика; дипломатичні відносини; життєвий рівень населення; незалежність; Сербія; Чорногорія; Хорватія; Босна і Герцеговина; Македонія; ООН; НАТО.

Завдання для самостійної роботи

1. Союзна Республіка Югославія (1992-2003 рр.). Міжетнічна війна.
2. Сербія та Чорногорія у XXI ст. Проблема незалежності Косово.
3. Хорватія на сучасному етапі.
4. Словенська республіка у 90-х рр. XX – XXI ст.
5. Особливості розвитку Боснії і Герцеговини.
6. Становлення і розвиток держави Македонія у 90-х рр. XX – XXI ст.

Рекомендована література

Основна

Яровий В. Новітня історія Центральноєвропейських та Балканських країн XX століття: Підруч. для вищих навч. закл. К.: Генеза, 2005. 816 с.

История южных и западных славян: В 2 т. Т. 2: Новейшее время: Учебник / Под ред. Г. Ф. Матвеева и З. С. Ненашевой. 3-е издание. М.: Изд-во Моск. ун-та: Изд-во «Печатные Традиции», 2008. 368 с.

Допоміжна

Гуськова Е. Ю. История югославского кризиса (1990-2000). М., 2001.

Гуськова Е.Ю. В.К. Волков о современных событиях на Балканах // Славянский мир в третьем тысячелетии. М., 2007. С. 19-26.

Лециловская И. И. Исторические корни югославского конфликта // Вопросы истории. 1994. № 5.

Кузнецов Д. В. Общественное мнение в странах Запада и Косовский кризис // Славяноведение. 2007. № 3. С. 55-72.

Шилова А. Становлення й розвиток відносин України з країнами колишньої СФРЮ як фактор зміцнення стабільності на Балканах // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія. 2010. №103. С. 47-51.

Бірюкова О.О. Сучасні Балкани: внутрішньополітичні проблеми та зовнішньополітичні перспективи // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. Сер. «Питання політології». 2009. № 861, вип. 15. С. 218-227.

Шилова А. Політичний та економічний розвиток Республіки Македонія на рубежі XX – XXI століть // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія. 2006. Вип. 85/86. С. 117-119.

1. Союзна Республіка Югославія (1992-2003 рр.). Міжетнічна війна.

Політичний розвиток:

27 квітня 1992 р. була прийнята Конституція Союзної Республіки Югославії, що проголосила федерацію Сербії (з автономними краями Воєводиною та Косово) і Чорногорії.

Вищий законодавчий орган – Народна Скупщина складалася з двох палат – Віча громадян і Віча республік. Вона ж обирала президента союзної республіки. Паралельно існували посади президента в кожній з цих двох республік.

Боротьба за владу між правлячою Соціалістичною партією Сербії (СПС) та національно-демократичними силами (Сербським рухом оновлення, Сербською радикальною партією та ін.).

С. Мілошевич обирався президентом Сербії, з 1997 р. – союзний президент. Президент Сербії з 1997 р. – М. Мілутінович, прибічник С. Мілошевича.

Посилення авторитарних тенденцій режиму С. Мілошевича; фальсифікації на виборах до союзного парламенту 1996 р. на користь правлячої СПС.

Президент Чорногорії з 1997 р. М. Джуканович критикував політичний курс президента С. Мілошевича й союзного уряду. Чорногорська влада вступила у конфлікт з центральною владою.

2000 р. – перші прямі вибори президента Союзної Республіки Югославії. Перемогу здобув лідер Демократичної партії Сербії (ДПС) В. Коштуніца. Народ не дав владі сфальсифікувати вибори. С. Мілошевич змушений був піти у відставку.

Соціально-економічний розвиток:

1992 р. було введено торговельно-економічні санкції ООН проти Сербії як агресора, у зв'язку з веденням нею міжетнічної війни. Наслідки: економічна ізоляція країни; різке скорочення обсягів виробництва, інфляція та гіперінфляція, постійна грошова емісія, соціальне розшарування, зниження життєвого рівня населення (на 1994 р. – середньомісячна заробітна плата – 15 дол., розмір пенсій – 4 дол.).

1994–1995 рр. – здійснення програми економічної стабілізації, грошової реформи, скорочення витрат держави на соціальні потреби. З листопада 1995 р. – нова програма: обмеження адміністративних методів в економіці, введення ринкових елементів, розвиток приватної власності, створення умов для іноземних інвестицій.

1995–1996 рр. – пом'якшення і скасування економічних санкцій ООН проти країни.

Чорногорія здобула статус вільної економічної зони; було приватизовано до літа 1997 р. 90% підприємств; відбувалось реформування банківської системи. Однак серйозною проблемою залишалось безробіття.

Міжетнічна війна.

26 червня – 4 липня 1991 р. відбувалася війна за незалежність Словенії (бойові дії між військами ЮНА та словенськими збройними формуваннями).

Із середини літа 1991 р. до серпня 1995 р. тривала війна за незалежність Хорватії (між військами ЮНА та хорватськими збройними формуваннями; боротьба Хорватії з проголошеною у районах компактного проживання сербів Республікою Сербської Країни (19 грудня 1991 р.), операція хорватської армії «Буря» по знищенню РСК (серпень 1995 р.)).

Весна 1992 р. – 14 грудня 1995 р. – громадянська війна у Боснії і Герцеговині між сербською, хорватською і мусульманською громадами. Боснійські серби, чиї інтереси були проігноровані і США і ЄС, із звичайних вузькоетнічних націоналістів перетворилися на дійсних ворогів американської політики в Європі (О. Є. Лапшин). Під тиском ООН і НАТО сторони сіли за стіл переговорів. Було прийнято Дейтонську угоду.

1988–1999 рр. – албано-сербське протистояння в Косово (боротьба сербської поліції та армії проти албанських загонів ОАК).

24 березня – 10 червня 1999 р. – операція сил НАТО проти Сербії «Союзна сила» з метою примусити її прийняти план мирного врегулювання в Косово. Дипломатичними заходами вирішити проблему не вдалося. 1,1 тис. літаків скинули на територію Союзної Республіки Югославії 20 тис. бомб і ракет. Втрати військових країни – 5 тис. осіб, цивільного населення – 1,2 тис. осіб; близько 1,4 млн. біженців з Косово. Зруйновано багато православних храмів, монастирів. Збитки від руйнування економіки, промислових і стратегічних об'єктів складали 30 млрд. дол. Введення миротворчого контингенту ООН до Косово, за згодою керівництва Союзної Республіки Югославії. Косово стало тимчасовою підмандатною територією ООН. Близько 800 тис. косовських албанців повернулись додому, вчиняли насильство проти сербів та циган. Політичні структури та органи краю було розпущено у 2000 р.

На думку російського історика В. К. Волкова, криза в Югославії мала комплексний характер; її не можна розглядати у відриві від таких подій, як революції 1989 р. в країнах Східної і Південно-Східної Європи, як розпад «соціалістичного табору» і Радянського Союзу. Події 1999 р. в Югославії він назвав озброєною агресією з боку терористичної організації албанських радикальних націоналістів і НАТО; пропонував віддати Балкани балканським народам, які самі повинні вирішувати свою долю.

Весна–осінь 2001 р. – громадянська війна в Македонії. Операція НАТО по роззброєнню албанських бойовиків (вересень 2001 р.).

Відносини України з Югославією розвивалися нерівномірно у 90-х рр. ХХ ст.; стали більш тісними після візиту президента Л. Кучми до Белграду (2001 р.).

2. Сербія та Чорногорія у ХХІ ст. Проблема незалежності Косово.

2001 р. – арешт колишнього президента Союзної Республіки Югославії С. Мілошевича, який постав перед Гаазьким міжнародним трибуналом, для розслідування воєнних злочинів на території колишньої Югославії.

Звинувачував Захід та США у жертвах серед мирного населення та руйнуваннях храмів під час акції НАТО 1999 р. Помер у в'язниці у 2006 р.

Президент Воїслав Коштуница (2000–2003). Відбувалась постійна боротьба усередині демократичного табору, який він представляв. Соціально-економічні проблеми, пов'язані з наслідками бомбардувань 1999 р., ринковими перетвореннями.

2003 р. – у березні було вбито прозахідного прем'єр-міністра Сербії Зорана Джінджича.

Проблеми відносин Сербії з НАТО на початку XXI ст. Негативне ставлення сербів до альянсу. Російський історик О. Гуськова зазначає, що ці проблеми були пов'язані також з прагненням США віддалити Сербію та Чорногорію від Росії як гаранта недоторканості існуючих військових баз на Балканах.

У лютому 2004 р. сербська Скупщина відмінила закон про обов'язкову 50% явку виборців під час голосування, у зв'язку із недійсністю попередніх президентських виборів. У червні 2004 р. президентом Сербії було обрано Бориса Тадича (2004–2012).

Січень 2007 р. – парламентські вибори: перемогли Сербська радикальна партія (лідери – В. Шешель і Т. Ніколич) – 28,59 %, Демократична партія (лідер – Б. Тадич) – 22,71 %, коаліція Демократична партія Сербії – Нова Сербія (лідер – В. Коштуница) – 16,55% та ін. Політична криза щодо формування коаліції. Створення уряду В. Коштуниці. Серед його пріоритетних завдань є поновлення припинених переговорів про відносини Сербії з ЄС.

2008 р. – відбулися чергові президентські вибори (перемога Б. Тадича); дострокові парламентські вибори (перемогла Демократична партія Тадича; коаліція з Демократичної партії, Соціалістичної партії Сербії і 17+ – уряд Мірко Цветковича).

2012 р. – президент Сербії Б. Тадич достроково склав з себе повноваження; відбулися президентські і парламентські вибори. Президентом було обрано Томислава Ніколича. Результати парламентських виборів: Сербська прогресивна партія – 73 мандати, Демократична партія – 67, Соціалістична та інші партії у блоці – 44 та ін.

1 березня 2012 року Сербія офіційно отримала статус кандидата в члени Євросоюзу.

Згідно конституції Сербії (2006), в її складі знаходилось тоді два автономні краї: Воєводина, Косово і Метохія. У 2000–2001 рр. світове співтовариство надало 2 млрд. дол. для допомоги жителям Косово, однак кошти змогли отримати лише албанці. З 2000 р. були створені інститути тимчасового місцевого самоврядування, в яких албанці складали більшість, а серби спочатку бойкотували вибори до них. У березні 2002 р. І. Ругову (партія Демократичний союз Косово) було обрано першим президентом цього краю; створено уряд на чолі з Б. Реджепом. Негативне ставлення, насильство, перешкоди для сербського населення краю з боку частини албанців. У 2008 р. інститутами місцевого самоуправління було проголошено незалежність республіки Косово,

яку було частково визнано у світі (108 країн на серпень 2014 р.). Сербія відмовилася визнати незалежність Косово, вважала це порушенням територіальної цілісності держави, ударом по історичній пам'яті сербів. Між сербською та косовською владами постійно велися переговори з економічних проблем, проживання сербів та ін.; відносини було нормалізовано у 2013 р. Російські ЗМІ звертають увагу на те, що у краї продовжуються порушення прав неалбанського населення, фіксуються нові випадки насильства щодо сербів, немає реального правопорядку. Відповідно до угоди між Белградом і Приштиною у серпні 2015 року, Співдружність сербських громад (ССГ) в Косово та Метохії має отримати права самоврядування, власний прапор та інші атрибути автономії. Проти формування ССГ різко виступає радикальна косовсько-албанська опозиція на чолі з рухом «Самовизначення».

Рівень безробіття в Сербії, що є однією з головних проблем в країні, знизився станом на кінець 2016 р. з 26% до 15%. Державний борг, за оцінками, не перевищить 73,5% ВВП. Посол Сербії в Росії Славенко Терзіч заявив, що Сербія не має наміру приєднуватися до санкцій проти Росії.

2003–2006 рр. – державна співдружність Сербії та Чорногорії, перехідний процес до незалежності обох республік. Було введено окрему валюту в Чорногорії, митний кордон з Сербією.

Травень 2006 р. – референдум у Чорногорії з питання державного статусу республіки: отримання повної незалежності від Сербії. У відновленні незалежності Чорногорії важливу роль відіграв тодішній прем'єр-міністр країни Міло Джуканович.

Грудень 2010 р. – Чорногорія стала кандидатом у члени ЄС.

Законодавчу владу представляє Скупщина – однопалатний парламент, депутати якого обираються на чотирирічний термін (81 особа).

У жовтні 2012 року відбулися чергові парламентські вибори в Чорногорії: перемога коаліції партій «Європейська Чорногорія» на чолі з Демократичною партією соціалістів (ДПС). З грудня 2012 р. до листопада 2016 р. уряд країни знову очолив М. Джуканович (лідер ДПС). У листопаді 2016 року, у зв'язку із попередженням теракту на М. Джукановича, було сформовано уряд Д.Марковича. Уряд Чорногорії було сформовано з депутатів правлячої ДПС, Соціал-демократичної партії та партій національних меншин – босняків, албанців і хорватів. Головними цілями нового чорногорського уряду мають стати вирішення економічних проблем, завершення процесу вступу країни в НАТО.

Президент Чорногорії обирається на п'ять років (з 2003 р. на цю посаду постійно переобирався Філіп Вуянович). У 2018 р. президентом став Міло Джуканович.

На думку російського політолога Ірини Мірич, чорногорський випадок націєбудівництва підтверджує теоретичне припущення, згідно якому утворення нових націй-держав є результатом політичного конструювання, успіх якого залежить від політичних обставин.

3. Хорватія на сучасному етапі.

Проголошення незалежності країни 25 червня 1991 р.

У 1990 р. Сербська автономна область (САО) Крайна (+сербське населення Славонії).

На початку 1991 р. виселення сербів за межі країни.

Влітку 1991 р. хорватська влада встановила тримісячний мораторій на вихід з федерації в обмін на виведення югославської армії. Протягом цих трьох місяців у країні точилася кровопролитна війна.

У січні 1992 р. в країну були введені миротворчі війська ООН.

До серпня 1995 р. Хорватія формально була поділена на дві частини: хорватську і сербську.

В серпні 1992 р. відбулися президентські і парламентські вибори. Місця у Саборі виборювали 26 політичних партій, перемогу з яких здобув ХДС. Жителі Сербської Крайни участь не брали.

Президентом держави став лідер ХДС Франьо Туджман. Цього ж року незалежність Хорватії визнав ЄС, країна була прийнята в ООН.

У жовтні 1993 р. уряд Н. Валентича запровадив стабілізаційну програму. 1994 р. було ліквідовано інфляцію та запроваджено куну (грошову одиницю)

Приватизація здійснювалася повільно, більшість підприємств орієнтувалася на випуск військової продукції. Структурні зміни гальмувались через брак коштів у державному бюджеті.

На парламентських виборах в червні 1997 р. ХДС набрав більшість голосів виборців, а Ф. Туджман був обраний вдруге на посаду президента (помер у 1999 р.).

У другій половині 90-х років ХХ ст. хорватська економіка функціонувала приблизно на 50% своєї потужності, зовнішній борг був більше 10 млрд. дол., а безробіття сягало 21%.

Після проведення операції хорватської армії «Буря» 12 листопада 1995 р. голови делегацій країнських сербів у місті Ердут і хорватського уряду у Загребі підписали угоду про статут окремих частин території Республіки Сербська Крайна, які залишились під сербським контролем. Країнські серби дали згоду на реінтеграцію цих трьох областей протягом річного перехідного періоду. У січні 1996 р. Рада Безпеки ООН заснувала Тимчасову адміністрацію ООН для Східної Славонії, Бараньї і Західного Срему; туди було введено військовий контингент багатонаціональних сил ООН. 15 січня 1998 року у Вуковарі відбулася офіційна церемонія передачі повноважень від Перехідної адміністрації хорватським властям.

Парламентські вибори в січні 2000 р. за зміненим виборчим законом (150 місць): СДП і Хорв.соц.-ліб. союз) – 71, Хорв. народна, Лібер. і Сел. партії) – 24, ХДС – 40.

Президентом Хорватії у 2000–2010 рр. був представник ХНП Степан Месич.

Взимку 2009-2010 рр. в Хорватії відбулися президентські вибори, перемогу в яких здобув соціал-демократ Іво Йосипович. У січні 2015 р. новим

президентом Хорватії стала Колінда Грабар-Кітарович, від правоцентристської партії «Хорватська демократична співдружність» (ХДС).

Головний пріоритет політики сучасної Хорватії – інтеграція в перспективі в усі західно-європейські та атлантичні структури. У 2005 р. Хорватія подала заявку на вступ до ЄС і стала її членом у 2013 р. Перебування країни в ЄС дало певні позитивні зрушення в економіці, але й показало невдоволеність частини суспільства соціально-економічними проблемами, спробою легалізації одностатевих шлюбів урядом у 2014 р.

4. Словенська республіка у 90-х рр. XX – XXI ст.

Наприкінці 1989 р. – Демократична опозиція Словенії (ДЕМОС).

Липень 1990 р. – Декларація про державний суверенітет.

В грудні 1990 р. – референдум: 90% громадян за незалежну Словенію.

26 грудня 1990 р. Скупщина проголосила незалежність Словенії.

25 червня 1991 р. – остаточне проголошення незалежності.

26 червня – 7 липня 1991 р. – «10-денна війна».

23 грудня 1991 р. прийнято конституцію Словенії: парламентсько-президентська республіка.

1992 р. прийнято закон про захист національних меншин.

За підсумками парламентських виборів у грудні 1992 р.: Ліберальні демократи Словенії (ЛДС), Християнсько-демократична партія (ХДП), партія соц. демократів (ОПСД), Словенська національна та Народна партії.

Уряд очолив лідер ліберальних демократів Яноз Дрновшек.

Курс на зближення з Європою.

Зовнішній борг Словенії становив всього 1,9 млрд. дол. у 1991 р.

Економічні реформи. У листопаді 1992 р. загальна приватизація.

Зменшення інфляції, підвищення доходів населення.

10 тис. дол. ВВП на душу населення.

Німецький, італійський та австрійський капітали в економіці Словенії.

Розвиток туризму і сфери послуг.

В червні 1996 р. статус асоційованого члена ЄС (з 2004 р. – в ЄС).

Президенти країни: Мілан Кучан (1991–2002), Янез Дрновшек (2002–2007), Данило Тюрк (2007–2012), Борут Пахор (у 2012 – 2016 рр.)

5. Особливості розвитку Боснії і Герцеговини.

У квітні 1992 р. парламент Б. і Г., спираючись на результати референдуму (29 лютого – 1 березня 1992 р.), проголосив незалежність Б. і Г.

Серби Б. і Г. проголосили Сербську республіку Боснія і Герцеговина у складі Югославії.

У липні 1992 р. було проголошено автономний р-н Хорватської співдружності Герцег-Босна.

Громадянська війна (1992-1995).

У березні 1994 р. – угода про створення мусульмансько-хорватської федерації.

Листопад 1995 р. – Дейтонська угода про мир у Б. і Г.

14 вересня 1996 р. в країні проведено вибори. Лідери трьох етнічних спільнот – А. Ізетбегович (босн.), М. Крайшник (серб.), К. Зубак (хорват.) склали колективне президентство країни (тричленну президію).

Від кожної з етнічних общин було обрано по 15 представників до парламенту (Скупщини). Чергові вибори відбулися 6 жовтня 2002 р., перемогу здобула мусульманська Партія демократичного розвитку.

Голова держави – президент, посада переходить до одного з членів Президії за принципом ротації на строк 8 місяців (Президія має повноваження терміном 4 роки). Три державні мови.

У 2008 р. було підписано угоду про стабілізацію та асоціацію з ЄС.

У 2010 р. Боснія і Герцеговина отримала план дій по вступу в НАТО. Однак не всі поділяють ці прагнення (напр., обраний в жовтні 2018 р. до Президії країни президент Республіки Сербської Мілорад Додік).

Населення – 3,8 млн. чол. (на 2012 р.), включаючи 48 % мусульман-боснійців (суніти), 37 % сербів, 14 % хорватів.

За даними МВФ за 2014 рік, Боснія і Герцеговина була однією з найбідніших країн Європи.

У лютому 2014 р., у зв'язку із економічним становищем країни, відбулися демонстрації, зіткнення з поліцією.

Напружені відносини існують між босняками, сербами і хорватами; періодично лунають заклики до поділу держави.

15 лютого 2016 р. Б. і Г. подала заявку на вступ до ЄС.

Останні вибори в Б. і Г. відбулися у жовтні 2018 р.: були обрані Президія, Парламентська асамблея та регіональні законодавчі органи.

6. Становлення і розвиток держави Македонія у 90-х рр. XX – XXI ст.

Македонія мирним шляхом відокремилася від СФРЮ:

17 листопада 1991 р. відбулося прийняття Конституції Республіки Македонія, за якою вона проголошувалася демократичною суверенною державою.

21 лютого 1992 р. підписано угоду про виведення Югославської народної армії (ЮНА) з території республіки.

1993 р., квітень – республіку було прийнято до ООН. В умовах міжетнічної війни на території колишньої Югославії на прохання уряду Македонії в країну було введено обмежений контингент ООН. У 1995 р. Македонія приєдналася до програми НАТО «Партнерство заради миру».

Однак, Греція заперечувала назву республіки – Македонія (таку назву має область в Північній Греції), виступила проти використання грецької символіки, зажадала гарантій від Македонії про відсутність територіальних претензій. Сусідні країни теж по-різному ставилися до незалежності Македонії: Болгарія не визнавала македонської нації, хоча визнала її державність; македонці в історичному аспекті вважалися болгарами; Туреччина мала тут свій вплив через мусульман; Сербія також вважала історично її своєю територією.

У першій половині 1990-х рр. країна перебувала в економічній та зовнішньополітичній ізоляції (на 1993 р. її визнали Україна і лише 29 країн світу), була однією з найбідніших республік колишньої СФРЮ. Різко скоротилися рівень життя населення, промислове виробництво та капіталовкладення в економіку; розрив традиційних господарських зв'язків. У 1994 р. Греція ввела торговельне ембарго проти Македонії. Тоді ж було прийнято стабілізаційну програму економічного розвитку (ринок, приватизація), розраховану на фінансову допомогу МВФ, Всесвітнього банку (1995 р. – кредит Всесвітнього банку для Македонії 85 млн дол.). У 1997 р. проведено девальвацію валюти, обмежено інфляцію.

1995 р., вересень – угода про нормалізацію відносин з Грецією (Нью-Йорк); 12 жовтня Македонія стала членом ОБСЄ, 8 листопада – членом Ради Європи.

1996 р. – договір про нормалізацію відносин із Союзною Республікою Югославією.

16-17 грудня 1998 р. підписано Договір про дружбу і співробітництво з Україною (перший візит президента Л. Кучми до Македонії).

Етнічний склад населення Македонії у 1990-х рр.: македонці-слов'яни – 66,5%; албанці – 22,9%; також проживали турки, серби, цигани. Албанці вимагали автономії у складі цієї держави (Партія демократичного процвітання). Міжнаціональне напруження. Листопад 1995 р. – закон про місцеве самоврядування (право використання територіальними громадами рідної мови).

2001 р. – албано-македонський конфлікт; підтримка з боку албанців Косово; сутички албанців з македонськими військами і поліцією; операція миротворчих сил НАТО по роззброєнню албанських військових формувань; компроміси, поступки македонської влади албанській громаді (вересень 2001 р.).

Вищий законодавчий орган країни: однопалатний парламент – Збори Республіки Македонія (120 депутатів строком на 4 роки).

2005-2010 рр. – переговори урядовців Македонії про вступ до Євросоюзу.

2011 р. – міжнародний суд ООН задовольнив позов Македонії проти Греції, згідно якого остання не має права блокувати членство Македонії в НАТО, ЄС та інших міжнародних організаціях.

2017 р., квітень – штурм парламенту з боку опозиційних сил; демонстранти захопили будівлю парламенту і виступили проти обрання спікером етнічного албанця Т. Джафері.

17 червня 2018 р. міністри закордонних справ Греції та Македонії підписали угоду про зміну назви країни. У 2009-2019 рр. президентом Македонії був Георге Іванов, який виступив проти зміни назви країни, вважаючи цей крок історичним самогубством для македонців і закликав бойкотувати відповідний референдум (він відбувся 1 жовтня 2018 р., явка виборців склала 36%). 11 січня 2019 р. парламент Македонії ухвалив зміни до

конституції, згідно з якими вона буде мати назву Республіка Північна Македонія.

Тема 12: Культура Болгарії, народів Югославії у 20-х рр. XX – XXI ст.

План.

1. Культура Болгарії та народів Югославії у 20-х – 30-х рр. XX ст.
2. Розвиток культури Болгарії та Югославії у другій половині 1940-х – 1980-х рр.
3. Нові тенденції у розвитку сучасної болгарської культури та культури республік колишньої Югославії.

Основні поняття і терміни: освіта; наука; література; мистецтво; кіномистецтво; театр; музика; науковий діяч; культурний діяч; релігійні конфесії; ідеологія держави; ціннісно-культурні орієнтири; національна свідомість; архітектура; містобудування; телебачення; засоби масової інформації; культурне співробітництво.

Рекомендована література

Основна

Яровий В. Новітня історія Центральноєвропейських та Балканських країн XX століття: Підруч. для вищих навч. закл. К.: Генеза, 2005. 816 с.

История южных и западных славян: В 2 т. Т. 2: Новейшее время: Учебник / Под ред. Г. Ф. Матвеева и З. С. Ненашевой. 3-е издание. М.: Изд-во Моск. ун-та: Изд-во «Печатные Традиции», 2008. 368 с.

Допоміжна

Кріль М. М. Історія країн Центрально-Східної Європи (кінець XX – початок XXI ст.): Навч. посіб. К.: Знання, 2008. 284 с.

Чорний В. П. Історія Болгарії. Львів: ПАІС, 2007. 404 с.

Чиркович С. История сербов; Пер. с сербскохорв. М.: Издательство «Весь Мир», 2009. 448 с.

Фрейдзон В.И. История Хорватии: Краткий очерк с древнейших времен до образования республики (1991 г.). СПб. : Алетейя, 2001. 318 с.

Логачёва Д. Реформирование общего образования в Болгарии: история и современность // Педагогика. 2013. №3. С. 86.

Дойнов П. Малая панорама болгарской поэзии / литературы после 1989 года / Пламен Дойнов; пер. с болгарского Элеоноры Мезенцевой // Дружба народов. 2009. №8. С. 198-210.

Алексеев В. Н. Проблема сохранения национальной культуры и самоидентичности болгар в условиях глобализации / В.Н. Алексеев // Научные проблемы гуманитарных исследований. 2008. Вып. № 13.

Никола Йонков Вапцаров; Павел Вежинов; Бакалов Георгий Иванов. URL: <https://ru.wikipedia.org/wiki>.

Святитель Николай Сербский (Велимирович). Творения: В 3 кн. Кн. 1: Беседы / Предисл. иером. Игнатия (Шестакова); пер. А. Евстратовой. М.: Изд-во Сретенского монастыря, 2010. 496 с.

Культура Сербии. URL: <https://ru.wikipedia.org/wiki>.

Калоева Е. Б. Культурная политика в постсоциалистических странах на примере Сербии и Хорватии // Восточная Европа: 20 лет социальной трансформации. Сб. науч. трудов / РАН. ИНИОН. Центр науч.-информ. исслед. глобал. и регионал. проблем. Редколл.: Игрицкий Ю.И. (отв. ред.), Шаншиева Л.Н. (отв. ред.) и др. М., 2010. С. 116-130.

Бранко Радун. Культурная война в Сербии. URL: <https://www.srpska.ru>.

Янич Йован. «Будем людьми!» Жизнь и слово патриарха Павла. М.: Православный Свято-Тихоновский гуманитарный университет, 2010. 406 с.

1. Культура Болгарії та народів Югославії у 20-х – 30-х рр. ХХ ст.

Міжвоєнний період розвитку болгарської культури та мистецтва відбувався під впливом наслідків Першої світової війни для цієї країни.

Заходи у культурній сфері:

1921 р. – вдосконалено правила правопису болгарської мови;

запроваджено обов'язкову семирічну освіту; відкрито вищі навчальні заклади (5 наприкінці 1930-х рр.);

національна тематика була провідною у творчості митців (звернення до вітчизняної історії (хан Аспарух, цар Симеон та ін.));

Софійський університет ім. Климента Охридського (1888), Болгарська академія наук (1911) – центри розвитку національної культури.

Внесок болгарських вчених: *М. Дринов* (історія), *Г. Златарський* (геологія), *І. Шишманов* (етнографія) та ін.

Національний театр Івана Вазова (директор *Владимир Василев*) відіграв важливу роль у вихованні талановитих акторів (1925 р. відкрито театральне училище).

Створено Софійську народну оперу (1921), професійну балетну трупу (1927 р., А. Петров); перший національний балет «Змій та Яна» (1937).

Собор святої Софії – православний храм БПЦ у столиці Болгарії м. Софії, зразок візантійської культової архітектури; це другий найстаріший храм у місті, що датується VI ст. Реконструкція храму було завершено 1930 р.

Початком кінематографа в Болгарії вважається фільм *Васила Гендова* «Болгарське лезо» (1915); звуковий фільм «Бунт раба» (1933).

Відомі культурні діячі цього періоду: *Бакалов Георгій Іванов* – болгарський публіцист, історик (журнали «Звезда», «Нова література», «Мисъл»); *Нікола Йонков Ванцаров* – болгарський поет та громадський діяч (поетична збірка «Пісні мотора» (1940)); *Павел Вежинов* – болгарський письменник, драматург, кіносценарист, есеїст (збірник соціальних оповідань «Вулиця без мостової» (1938)).

Югославія (Королівство сербів, хорватів і словенців):

Половина населення була неписьменною на 1921 р.; закон про загальну обов'язкову початкову освіту (1919), восьмирічна середня освіта (1929); розвиток вищої освіти (Белградський, Загребський, Люблянський університети).

Відомі наукові діячі: *Й. Цвіїч* (голова Сербської академії наук і мистецтв; географія, етнографія, психологія); *Й. Жуйович* (геологія); *О. Беліч* (сербський мовознавець); *Н. Тесла* (чорногорський учений у США, дослідження з розщеплення атомного ядра); *С. Йованович, В. Чорович, Ф. Шишич, М. Кос* (Югославське історичне товариство (1927)).

Відомі культурні діячі: сербська поетеса *Д. Максимович* (гуманізм, моральне вдосконалення людини); сербський письменник *І. Андрич* («Міст на Дрині», «Родинний портрет» та ін.); хорватський поет *І. Ковачич* (про життя простих людей); словенський письменник *П. Воронц* (боротьба за свободу й соціальну справедливість); хорватський скульптор *Іван Мештрович* (прихильник модернізму й сецесіонізму; монумент «Переможець» та меморіал «Невідомому солдату»).

Відкрито музичні академії у Белграді, Загребі та Любляні; у театрах створено професійні колективи, оперні та балетні трупи.

1926 р. – перша радіостанція у Загребі. Велику популярність мало кіномистецтво.

На розвиток культурно-мистецького життя Югославії в міжвоєнний період помітний вплив справляли чисельна російська еміграція й громади переселенців з України (у системі освіти, науки, театрального та музичного мистецтв).

«Місіонерські листи» святителя *Миколая (Велімировича)* (1881-1956), єпископа Охридського й Жичського – безцінний дар сучасній людині з її проблемами; вражають своєю силою й глибиною.

2. Розвиток культури Болгарії та Югославії у другій половині 1940-х – 1980-х рр.

1) суперечливі тенденції у розвитку культури: залучення широких верств населення до культури; ідеологічні обмеження та заборони з боку правлячої комуністичної партії; частина інтелігенції не захотіла співпрацювати з режимом; відокремлення усієї системи освіти від церкви;

2) обов'язкова восьмирічна освіта (ФНРЮ); відкриття нових вищих навчальних закладів у Болгарії та Югославії; центрами наукових досліджень стали академії наук; широка мережа бібліотек;

3) розвиток соціалістичного реалізму у літературі та мистецтві;

Е. Станев (роман «Іван Кондарев» (1958-1964) про громадянську війну в Болгарії 1923 р.); *П. Вежинов* (епічний роман «Суха рівнина»), *Д. Дімов* (роман «Тютюн»).

3) збільшення кількості театрів (до 24); заідеологізований репертуар, однак ставились і твори вітчизняної і світової класики.

Відомі болгарські оперні співаки: *Б. Христов, Н. Гяуров, В. Гюзелев, Р. Кабаїванська* та ін. Доступність музичного мистецтва для населення; значна кількість музичних навчальних закладів; професійні хореографічні ансамблі в СФРЮ (сербський «Коло», хорватський «Ладо»); фестиваль музичного й театрального мистецтва «Літні ігри» у Дубровнику;

4) націоналізація кінематографу у 1948 р. (відомі фільми «Як були ми молодими», «Герої Шипки» та ін.). Значно зросла кількість періодичних видань (понад 450 газет, 300 журналів на кінець 1980-х рр.).

5) розширення зарубіжних культурних зв'язків Болгарії у 1970-1980-х рр. (Людмила Живкова, голова Комітету мистецтв і культури); в Югославії кращими були можливості культурних зв'язків із Заходом з 1960-х рр. – це сприяло розвитку різних жанрів та напрямів у літературі та мистецтві;

6) зміни у культурному житті Болгарії та СФРЮ відбувались особливо у другій половині 1980-х рр., у зв'язку із суспільно-політичними подіями.

3. Нові тенденції у розвитку сучасної болгарської культури та культури республік колишньої Югославії.

Закон про освіту 1991 р. у Болгарії – розвиток школи відповідно до принципів демократії і ринкової економіки; перегляд змісту загальної освіти на предмет «викриття комуністичної ідеології»; збереження національної самосвідомості. 1998 р. – план реформування освіти за західноєвропейським зразком. 2007 р. – у зв'язку з масовим страйком вчителів було закрито від 80 до 95% шкіл та дошкільних навчальних закладів (вимоги підвищення заробітної плати у 2 рази і збільшення бюджету на освіту).

На думку болгарського дослідника П. Дойнова, 90-і роки ХХ ст. – період, коли болгарська література інтенсивно переживала свою особливу автономію: вона повністю була вільна від диктату політики і ще не дуже відчувала тиск літературного ринку. Болгарський постмодернізм поглинув інші течії.

Складання нової ідентичності болгар сьогодні відбувається не тільки через заперечення комуністичного минулого, але і через розрив зі Сходом. Після закінчення холодної війни та залучення Болгарії в орбіту впливів ЄС та НАТО в країні відбувається паралельний процес складання якоїсь нової власної ідентичності, західноєвропейської за своєю суттю. На історичну науку вплинула декомунізація, що проводилася в цей час. Основне місце в публікаціях займала критика радянських і русофільських міфів. Найбільшою загрозою для країни, на думку окремих болгарських дослідників, є не бідність і навіть не злочинність та корупція, що охопили країну, а втрата історичної пам'яті.

Республіки колишньої Югославії

Сербія. Тенденції культурного розвитку: переосмислення югославської історії, розвиток молодіжної неофіційної культури, посилення ліберальних ідей в літературі; патріотичний напрям в літературі та мистецтві; суспільний вплив Сербської православної церкви; 1990-і рр. характеризувалися зниженням рівня масової культури і домінуванням «легких жанрів».

Сербське кіномистецтво досягло успіхів у фільмах режисерів *Еміра Кустуриці, Горана Паскалевича, Раши Андрича*.

Проблеми розвитку сербської культури: на думку Є. Калоевої, сферу культури було віддано на відкуп новим багатіям; керівництво Сербії у 90-х рр. XX – на початку XXI ст. не сформулювало і не визначило інтереси у сфері культурної політики (тільки у березні 2010 р. набрав чинності новий закон про культуру). Наприклад, у 2008 р. на потреби культури було виділено менш, ніж 0,01% з бюджету країни. Дослідник Бранко Радун вважає, що у Сербії продовжується культурна війна, поступово стираються національні традиції сербів; борці за європейську «чистоту» в Сербії наполягають, щоб існуючий культурний код повинен бути видалений, що замість старого треба б вже «встановити» новий європейський «софтвер». Важливою у духовному житті Сербії була діяльність сербського патріарха Павла (з 1990 р. до 2009 р.). Було побудовано православний собор св. Сави Сербського у Белграді (2004).

Хорватія. У 1990-х рр. становище в культурі було складним; на початку XXI ст. починає активно брати участь у міжнародних культурних проектах. Активну роль на міжнародній сцені відіграє Міністерство культури Хорватії. У 2000-х рр. проводились реформи, що поліпшили фінансування і розвиток культурної сфери. Однак існують певні проблеми збереження культурної ідентичності, як і в Сербії. Хорватія – країна туризму та відпочинку. У м.Спліті діє найстаріший у світі римо-католицький костел (поч. IV ст.), є палац римського імператора Діоклетіана. З початку 50-х років XX ст. у Дубровнику проводиться щорічний (з 10 липня по 24 серпня) міжнародний фестиваль мистецтв «Дубровницькі літні ігри».

Словенія: високий рівень освіченості населення; у системі вищої освіти важливе значення відіграють університети в Люблянці та Мариборі; існують початкові та середні школи для етнічних меншин (угорці, італійці); у науковому житті провідною є роль Словенської академії наук та мистецтв; розвиток різних жанрів у театральному мистецтві (Словенський національний театр, Люблянський міський театр та ін.); держава фінансує потреби науки (1,5 % ВВП), розвиток інформаційного суспільства (інтернет та ін.), культурних установ, бібліотек, видавничої діяльності.

МОДУЛЬ 2

РОСІЯ ТА БІЛОРУСЬ З 1918 Р. ДО СЬОГОДЕННЯ

Семінарське заняття № 10 Радянська Росія у 1918-1939 рр.

(2 год.)

Мета: дослідити громадянську війну в Росії (1917-1922 рр.) як політичне та соціальне явище; процеси утворення, особливості та тенденції соціально-економічного і політичного розвитку СРСР в 1920-1930-х рр.

Професійна спрямованість: знання, отримані при вивченні даної теми, майбутні вчителі-історики зможуть використати у школі під час викладання предмету «Всесвітня історія» у 10-11 класах (теми: «Період повоєнної кризи та революцій (1917-1923)», «Період стабілізації в Європі та Північній Америці (1924-1929)», «Світ у період економічної кризи 1929-1933 рр. та подолання її наслідків»).

План.

1. Громадянська війна в Росії (1917-1922 рр.): загальна характеристика.
2. Нова економічна політика (1921-1928 рр.). Утворення СРСР.
3. Курси індустріалізації та колективізації в СРСР, їхні наслідки для країни.
4. Політичні репресії в СРСР у 1930-х рр.

Основні поняття і терміни: громадянська війна; Росія; білий рух; червоний терор, білий терор; Червона Армія; Добровольча армія; селянський повстанський рух; воєнний комунізм; СРСР; федералізація; автономізація; конфедерація; внутрішня політика; зовнішня політика; нова економічна політика; п'ятирічний план; індустріалізація; колективізація; комадно-адміністративна система; тоталітарний режим; політичні репресії 1930-х рр.; Конституція 1936 р.

Реферати:

Червоний терор в Росії в період Громадянської війни 1917-1922 рр.
Політичні репресії в СРСР у 1930-х рр.

Джерела:

Хрестоматия по истории СССР. 1917-1945: Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов / Под ред. проф. Э. М. Щагина. М.: Просвещение, 1991. 544 с.

Література:

Вітенко М. Історія Росії. Від найдавніших часів до наших днів : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2013. 346 с.

История России с древнейших времён до наших дней: учеб.: в 2 т. Т. 2 / А. Н. Сахаров, А. Н. Боханов, В. А. Шестаков; под ред. А.Н. Сахарова. М.: Проспект, 2009. 720 с.

Новейшая отечественная история. XX – начало XX века. В 2-х кн. Кн. 1: учеб. для студентов вузов, обучающихся по специальностям 020700 «История» и 032600 «История» / под ред. Э.М. Щагина. 2-е изд., испр. и доп. М. : Гуманитар, изд. центр ВЛАДОС, 2008. 655 с.

История России. 1917-2004: Учеб. пособие для студентов вузов. М.: Аспект Пресс, 2005. 816 с.

Кожин В. В. Россия век XX-й. 1901-1939. Москва: Алгоритм, 2001. URL: <http://lib.aldebaran.ru>.

Галин В. В. Интервенция и гражданская война. (Серия: Тенденции). М: Алгоритм, 2004. 608 с. URL: <http://www.galin.ru>.

Мельгунов С. П. Красный террор в России. 1918-1923. М.: СП "PUICO", "Р. S.", 1990. 208 с.

Гражданская война как феномен мировой истории. Материалы научной конференции 26 апреля 2008 г. Екатеринбург, 2008. 396 с.

Політична історія України. XX століття: у 6 т. / Редкол.: І. Ф. Курас (голова) та ін. Т. 3. К.: Генеза, 2003. 448 с.

Гросул В. Образование СССР (1917-1924 гг.). М. : Изд-во ИТРК, 2007. 216 с.

Боффа Дж. История Советского Союза. В 2 т. Т. 1. М.: Междунар. отнош., 1990. 632 с.

Верт Н. История советского государства. 1900-1991. Пер. с фр. М.: Прогресс-Академия, 1992. 480 с.

Маля М. Радянська трагедія: історія соціалізму в Росії 1917-1991. К.: Мегатайп, 2000. 606 с.

Реабилитация: Политические процессы 30-50-х годов / Под общ. ред. А. Н. Яковлева. М.: Политиздат, 1991. 461 с.

Білокінь С. Масовий терор як засіб державного управління в СРСР. 1917-1941 рр.: джерелознавче дослідження. Вид. 2-е, випр., доп. / Пер. сл. І. М. Дзюби. К.: Пенмен, 2017. 768 с.

Власюк І. Відносини між владою та селянством на Волині в роки НЕПу // Емінак: науковий щоквартальник. 2017. № 1 (17) (січень-березень). Т. 3. С. 15-20.

Питання для обговорення

1. Виділіть і проаналізуйте основні передумови та причини Громадянської війни в Росії 1918-1922 рр.
2. Червоний і білий терор в Росії у період Громадянської війни: спільне та відмінне.
3. Проаналізуйте передумови та причини утворення СРСР.
4. Нова економічна політика в СРСР (1921-1928 рр.) у сучасній історіографії.
5. Результати курсів індустріалізації та колективізації в СРСР.
6. Політичні репресії 1930-х рр. у сучасній історіографії.

Методичні рекомендації до самостійної роботи з теми:

У **першому питанні** необхідно проаналізувати основні передумови, причини та наслідки Громадянської війни в Росії 1917-1922 рр. Зокрема, серед причин війни важливо виділити та проаналізувати такі:

1) повалення влади Тимчасового уряду і захоплення державної влади більшовиками; націоналізація ними приватної власності (заводів і фабрик підприємців, земель поміщиків, церков тощо); відмова виплачувати борги царського і Тимчасового уряду);

2) розгін всенародно обраних Установчих зборів у січні 1918 р., що призвело до краху демократичного шляху розвитку країни;

3) укладення Брестського мирного договору (1918), не вигідного для Росії; несприйняття його політичними супротивниками більшовиків;

4) домінування у суспільстві психологічної установки на конфронтацію та вирішення проблем життя та політики озброєним шляхом;

5) відсутність досвіду політичного та соціального компромісів в країні;

6) іноземне військове втручання у внутрішні справи Росії.

Важливо також виділити політичні та соціальні аспекти червоного і білого терорів в роки війни. У сучасній історіографії переконливо обґрунтована теза про широке застосування насильства і терору обома протидіючими сторонами не лише по відношенню до озброєного супротивника, а й мирного населення. Мотиви помсти, залякування, наживи, афектні стани були психологічним контекстом вчинків людей, залучених у протистояння, по обидві сторони барикад. Актуалізація архаїчних інстинктів, зсув етичних орієнтирів, моральне розкладання було характерним для представників як «білого», так і для «червоного» таборів. Білий терор був такий же нещадний, як і червоний. Їх розрізняло лише те, що червоний терор був організованим і свідомо спрямовувався проти класово ворожих елементів, білий же був більш спонтанним, стихійним: у нім переважали мотиви помсти, підозри в нелояльності та ворожості. В результаті на контрольованих білими територіях встановилося свавілля, анархія і всюдозволеність тих, у кого були влада і зброя. Навести конкретні факти прояву, зокрема, червоного терору допоможе рекомендована книга С. П. Мельгунова.

Основним напрямом переосмислення проблем громадянської війни в пострадянській історіографії є перенесення центру в її вивченні з політичної і військової історії на соціальну та культурну: поведінка різних верств населення та стратегії їх виживання в умовах смуту, суспільна свідомість кризової епохи, психологія основних учасників історичної драми, вплив змін у соціальній психології різних прошарків суспільства на подальший хід його розвитку.

У **другому питанні** важливо проаналізувати такі пункти: 1) причини введення нової економічної політики (НЕП); 2) основні заходи та результати непу у сільському господарстві, промисловості, торгівлі та фінансах; 3) оцінка непу у сучасній українській та російській історіографії. Серед причин утворення СРСР важливо проаналізувати такі: 1) тісні економічні зв'язки; 2) однакова політична система (радянська влада); 3) військово-політичний союз

радянських республік (літо 1919 р.); 4) міжнародна ізоляція. Необхідно також з'ясувати, який із запропонованих проєктів утворення СРСР – автономізації (Й.Сталін), федералізації (В. Ленін), конфедерації (партійне керівництво України, Грузії) – був вигідним і відповідав ідеології правлячої партії більшовиків, і який міг бути кращим для союзних республік.

Щодо основних заходів НЕПу доцільно проаналізувати такі: заміна продрозкладки продподатком; ставлення радянської влади до заможних селян у цей період; створення та діяльність кооперативів на селі; пошук радянською владою моделі господарського механізму у промисловості для збереження економічних важелів у своїх руках; стабілізація фінансів (запровадження червонця та ін.).

Сучасні українські історики зазначають, що хоча в радянській історіографії НЕП в економіці СРСР оцінювався як свідомо спрямовуваний вищою владою процес, насправді ж партія більшовиків у цей період діяла методом проб і помилок. Вона намагалася знайти нові механізми управління засобами виробництва, але все було досить складно в умовах однопартійної влади та монополії держави на зовнішню торгівлю; не сталося кардинального перегляду основ самої політичної системи.

При розгляді **третього питання** рекомендуємо комплексно проаналізувати основні результати курсів індустріалізації та колективізації в СРСР у другій половині 1920-х – 1930-х рр.; дати їм об'єктивну оцінку з урахуванням новітніх досліджень цих проблем. При цьому особливу увагу важливо звернути на вплив держави на ці процеси, в ході становлення командно-адміністративної системи; проаналізувати складні та суперечливі відносини між державою і селянством в роки проведення примусової політики колективізації, розкуркулювання заможної частини його.

В оцінках індустріалізації у сучасній історіографії наголошується на тому, що вона: 1) проводилася переважно екстенсивними методами; 2) була погано продуманою, створила низку організаційних проблем; 3) призвела до господарської гігантманії, ще більшого одержавлення засобів виробництва; 4) поєднувалася із політичними цілями правлячої партії, тоталітарною системою; 5) проводилася в умовах перенапруження людських ресурсів та різкого зниження життєвого рівня селянства.

Щодо колективізації дослідники дійшли висновків, що вона:

1) насильницькими методами ще більш погіршила і ускладнила відносини між державою та селянами-господарями; 2) зруйнувала підприємливий прошарок заможного селянства і частину середнього; 3) була головним джерелом отримання коштів для потреб індустріалізації.

При аналізі **четвертого питання** важливо виділити головні поняття, що характеризували внутрішньополітичний розвиток СРСР у 1930-х рр.: командно-адміністративна система; тоталітарний режим; режим особистої влади Й.Сталіна; політичні репресії; Конституція СРСР 1936 р. Розкрити та обґрунтувати ці поняття допоможуть відповідні факти, події складної та трагічної для мільйонів людей історії СРСР 1930-х рр. Студентам необхідно

залучити при вивченні цього питання новітні дослідження українських, російських та інших зарубіжних істориків, політологів.

На думку сучасних російських істориків, внаслідок репресій Сталіну вдалося закріпити своє становище в партії, придушити невдоволеність ходом економічних перетворень; також були ослаблені певні сепаратистські тенденції в союзних республіках; у бюрократичному апараті відбулися великі зміни на користь сталінських висуванців. В СРСР у цей період відбулося становлення тоталітарного ладу з повним контролем держави над економікою, ідеологією, суспільством (у т. ч. громадськими організаціями); одержавленням політичної системи.

Семінарське заняття № 11 Білорусь у 1918-1939 рр. (2 год.)

Мета: дослідити процеси становлення Білорусі, процеси формування її державності у 1918-1921 рр., особливості та тенденції її соціально-економічного і політичного розвитку в 1920-1930-х рр. у складі СРСР та Польщі.

Професійна спрямованість: знання, отримані при вивченні даної теми, майбутні вчителі-історики зможуть використати у школі для більш глибокого вивчення періоду Громадянської війни в Росії 1918-1922 рр., історії СРСР 1920-1930-х рр. під час викладання предмету «Всесвітня історія» у 10-11 класах (теми: «Період повоєнної кризи та революцій (1917-1923)», «Період стабілізації в Європі та Північній Америці (1924-1929)», «Світ у період економічної кризи 1929-1933 рр. та подолання її наслідків»).

План.

1. Білорусь у 1918 – 1921 роках. Спроби відновлення державності.
2. Радянська Білорусь у 1920-х–1930-х роках.
3. Західна Білорусь під владою Польщі (1921–1939).

Основні поняття і терміни: Білорусь; Білоруська Народна Республіка (БНР); Білоруська РСР; Західна Білорусь; СРСР; Польща; соціально-економічний розвиток; політичний розвиток; нова економічна політика; п'ятирічний план; індустріалізація; колективізація; політичні репресії 1930-х рр.

Реферати:

Становлення тоталітарної системи у Радянській Білорусі.
Особливості соціально-економічного та політичного розвитку
Західної Білорусі у міжвоєнний період.

Література:

Новик Е.К. История Беларуси с древнейших времен до 2010 г.: Учебное пособие. Е.К. Новик, И.Л. Качалов, Н.Е. Новик. Под ред. Е.К. Новика. 2-е изд., испр. Минск: Вышэйшая школа, 2011. 526 с.

Чигринов П. Г. Белорусская история: науч.-попул. очерк. Минск: Современная школа, 2010. 928 с.

Ковкель И. И., Ярмусик Э. С. История Беларуси: С древнейших времён до нашего времени. 2-е изд., доп. Минск: Аверсэв, 2002. 608 с.

Яровой В. И., Мартыненко В. В. Германская оккупационная власть и проблема становления белорусской государственности в 1918 г. // Працы гістарычнага факультэта: навук. зб. Вып. 1 / рэдкал.: У. К. Коршук (адк. рэд.) [і інш.]. Мінск: БДУ, 2006. С. 50-53.

Платонаў Р. П. Старонкі гісторыі Беларусі: Архівы сведчаць: 3 навук. спадчыны / Р. П. Платонаў; Уклад.: У. В. Фядосаў і інш. Навук. рэд. М. Ф. Шумейка. Мн.: БелНДІДАС, 2002. 352 с.

Платонаў Р.П. Лёсы: Гісторыка-дакументальныя нарысы аб людзях і малавядомых падзеях духоўнага жыцця ў Беларусі 20-30-х гадоў. Мн.: БелНДІДАС, 1998. 327 с.

Юры Вашкевіч. Ад рэвалюцыі да "вялікага пералому" – саветызацыя Беларусі ў 1917–1928 гг. Лекцыя 2. URL: <http://represii-by.info>.

Лейзеров А. Большевики и коллективизация сельского хозяйства в БССР (1928–1934). URL: <http://represii-by.info>.

Репрессивная политика советской власти в Беларуси (вып. 2). Минск: Мемориал, 2007. 371 с.

Буравський О. А., Власюк І. М. Проблеми історії Західної Білорусі (1921-1939 рр.) у сучасній білоруській історіографії та спогадах людей // Гілея: науковий вісник: Збірник наукових праць. К., 2016. Вип. 104 (1). С. 37-42.

Питання для обговорення

1. Проблеми вирішення національного питання у Білорусі в 1917-1920 рр.
2. Становлення тоталітарної системи у Радянській Білорусії.
3. Порівняльний аналіз соціально-економічного і політичного розвитку БРСР та Західної Білорусі у 1920-1930-х рр.

Методичні рекомендації до самостійної роботи з теми:

У першому питанні звернемо увагу на те, що Німеччина, порушивши умови про перемир'я, у лютому 1918 р. окупувала майже усю територію Радянської Білорусі. Південна частина Білорусі була передана німецькими окупантами гетьманській Україні Далі необхідно охарактеризувати детальніше такі події:

1) створення Білоруської Народної Республіки (БНР) 9 березня 1918 р. та проголошення нею основ подальшого розвитку, відносини з Німеччиною;

2) визволення західною радянською армією в листопаді – лютому 1919 рр. від німецьких окупантів майже усієї території Білорусії; вибори до рад;

3) об'єднання Литовської і Білоруської РСР (1919) та діяльність нового уряду;

4) радянсько-польська війна (1919-1920 рр.) та її наслідки для території Білорусі (Ризький мирний договір 18 березня 1921 р.); визнання незалежності Литви, повторне проголошення незалежної Білоруської РСР (1920).

Аналізуючи **друге питання**, події міжвоєнного періоду в історії радянської Білорусії, рекомендуємо звернути увагу на: відновлення народного господарства після входження частини республіки до СРСР, розвиток промисловості, сільського господарства у названий період (у т. ч. проблеми індустріалізації та колективізації); зміни у територіально-адміністративному поділі республіки 1924 р.; політику білорусизації у 1920-х рр. (можна провести паралелі з українізацією); сталінські репресії 1920-1930-х рр.

Наприклад, щодо НЕПу важливо зазначити, що особливостями цієї політики в БРСР були: початок її проведення у 1923 р. через політичні та економічні складнощі; приватний капітал відіграв тут переважаючу роль, було багато дрібних підприємств; індивідуальне ведення сільського господарства та ін.

Позитивні кількісні результати індустріалізації в республіці: за 1929-1940 рр. було уведено і реконструйовано 1863 підприємства. Колективізація: до травня 1930 р. було розкуркулено 15629 господарств. У 1935 р. колективізацію в БРСР в основному було завершено (колгоспи об'єднували 85,6% селянських господарств).

Політика білорусизації проводилась з 1923 р. На білоруську мову викладання перейшло до 80% загальноосвітніх шкіл. Послідовно впроваджувався переклад білоруською мовою лекційних курсів та семінарів у ВНЗ. У 1928 р. білоруською мовою володіли 80% службовців проти 20% у 1925 р. Комісія під керівництвом В. П. Затонського, вивчаючи у травні – червні 1929 р. практику національного будівництва в Білоруській РСР, дійшла до висновку, що в БРСР перебільшується значущість національних особливостей в усій національній роботі на шкоду її класовому змісту. Керівництво КП(б)Б було звинувачено нею в тому, що воно піддається тиску націоналістичної інтелігенції, не веде наступальної боротьби проти білоруського шовінізму і націонал-демократизму (Р. П. Платонов).

У 1931-1938 рр. органами НКВС БРСР були проведені політичні процеси над учасниками Об'єданого антирадянського підпілля, Білоруської автокефальної церкви, Білоруської народної громади, Польської організації військової та ін.; «викрито» групи «шкідників» у промисловості (Вітебськ, Гомель). У 1920–1930-х рр. було репресовано і вислано за межі республіки понад 250 тис. селян, а у 1935-1940 рр. від політичних репресій постраждало 86168 громадян. Здивування та нерозуміння самих співробітників НКВС республіки викликав наказ Єжова про арешт абсолютно усіх поляків (І. Кузнецов). Внаслідок масових чисток і політичного терору КП(б)Б втратила 40% свого складу.

При вивченні **третього питання** рекомендуємо звернути увагу розвиток економіки Західної Білорусі (ЗБ) під владою Польщі у 1921–1939 рр., становище у сфері освіти, релігії, суспільно-політичне життя білорусів. Як зазначає М.Нестерович, польський уряд навмисно згортав ті галузі промисловості регіону, які могли підірвати монопольне становище польських виробників на місцевому

ринку; встановив пільгові тарифи лише на вивезення сировини із ЗБ та ввезення сюди промислових товарів. На усі посади у воєводствах, повітах та гмінах ЗБ обирались лише поляки, як правило уродженці Польщі, вихідці із заможних верств суспільства, з відповідним ступенем освіти. Уся система місцевих органів державної влади базувалася на принципі бюрократичного централізму, без врахування місцевих інтересів (І. Борько).

Проводилися політика колонізації білоруського народу, заходи з ліквідації білоруської мови. Основу національного руху білорусів у міжвоєнній Польщі складала нечисленна інтелігенція, окремі представники білоруського католицького духівництва. Становище Православної церкви зазнало змін (автокефалія; політика повернення колишніх костьолів та ін.; намагання зробити церкву лояльною польському уряду).

У 1934 р. за розпорядженням Ю. Пілсудського було створено один з перших в Європі концентраційних таборів (Березо-Картузкий). За підрахунками польського історика В. Слешинського, з офіційно зареєстрованих 3 тис. в'язнів концтабору поляки складали 43%, євреї – 33%, українці складали 17%, білоруси – 6%. Однак, як вважає білоруський дослідник О. Ліцкевич, білоруси значились часто як поляки за польськими переписами.

Однак, були і позитивні моменти перебування Західної Білорусі у складі Польщі: індивідуальне ведення селянських господарств та приватна власність на землю (порівняно з радянськими селянами); можливість вільно сповідати православну віру (за спогадами людей); відсутність масових політичних репресій (що було в СРСР) та ін.

Семінарське заняття № 12

Російська Федерація у 90-х роках XX – XXI ст.

(2 год.)

Мета семінарського заняття: дослідити хід, проблеми і складнощі соціально-економічного та політичного розвитку Російської Федерації у 90-х рр. XX – XXI ст.

Професійна спрямованість: знання, отримані при вивченні даної теми, майбутні вчителі-історики зможуть використати у школі під час викладання предмету «Всесвітня історія» у 12 класі (теми: «Країни Центральної та Східної Європи (1945 р. – початок XXI ст.)», «Міжнародні відносини (1945 р. – початок XXI ст.)»).

План.

1. Соціально-економічний та політичний розвиток Російської Федерації (РФ) у 1991–1999 рр.
2. Основні тенденції внутрішньої політики РФ у XXI ст.
3. Зовнішня політика РФ на сучасному етапі. Відносини з Україною.

Основні поняття та терміни: Російська Федерація; Україна; економічні реформи уряду Б. Єльцина – Є. Гайдара; політичні реформи; промисловість;

сільське господарство; торгівля; життєвий рівень населення; політичні партії; чеченські війни; геополітичне становище країни; внутрішня і зовнішня політика; економічне, політичне, культурне співробітництво.

Реферати:

Епохи Б. Єльцина і В. Путіна в Російській Федерації: порівняльний аналіз.
Російсько-українські відносини: сучасний стан, проблеми.

Література:

- Орлова Т. В. Історія нових незалежних держав: Postsovieticum: навч. посіб. К.: Знання, 2010. 487 с.
- История России. С древнейших времён до начала XXI в. / Под ред. А. Н. Сахарова. Т. 2. М.: Астрель, 2010.
- Жуков В. Ю. Новейшая история России: перестройка и переходный период. 1985–2005: Учеб. пособие / СПбГАСУ. СПб., 2006. 187 с.
- Меньшиков С. М. Наш капитализм: между олигархическим и бюрократическим // Свободная мысль – XXI. 2004. №10. С. 25-32.
- Нещадин А. Противоречия российских реформ // Общество и экономика. 1999. № 3-4. С. 79-84.
- Ханин Г. Три периода постсоветской экономики России: разрушения, восстановление, созидание // Мировая экономика и международные отношения. 2007. № 10. С.83–90.
- Христюк Т. А. Політична опозиція в Росії (кінець 1980-х – 2000 рр.): Автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.02; Чернів. нац. ун-т ім. Ю.Федьковича. Чернівці, 2005. 19 с.
- Шевцова Л.Ф. Эпоха Ельцина. Очерки политической истории. М., 2001.
- Калабеков И. Г. Российские реформы в цифрах и фактах. М.: РУСАКИ, 2010. 498 с.
- Медведев Р. Владимир Путин. М.: Мол. гвардия, 2007. 686 с.
- Немцов Б., Милов В. Независимый экспертный доклад «Путин. Итоги». М.: Изд-во РИД "Новая Газета", 2008. 71 с.
- Подворна О. Г. Зовнішня політика та політика безпеки Російської Федерації в ХХІ столітті // Слов'янський вісник: Збірник наукових праць. Серія «Історичні та політичні науки / РДГУ, РІКСУ. Рівне, 2012. Випуск 13. С. 202-208.
- Гай-Нижник П. П. Росія проти України (1990-2016 рр.): від політики шантажу і примусу до війни на поглинання та спроби знищення. К.: «МП Леся», 2017. 332 с.

Питання для обговорення

1. Проаналізуйте причини політичних криз в Росії 1990-х рр.
2. Проблеми та протиріччя економічного розвитку Російської держави 90-х рр. ХХ – початку ХХІ ст.
3. Охарактеризуйте постаті та діяльність російських президентів Б. Єльцина, В. Путіна, Д. Медведєва.

Методичні рекомендації до самостійної роботи з теми:

У **першому питанні** важливе значення має для студентів аналіз радикальних реформ уряду Б. Єльцина – Є. Гайдара (1992–1993 рр.), їхніх позитивних та негативних наслідків. Конституційна криза 1992–1993 рр. була безпосередньо пов'язана з наслідками реформ, значним падінням життєвого рівня населення, яке було фактично поставленим в умови самовиживання.

Необхідно також охарактеризувати розвиток соціально-економічної сфери Росії середини і другої половини 1990-х років: боротьба із падінням промислового виробництва та збільшенням цін, підтримання прожиткового мінімуму; фінансові катастрофи 1994, 1998 рр. Політичний розвиток Росії 1994–1999 рр. рекомендуємо розглянути за такими пунктами: розробка й укладення двосторонніх договорів між Центром і суб'єктами федерації; квітень 1994 р. – укладено Договір про суспільну злагоду; грудень 1995 р. – була обрана VI Державна Дума (більшість місць здобув Народно-патріотичний блок на чолі з компартією РФ (КПРФ)); червень–липень 1996 р. – президентські вибори (у другому турі за Б. Єльцина віддали свої голоси 54 % виборців); чеченські війни; уряд В. Чорномірдіна працював до квітня 1998 р.; постійні зміни урядів (С. Кирієнка, Є. Примакова, С. Степашина; В. Путіна); політичне напруження в суспільстві; грудень 1999 р. – вибори до Державної Думи Росії (перемогу здобули пропрезидентські сили); 31 грудня 1999 р. – Б. Єльцин зробив заяву про дострокове припинення своїх президентських повноважень. Студентам важливо проаналізувати причини та наслідки політичних криз в Росії цього періоду, розібратися у складнощах та протиріччях президентства Б. Єльцина, дати його діяльності об'єктивну, виважену оцінку на основі думок сучасних фахівців та експертів (істориків, економістів, політологів).

Висвітлюючи у **другому питанні** основні тенденції внутрішньої політики РФ у ХХІ ст., важливо звернути увагу на те, що в управлінні виконавча влада мала більше повноважень над законодавчою, контролювала та направляла діяльність останньої: створення Державної Ради; посилення концентрації влади в Центрі, обмеження повноважень губернаторів, запровадження нового адміністративного поділу тощо.

Діяльність президента РФ В. Путіна мали три основні напрями (за Т. В. Орловою): 1) реорганізація держави, що переслідувала мету зміцнення її центру, а також усієї вертикалі влади; 2) створення нової диспозиції у взаємовідносинах між державою і бізнес-елітою, що означало відсторонення «олігархів» від центрів політичної влади; 3) ліберально-ринкові нововведення в економічну та соціальну політику (реформа житлово-комунального господарства, грошові компенсації замість пільг тощо).

Необхідно приділити увагу підготовці та ходу виборів Президента Росії 2 березня 2008 р. і перемозі кандидата від партії «Єдина Росія» Д. Медведєва. Він запропонував В. Путіну очолити уряд. Далі необхідно охарактеризувати такі події: серпень 2008 р. – південно-осетинський конфлікт, втручання Росії, проголошення незалежності Абхазії та Південній Осетії; 30 грудня 2008 р. було затверджено після референдуму запропоновані президентом поправки до

конституції: збільшити термін повноважень президента на два роки, Державної Думи – на один рік, а також змінити принцип формування Ради Федерації, розширити її повноваження і зобов'язати уряд звітувати перед парламентом. Для аналізу підсумків політичної діяльності Д. Медведєва на посаді президента РФ можна використати його щорічні послання Федеральним Зборам, виступи у Державній Думі РФ, інтерв'ю ЗМІ, оцінку з боку опозиції у друкованих та електронних виданнях.

Студенти мають звернути увагу на те, що на початку ХХІ ст. відбувається економічне зростання Росії, переважно за рахунок підвищення світових цін на нафту. Економічні досягнення не повернули назад соціальну деградацію та примітивізацію економіки. Економічні реформи буксують, посилився державний контроль над стратегічними галузями, недостатньо іноземних інвесторів. Головними проблемами соціально-економічного розвитку РФ сьогодні є: правовий нігілізм; корупція. Росія слабо інтегрована у міжнародні структури.

У 90-х рр. ХХ ст. через надзвичайно низьку народжуваність і високий рівень смертності чисельність її населення скорочувалося на 750 тис. осіб. Населення старішало; були поширені алкоголізм, наркоманія та ін.

Важливо охарактеризувати також заходи уряду по заміні пільг окремих категорій населення грошовими виплатами, реакцію на це з боку пенсіонерів та інших верств; підвищення пенсій та зарплат, їхню динаміку на початку ХХІ ст., купівельну спроможність населення. Необхідно також приділити увагу питанню, як Росія пережила світову економічну кризу 2009–2010 рр., які наслідки її відчула економіка країни, соціальна сфера.

У **третьому питанні** насамперед необхідно підкреслити, Росія на міжнародній арені стала правонаступницею СРСР, зайняла місце постійного члена Ради Безпеки ООН й підтвердила свій статус великої ядерної держави. Однак протягом 90-х років російська зовнішньополітична парадигма неодноразово змінювалася. На початку десятиріччя у зовнішній політиці переважали ліберали (А. Козирев, Є. Гайдар), яким протистояли націонал-комуністи (Г. Зюганов) та націонал-ліберали (В. Жириновський). Перші головне завдання Росії убачали в тому, щоб стати частиною Заходу, однак наслідком цього стала відсутність власної політики. Після 1994 р. на зовнішню політику Москви впливали дві державницькі школи: 1) неоізоляціоністи; 2) інтеграціоністи.

У рамках СНД Росія прагнула налагодити політичне й економічне співробітництво. У травні 1996 р. створено Співдружність Росії і Білорусі, а в квітні 1997 р. укладено союзний договір.

2000 рік ознаменувався початком реалізації нової зовнішньополітичної доктрини Росії, яку експерти назвали «доктриною Путіна». Головними принципами нової зовнішньополітичної доктрини було верховенство внутрішніх завдань над зовнішніми; співробітництво, побудоване на політиці реалізму й балансу інтересів; прагнення до нормального економічного прагматизму.

У 2007 р. в Мюнхені В. Путін звинуватив США у нав'язуванні своєї волі іншим державам і назвав розширення НАТО на схід шантажем Росії. Відносини із Заходом загострились у 2014 р. у зв'язку політикою Росії щодо України. Російська

Федерація потрапила під дію економічних санкцій з боку Заходу, однак змогла встояти завдяки резервному фонду та іншим заходам. Змінилася Концепція зовнішньої політики РФ (2016).

Відносини Росії з Україною: проблеми першої половини 1990-х років – правонаступництво, територіальні претензії, високий рівень економічної взаємозалежності, вживання російської мови, проблеми Чорноморського флоту та статусу Севастополя. 31 травня 1997 р. підписано Договір про дружбу, співробітництво й партнерство між Україною і Росією. Загострення відносин у зв'язку із президентськими виборами в Україні 2004 р. Проблеми дефіциту у торгівлі, створення вільної економічної зони, демаркації російсько-українського кордону тощо; газові конфлікти з Росією 2005–2009 рр.; поліпшення російсько-українських відносин з 2010 р. 21 квітня 2010 р. було підписано угоду щодо продовження перебування РЧФ у м. Севастополі терміном на 25 років на умовах оренди і в обмін на 30%-знижку ціни на імпорту російського газу в Україну. З 2014 р. відносини між двома країнами різко погіршилися у зв'язку зі зміною влади в Україні після протестних акцій на Майдані у Києві, анексії Росією Криму та початку сепаратистської війни на сході нашої держави.

Семінарське заняття № 13

Республіка Білорусь на сучасному етапі (90-і рр. XX – XXI ст.).

(2 год.)

Мета: дослідити хід, проблеми і складнощі соціально-економічного та політичного розвитку Російської Федерації у 90-х рр. XX – на початку XXI ст.

Професійна спрямованість: знання, отримані при вивченні даної теми, майбутні вчителі-історики зможуть використати у школі під час викладання предмету «Всесвітня історія» у 12 класі (теми: «Країни Центральної та Східної Європи (1945 р. – початок XXI ст.)», «Міжнародні відносини (1945 р. – початок XXI ст.)»).

План.

1. Становлення політичної системи Республіки Білорусь у 1990-х роках. Білоруська модель соціально-економічного розвитку.
2. Білорусь у XXI ст.
3. Зовнішня політика Республіки Білорусь.

Основні поняття: Білорусь; соціально-економічні реформи; політичні реформи; промисловість; сільське господарство; торгівля; життєвий рівень населення; політичні партії; геополітичне становище країни; внутрішня і зовнішня політика; економічне, політичне, культурне співробітництво.

Реферати:

Постать та діяльність президента О. Г. Лукашенка у сучасній Білорусі.
Сучасні білорусько-українські відносини: стан, проблеми та перспективи.

Література:

- Новик Е. Качалов Л. И., Новик Н. Е. История Беларуси. С древнейших времен до 2010 г.: учебное пособие / под ред. Е. К. Новика. Минск: Выш. шк., 2011. 526 с.
- Ковкель И. И., Ярмусик Э. С. История Беларуси: С древнейших времён до нашего времени. 2-е изд., доп. Минск: Аверсэв, 2005. 608 с.
- История Беларуси (XX – начало XXI вв.): Учебное пособие / Под ред. П.И. Зелинского, В.Н. Пинчука. Минск.: Изд-во МИТСО, 2004. 65 с.
- Орлова Т.В. Історія нових незалежних держав: Postsovieticum: навч. посіб. К.: Знання, 2010. 487 с.
- Официальный интернет-портал Президента Республики Беларусь. URL: <http://president.gov.by>.
- Медведев Р.А. Александр Лукашенко. Контуры белорусской модели. М. : Изд-во ВВРГ (ЗАО «ББПГ»), 2010. 320 с.: ил. (Лидеры мировой политики).
- Валіон О. Основні тенденції соціально-економічного розвитку Білорусі (початок 90-х рр. XX ст. – 2010 р.) // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. 2014. Вип. 1(1). С. 162-168. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NZTNPU_ist_2014_1%281%29__34.
- Недокус І. С. Еволюція політичного режиму Республіки Білорусь : автореф. дис ... канд. політ. наук: 23.00.02. Чернівці: Б.в., 2007. 20 с. URL: <http://library.univer.kharkov.ua/OpacUnicode/index.php?url>.
- Снапковский, В. Е. Внешняя политика Беларуси: попытка осмысления после 20 лет независимости // Solidarność a demokracja. 25 lat transformacji postkomunistycznej. Pod red. T.Ambroziaka, A.Czwołka, Sz. Gajewskiego, M. Nowak-Paralusz. Wydawnictwo Adam Marszałek, 2015. S. 349–367.

Питання для обговорення

1. Проаналізуйте здобутки та проблеми у соціально-економічному розвитку Білорусі на сучасному етапі.
2. Охарактеризуйте постать О. Лукашенка як президента сучасної Білорусі.
3. Проаналізуйте відносини між владою та політичною опозицією в Білорусі у 90-х рр. XX – XXI ст.
4. Охарактеризуйте проблеми та перспективи сучасного державного об'єднання – Союзу Росії та Білорусі.
5. Вкажіть причини погіршення відносин Білорусі з країнами Заходу на початку XXI ст. та їхні наслідки.
6. Яким є сучасний стан українсько-білоруських відносин?

Методичні рекомендації до самостійної роботи з теми:

У першому питанні важливо підкреслити, що у Білорусі партійно-державна номенклатура залишилася при владі і на початку 1990-х рр. Керуючись інстинктом самозбереження, вона відмовилася від комуністичних догм і підтримала ідеї політичної демократії та ринку. Необхідно

проаналізувати хід перших президентських виборів 1994 р.; перемогу здобув у другому турі депутат парламенту Олександр Лукашенко. Далі відбувалися такі заходи і події: призначення глав регіонів президентом країни; скорочення кількості рад; підпорядкування президентом парламенту, судів та органів МВС і КДБ; нова редакція конституції (президент мав право самостійно проводити референдуми, призначати чергові та позачергові вибори до парламенту тощо); розпуск Верховної Ради і формування нижньої палати Національних зборів.

Аналізуючи модель соціально-економічного розвитку Білорусі періоду 1990-х років, необхідно зазначити, що господарство Білорусі було на початку 1990-х років складовою частиною єдиного народногосподарського комплексу СРСР; особливо залежним від економіки Росії. Промисловість була розвинута краще за сільське господарство (переважно – тваринництво), орієнтувалася на імпорту сировину. Соціально-економічні проблеми були такими ж, як і в Росії (падіння виробництва, збільшення цін, зниження обсягу ВВП, життєвого рівня населення, соціальне розшарування, безробіття тощо). Приватизація держмайна (закон 1993 р.): практично не здійснювалася, існувала система державних замовлень та розподілу продукції.

Насамперед президент переконаний у вирішальній ролі держави в економічному і політичному житті людей. Парламенту було запропоновано антикризову програму, що передбачала: 1) здійснення жорсткої фінансово-кредитної політики; 2) посилення державного регулювання в проведенні економічних і соціальних реформ. Було встановлено державний контроль над зовнішньоекономічною діяльністю; відбулася націоналізація Мінської міжбанківської валютної біржі (1996); ринок жорстко регулювався державою. Білорусь мала тісні зв'язки із російською економікою. В Білорусі вдалося зберегти практично весь промисловий потенціал, зокрема військово-промисловий комплекс, провідні заводи і фабрики.

Розглядаючи **друге питання**, необхідно виділити особливості політичного розвитку цієї країни на початку XXI ст., з'ясувати наявність рис державно-політичного режиму, доцільність існування сильної президентської влади. Окрему увагу важливо приділити розвитку політичних партій у Білорусі, діяльність та вимоги опозиції. 2001, 2006, 2010, 2015 рр. – вибори Президента Білорусії, перемога О. Лукашенка; У 2004 р. було проведено референдум, за результатами якого було знято обмеження у Конституції РБ на строки президентства для однієї особи. Студентам важливо проаналізувати причини постійної підтримки цього політика, довіри до нього з боку більшості виборців країни. Т. В. Орлова, зокрема, зазначає, що в умовах соціальних катаклізмів, що зненацька захопили країну, люди розчарувалися і в партіях, і в елітах.

Білорусь продовжує розвиватися своїм шляхом; основні завдання розвитку: забезпечення та розвиток в країні соціальноорієнтованої ринкової економіки; поступовий перехід до постіндустріального суспільства на основі нових технологічних укладів і формування всебічного розвитку особистості; створення ефективної правової держави, яка повинна забезпечувати і сприяти досягненню цієї мети; досягнення достойного рівня життя суспільства.

Важливо також зазначити, що у 2001–2005 рр. державна політика розвитку економіки країни базувалася на інноваційному шляху як стратегічному напрямі економічного зростання, досягненні світового рівня конкурентоспроможності; середньорічний приріст ВВП перевищив 9,2% (на 2005 р.). Необхідно приділити увагу і тому, як Білорусь долала наслідки світової економічної кризи 2009–2010 рр. Основні галузі виробництва продовжують бути монополізованими. В аграрному секторі розпорядження землею обмежено, існує колгоспна система. Приватні підприємці існують, проте встановлюються фіксовані ціни, здійснюється пряме втручання у діяльність недержавних фірм. Загалом приватний бізнес у Білорусі є обмежено можливим. Рекомендуємо також звернути увагу на такі події: розвиток економіки у 2015-2019 рр.; потепління у відносинах з ЄС, зняття санкцій з вищих державних чиновників РБ.

Висвітлюючи **третє питання**, важливо відмітити, що у зовнішній політиці Республіки Білорусь в 1990-х рр. перше місце посідала Росія. Союзнницькі відносини з нею зумовлені насамперед економічно. 21 лютого 1995 р. Білорусь і Росія підписали Договір про дружбу, добросусідські відносини і співробітництво. 23 травня 1997 р. Б. Єльцин і О. Лукашенко підписали Договір про Союз Білорусі та Росії, який підтримала на референдумі більшість населення. Проте обидві сторони зберегли різні думки з окремих проблем подальшої розбудови Союзної держави.

Білорусь опинилася у міжнародній ізоляції, для неї була властивою інформаційна, світоглядна й інвестиційна замкнутість і закритість. Причинами цього дослідники називають: 1) білоруська еліта не змогла адаптуватися до нових історичних і геополітичних умовах; 2) конфлікт із Заходом.

Білорусь є членом Євразійського економічного союзу (з 2015 р.), в яку входять також Росія, Казахстан, Вірменія, Киргизстан; активно співробітничав з країнами мусульманського світу, Латинської Америки.

У білорусько-українських двосторонніх стосунках переважав у 1990-х рр. конструктивний підхід, спрямований на розвиток добросусідських, взаємовигідних відносин, торгово-економічного співробітництва. Дипломатичні відносини між Україною та Республікою Білорусь було встановлено 27 грудня 1991 р. 17-18 липня 1995 р. відбувся офіційний візит Президента України Л. Д. Кучми до Білорусі (м. Мінськ), в ході якого підписано базовий Договір про дружбу, добросусідство та співробітництво (набув чинності 6 серпня 1997 р.). На думку українських дослідників, незважаючи на схожість шляхів розвитку, політичні режими держав мали також і відмінності. У 2005-2009 рр. у відносинах двох країн існувала певна напруженість. Сучасний конфлікт між Україною і Росією несе для Білорусі економічну загрозу, адже вона багато в чому залежить від східноєвропейських ринків – в першу чергу, від великих традиційних ринків двох її найближчих сусідів. У цих обставинах Україна повинна зберегти для себе білоруський ринок, особливо в умовах значних втрат на російському напрямку.

Привертають увагу і все більш активні спроби Білорусі відновити співпрацю з країнами Заходу; і в цьому питанні Україна також може відіграти свою роль.

ТЕМИ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ У МОДУЛІ ІІ:

ТЕМА 15: Участь СРСР у Другій світовій війні (1939–1945)

Основні поняття і терміни: СРСР; Білорусь; Друга світова війна; Велика Вітчизняна війна; Радянська Армія; німецько-фашистські війська; радянсько-фінська війна 1939–1940 рр.; анексія; Ставка Верховного Головнокомандування; битва за Москву; Сталінградська битва; битва на Курській дузі; оборона Ленінграду; Берлінська операція; Японія; рух опору, колабораціонізм.

Завдання для самостійної роботи

1. Радянський Союз на початковому етапі війни (1.09.1939 – 21.06.1941).
2. СРСР на другому етапі війни (22.06.1941 – 18.11.1942). Битва за Москву. Оборона Сталінграду.
3. Головні події третього етапу війни (19.11.1942 – кінець 1943 р.). Розгром німецько-фашистських військ під Сталінградом, на Курській дузі.
4. Наступальні операції Збройних сил СРСР на четвертому етапі (1944 – 9.05.1945).
5. Участь СРСР у війні з Японією.
6. Підсумки війни для СРСР.

Реферати:

Участь СРСР у Другій світовій війні в оцінках зарубіжних істориків.

Рух опору в СРСР та колабораціонізм: погляди сучасних істориків.

Рекомендована література

Джерела:

Хрестоматия по истории СССР. 1917-1945: Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов / Под ред. проф. Э. М. Щагина. М.: Просвещение, 1991. 544 с.

Основна

История России с древнейших времён до наших дней: учеб.: в 2 т. Т. 2 / А. Н. Сахаров, А. Н. Боханов, В. А. Шестаков; под ред. А.Н. Сахарова. М.: Проспект, 2009. 720 с.

Новейшая отечественная история. XX – начало XX века. В 2-х кн. Кн. 2 : учеб. для студентов вузов, обучающихся по специальностям 020700 «История» и 032600 «История» / под ред. Э. М. Щагина. 2-е изд., испр. и доп. М.: Гуманитар, изд. центр ВЛАДОС, 2008. 560 с .

Барсенков А. С., Вдовин А. И. История России. 1917-2004: Учеб. пособие для студентов вузов. М.: Аспект Пресс, 2005. 816 с.

Допоміжна

- Самсонов А.М. Вторая мировая война. 1939–1945. Очерки важнейших событий. М.: Изд-во «Наука», 1990. 638 с.
- Жук Ю. А. Неизвестные страницы битвы за Москву. Крах операции «Тайфун». М.: АСТ, 2008. 731 с.
- Замулин В. Засекреченная Курская битва. М.: Яуза, Эксмо, 2008. 784 с.
- Мошанский И. Б. 1944-й... От Корсуни до Белграда. М.: Вече, 2008. 256 с.
- Ковалев Б. Н. Коллаборационизм в России в 1941–1945 гг.: типы и формы; НовГУ имени Ярослава Мудрого. Великий Новгород, 2009. 372 с. (Серия «Монографии»; Вып. 10).
- Бовфа Дж. История Советского Союза. В 2 т. Т. 1. М.: Междунар. отношения, 1990. 632 с.
- Верт Н. История советского государства. 1900-1991. Пер. с фр. М.: Прогресс-Академия, 1992. 480 с.
- Типпельскирх К. История Второй мировой войны. СПб.: Полигон; М.: АСТ, 1999.
- Маля М. Радянська трагедія: історія соціалізму в Росії 1917-1991. К.: Мегатайп, 2000. 606 с.
- Энгл Э., Паананен Л. Советско-Финская война 1939-1940. М.: Центрполиграф, 2006.
- Гланц Д. Колосс поверженный. Красная Армия в 1941 году / Пер. с англ. В. Федорова. М.: Яуза, Эксмо, 2008. 544 с.
- Гланц Д. Советское военное чудо 1941-1943. Возрождение Красной Армии. М.: Яуза, Эксмо, 2008. 640 с.
- Истребительная война на востоке. Преступления вермахта в СССР. 1941-1944. Доклады. Под ред Г. Горцка и К. Штанга. Вып. 18. М.: АИРО, 2005. 96 с.

Методичні рекомендації до самостійної роботи з теми:

Вивчаючи тему, необхідно звернути увагу на укладення радянсько-німецького пакту про ненапад від 23 серпня 1939 р. та секретний протокол до нього; проаналізувати причини та мотиви вступу СРСР у Другу світову війну. Також важливо детальніше охарактеризувати і дати оцінку таким подіям цього етапу війни (1939-1941 рр.):

- 1) приєднання до СРСР Західної України і Західної Білорусі (1939); приділити окрему увагу розвитку західнобілоруських земель у 1939-1941 рр.;
- 2) процес включення Литви, Латвії, Естонії, Бессарабії і Північної Буковини до складу Радянського Союзу (1939-1940 рр.);
- 3) причини, хід та наслідки радянсько-фінської війни (1939-1940 рр.);
- 4) заходи і стан підготовки СРСР до війни з Німеччиною на 1941 рік.

Вивчаючи події другого етапу війни для СРСР (1941-1943 рр.), важливо охарактеризувати:

- 1) оборонні бої Червоної Армії у боротьбі з німецькими військами влітку – восени 1941 року (у т. ч. на території Білорусі) і причини її поразок;
- 2) битву за Москву (30.09.1941 – 7.01.1942);
- 3) прорахунки на радянсько-німецькому фронті взимку – весною 1942 р.;

- 4) оборону Сталінграду (17.07–18.11.1942) та наступальний етап цієї битви (19.11.1942 – 2.02.1943);
- 5) битву на Курській дузі (30.09.1941–7.01.1942) та перехід стратегічної ініціативи до Радянської Армії;
- 6) звільнення Орла, Белгорода, більшої частини України.

При висвітленні наступальних операцій Збройних сил СРСР на наступному етапі (1944 – 9.05.1945) необхідно звернути увагу на:

- 1) повне зняття блокади Ленінграду;
- 2) Корсунь-Шевченківську наступальну операцію;
- 3) звільнення території Білорусі (операція «Багратіон»);
- 4) звільнення інших територій СРСР у 1944 р. та країн Європи (1944-1945 рр.);
- 5) Берлінську операцію та капітуляцію Німеччини (1945);
- 6) хід та наслідки війни СРСР з Японією; показати трагічні сторінки цієї війни для усього людства (Хіросима, Нагасаки).

ТЕМА 16: СРСР у 1945-1991 рр.

Основні поняття і терміни: соціально-економічний та політичний розвиток; промисловість; сільське господарство; торгівля; життєвий рівень населення; політичні репресії; «ждановщина»; «Ленінградська справа»; «Справа лікарів»; голод 1946–1947 рр.; «холодна війна»; десталінізація; економічні реформи; соціальна політика; державний переворот; епоха «застою»; дисидентський рух; розвинутий соціалізм; міжнародна розрядка; політика «перебудови»; кооперація; політика «гласності»; з'їзд народних депутатів СРСР; серпневий путч 1991 р. в СРСР; Співдружність Незалежних Держав (СНД); ринкова економіка; командно-адміністративна система; планова економіка; програма «500 днів»; союзний договір; «Новоогарьовський процес»; політика «нового мислення».

Завдання для самостійної роботи

1. СРСР у післявоєнний період та добу хрущовської відлиги (1945-1964 рр.).
2. Соціально-економічний та політичний розвиток СРСР у середині 1960-х – у першій половині 1980-х рр.
3. Політика «перебудови» в СРСР (1985-1991 рр.).

Рекомендована література

Джерела

Хрестоматия по истории России с древнейших времен до наших дней / Составители: А.С. Орлов, В.А. Георгиев, Н.Г. Георгиева, Т.А. Сивохина. М., 2000. 520 с.

Хрестоматия по отечественной истории (1946-1995 гг.): Учебное пособие для студентов вузов / Под ред. А. Ф. Киселева, Э.М. Щагина. М.: Владос, 1996. 600 с.

Основна

История России с древнейших времён до наших дней: учеб.: в 2 т. Т. 2 / А. Н. Сахаров, А. Н. Боханов, В. А. Шестаков; под ред. А.Н. Сахарова. М.: Проспект, 2009. 720 с.

Новейшая отечественная история. XX – начало XXI в. В 2 кн. Кн. 2: учебник для студентов вузов / Э.М. Щагин, А.И. Вдовин, Д.О. Чураков, и др. 2-е изд., испр. и доп. М. : ВЛАДОС, 2008. 560 с.

Політична історія України. XX ст.: у 6 т. / голов. ред. І. Ф. Курас; НАН України, Інститут політичних і етнонаціональних досліджень. К.: Генеза, 2003. Т. 6 : Від тоталітаризму до демократії (1945-2002) / О. Майборода [та ін.]. 696 с.

Допоміжна

Боффа Дж. От СССР к России. История неоконченного кризиса. 1964-1994: Пер. с ит. Хаустовой Л.Я. М.: Междунар. отношения, 1996. 320 с.

Реабилитация: Политические процессы 30 – 50-х годов / Под общ. ред. А. Н. Яковлева. М.: Политиздат, 1991. 461 с.

XX съезд КПСС и его исторические реальности / Под общ. ред. В. В. Журавлёва. М.: Политиздат, 1991. 416 с.

Кульчицький С. В. XX з'їзд КПРС – переломний пункт в історії радянського комунізму // Український історичний журнал. 2006. № 2. С. 106-128.

Арбатов Г. А. Затянувшееся выздоровление (1953-1985 гг.). Свидетельство современника. М.: Междунар. отношения, 1991. 400 с.

Л. И. Брежнев. Материалы к биографии / Сост. Аксютин Ю. В. М.: Политиздат, 1991. 384 с.

Безбородов А., Елисеева Н., Шестаков В. Перестройка и крах СССР. 1985-1993. СПб.: Норма, 2010. 216 с.

Методичні рекомендації до самостійної роботи з теми:

При вивченні теми важливо насамперед звернути увагу на матеріальні та людські втрати СРСР у період Другої світової війни, їхню оцінку в історичній науці, пошук об'єктивних даних; складнощі переходу країни до мирного будівництва, відновлення та розвиток промисловості і сільського господарства; назвати фактори швидкого відновлення і перевищення довоєнних показників; життєвий рівень населення (проблеми підвищення його, грошова реформа 1947 р.; голод 1946-1947 рр. тощо). Відбувався наступ сталінської системи на іделогічному фронті («ждановщина»; боротьба з космополітизмом, генетикою; «Ленінградська справа» 1949 р.; «Справа лікарів» 1953 р.).

Визначною подією у процесі десталінізації був XX з'їзд КПРС. У своїй закритій доповіді М. Хрущов розкрив етапи розвитку та прояви культу особи Сталіна, його негативні наслідки. На основі рекомендованої літератури студенти мають показати історичне значення цього з'їзду для подальшого розвитку радянського суспільства. Однак, процес десталінізації 50-60-х років був непослідовним і суперечливим, частковим і не виходив за межі офіційної політики.

Студентам необхідно детальніше проаналізувати нововведення у розвитку промисловості, сільського господарства та соціальної сфери (створення раднаргоспів; пріоритет надавався галузям промисловості групи Б; підвищення закупівельних цін на сільгосппродукцію; ліквідація трудовнів, видача паспортів селянам; освоєння цілинних земель; «кукурудзяна епопея»; панельне та блочне житлове будівництво; пенсійна реформа тощо).

Необхідно звернути увагу на те, що Хрущов, проводячи економічні реформи, не думав змінювати основи – державну власність і планову економіку, і це відповідало логіці та доктрині радянської моделі економіки. Він не бажав «дати волю» ринковим відносинам, що могло негативно позначитись на усій плановій системі. Важливо не забути і про трагічні події 1962 р. у м. Новочеркаську Ростовської області (робітничі виступи та їх придушення владою). У період відлиги було прийнято Моральний кодекс будівельника комунізму (1961).

Л. Брежнев став на чолі держави внаслідок складного переплетення політичних чинників (1964) і намагався здійснювати колективне керівництво ЦК КПРС; вміло здійснив кадрову розстановку. Головними рисами політичного життя того періоду були: формування культу особи генсека; ради народних депутатів усіх рівні фактично дублювали рішення правлячої партії; дисидентський рух (Р. Медведєв, О. Солженіцин, А. Сахаров); перехід у зовнішній політиці від «холодної війни» до міжнародної розрядки (1975); з іншого боку – контроль над політичним розвитком країн соцтабору (події у Чехословаччині 1968 р., Польщі у 1981 р. та ін.).

У 1965 р. нове радянське керівництво здійснило спробу економічних реформ (уряд О. Косигіна): скорочення планових показників для підприємств; створення фондів матеріального стимулювання; ліквідація раднаргоспів, повернення до галузевої системи управління; підвищення закупівельних цін на продукцію сільського господарства та ін. Студентам важливо осмислити головні причини падіння темпів реформи на початку 1970-х рр. Рекомендуємо також детальніше вивчити життєвий рівень населення цього періоду, настрої людей.

Ю. Андропов (листопад 1982 р. – лютий 1984 р.) провів низку кадрових змін, значну увагу приділяв боротьбі з бюрократизмом, безгосподарністю і корупцією. К. Черненко (лютий 1984 р. – березень 1985 р.) не встиг зробити того, що задумував в країні у напрямі виправлення недоліків системи.

Важливими пунктами в аналізі останнього питання є: причини «перебудови» в СРСР; етапи економічної реформи і програми переходу до ринку; політика гласності та демократизації суспільного життя; нове політичне мислення у зовнішній політиці; причини та наслідки розпаду СРСР; постать та діяльність М. Горбачова.

ТЕМА 17: Білоруська РСР у 1945-1991 рр.

Основні поняття і терміни: Білоруська РСР; Західна Білорусь; соціально-економічний та політичний розвиток; промисловість; сільське господарство; торгівля; життєвий рівень населення; житлова політика; політичні репресії; деєталінізація; економічні реформи; соціальна політика; зовнішня політика; політика «перебудови»; кооперація; політика «гласності»; Чорнобильська катастрофа; Співдружність Незалежних Держав (СНД).

Завдання для самостійної роботи

1. Білорусь на міжнародній арені.
2. Відновлення і подальший розвиток народного господарства. Політична ситуація (1945-1953).
3. Соціально-економічний та суспільно-політичний розвиток БССР у середині 1950-х – першій половині 1980-х рр. П. М. Машеров.
4. Білоруська РСР в роки перебудови (1985-1991 рр.).

Рекомендована література

Основна

Новик Е. К., Качалов Л. И., Новик Н. Е. История Беларуси. С древнейших времен до 2010 г.: учебное пособие. Минск: Выш. шк., 2011. 526 с.
Ковкель И. И., Ярмусик Э. С. История Беларуси: С древнейших времён до нашего времени. Минск: "Аверсэв", 2005. 608 с.

Допоміжна

Белозорович В. А. Западнорелорусская деревня в 1939-1953 годах: Монография. Гродно: ГрГУ, 2004. 148 с.
Тихонов О. А. Участие Белорусской ССР в деятельности экономических органов ООН (1945-1983 гг.): Автореф. канд. дис. ист. наук: 07.00.02. Минск, 1984. URL: <http://dissercat.com>.
Сасим А. М. Промышленность Беларуси в XX столетии. Минск: УП "Экоперспектива", 2001. 269 с.
Музафаров А. Что погубило Машерова // Столетие. 26 июля 2010 г.
Караленка А. Гибель Машерова: легенды, фальсификации и «фигура умолчания». URL: <http://masharov.na.by>.
Зинченко М. Ю. Жилищное строительство в городах БССР в середине 1950-х – 1960-е гг. // Працы гістарычнага факультэта БДУ: навук. зб. Вып. 5 / рэдкал.: У. К. Коршук (адк. рэд.) [і інш.]. Мінск : БДУ, 2010. С. 39-47.
Валіон О. Білоруський шлях розвитку: соціально-економічний аспект: друга половина 80-х – початок 90-х рр. XX ст. // Україна–Європа–Світ. 20-й річниці Незалежності України присвячується: міжнародний збірник наукових праць/ редкол.: Ю. М. Алексєєв, Л. М. Алексієвець, М. М. Алексієвець [та ін.]. Тернопіль : ТНПУ, 2011. С. 192-200.

Методичні рекомендації до самостійної роботи з теми:

1. Білорусь на міжнародній арені.

У березні 1944 р. у БРСР було створено Народний комісаріат закордонних справ (з 1946 р. – Міністерство). Першим його міністром став Д. Кисельов. Наприклад, 9.09.1944 р. республіка уклала двосторонню угоду із Польщею про евакуацію білоруського населення з території Польщі, а польських громадян з території Білорусії. Однак, БРСР не була повністю самостійним правосуб'єктом міжнародних відносин. Її роль та місце на міжнародній арені визначалися політикою КППС і Радянського Союзу.

Серед засновників ООН (1945) були СРСР, БРСР та УРСР. Одним з провідних напрямків діяльності БРСР у цій організації було обмеження гонки озброєнь, зміцнення миру, розширення взаємовигідного співробітництва. У 1951 р. відбулася 1-а Білоруська конференція прихильників миру, на якій було створено Комітет захисту миру (очолив його Якуб Колас). Негативний вплив мала сталінська ідеологія (недовіра й підозрілість до народів інших країн, кампанія боротьби з низькопоклонством перед Заходом та космополітизмом). Із середини 1950-х рр. у міжнародній діяльності республіки стали відбуватися зміни. У 1960 р. білоруська делегація разом із СРСР та Україною внесли пропозицію про ухвалення Декларації про надання незалежності колоніальним країнам і народам. Білорусія брала участь у підготовці та ухваленні у 1968 р. XXII сесією ООН Договору про нерозповсюдження ядерної зброї.

В умовах загострення міжнародних відносин БРСР та УРСР сприяли у ухваленню ООН Декларації про запобігання ядерної війни (1981), виступали за заборону використання космічного простору у військових цілях.

2. Відновлення і подальший розвиток народного господарства. Політична ситуація (1945-1953).

Становище Білорусії після звільнення від німецько-нацистських загарбників: величезні руйнування житлового сектору (понад 3 млн. людей опинилися без даху над головою); десятки тисяч дітей-сиріт; економіка республіки була майже повністю зруйнованою.

Відновлення економіки здійснювалося за рахунок загальносоюзних фондів (55% від загальної суми), важкої праці населення республіки; допомогу надавали інші республіки СРСР; БРСР отримала частину німецьких репарацій.

Особливістю розвитку сільського господарства було проведення колективізації в західних районах Білорусії (методи примусу, погроз, розкуркулювання – напр., тільки у 1952 р. було виселено 4431 сім'ю). Тут діяли підпільні антирадянські формування Армії Крайової; у південних районах – загони УПА.

У грудні 1947 р. було скасовано карткову систему; поліпшувалося медичне обслуговування населення; надавалася матеріальна допомога учасникам війни; прискореними темпами вирішувалася житлова проблема.

Ради підпорядковувалася партійним органам. Відбувалися нові політичні репресії (судовий процес у справі організацій «Союз білоруських патріотів», «Вільна Білорусь», «Центра білоруського визвольного руху» (1947); справа

наркома освіти республіки П. Саєвича, який був звинувачений у змові з югославськими ревізіоністами (1951) та багато інших).

3. Соціально-економічний та суспільно-політичний розвиток БССР у середині 1950-х – першій половині 1980-х рр. П. М. Машеров.

Соціально-економічний розвиток: 1) прискорений розвиток приладобудування, електроніки, радіоелектроніки, машинобудування, металообробки, хімічної галузі; нафтовидобуток (Речицьке родовище); 2) підвищено закупівельні ціни на сільгосппродукцію, тваринницькі комплекси й ферми тощо; 3) було уведено в дію понад 186 промислових підприємств (1970-1985 рр.); значно збільшилася середньомісячна зарплата робітників та службовців (173 крб. на місяць); високі темпи житлового будівництва у республіці; 4) негативні тенденції: зниження у 1970-1980-х рр. приросту національного доходу, продуктивності праці; приховані інфляційні процеси; міграція селян до міст; низька врожайність зернових; віддача капіталовкладень у сільське господарство була слабкою.

П. М. Машеров очолював КПБ у 1965-1980 рр. Як керівник він діяв у фарватері партійно-радянської політики; був вимогливим, але виваженим, доступним для людей; захищав інтереси республіки на загальносоюзному рівні; сприяв своїми діями значним успіхам в економіці та соціальній сфері БРСР; не було такої корупції, як у Москві. Загинув в автокатастрофі 4 жовтня 1980 р. (існують різні версії).

4. Білоруська РСР в роки перебудови (1985-1991 рр.).

БРСР була економічно розвинутою республікою, мала запас міцності, вищий рівень життя. Проблеми розвитку: величезні матеріальні втрати від аварії на ЧАЕС; збільшення інфляції; скорочення доходів від продажу нафти, надходжень до бюджету республіки через непродуману економічну та соціальну політику центрального керівництва. 1990 р. – прийняття програми переходу до ринкових відносин у БРСР на основі радикальної програми «500 днів».

Суспільно-політичний розвиток БРСР: консерватизм суспільства; жовтень 1988 р. – створено Білоруський Народний Фронт (БНФ), протидія його діяльності з боку правлячої КПБ; 27 липня 1990 р. – ухвалення Декларації про державний суверенітет Білоруської РСР; референдум 17 березня 1991 р. – 82,6% населення республіки проголосувало за збереження СРСР; 19 вересня 1991 р. під тиском БНФ прийнято рішення змінити назву на Республіка Білорусь, про державний прапор (біло-червоно-білий) і герб РБ (історичний герб Великого Князівства Литовського «Пагоня»); 8 грудня 1991 р. – підписання Біловезьких угод (припинення існування СРСР).

ТЕМА 20: Культурний розвиток Росії та Білорусі у складі СРСР і на сучасному етапі

План.

1. Культурне будівництво в СРСР у 1920-х – 1930-х рр.
2. Культурний розвиток Білоруської РСР у 1920-х – 1930-х рр. Культура Західної Білорусі у міжвоєнний період.
3. Розвиток культури в СРСР та БРСР в умовах Другої світової війни (1939–1945).
4. Культура в СРСР та БРСР у середині 1940-х – на початку 1990-х рр.
5. Нові тенденції у розвитку культури Росії та Білорусі на сучасному етапі (90-і роки ХХ – ХХІ ст.).

Основні поняття і терміни: СРСР; БРСР; Західна Білорусь; культурна революція; принципи класовості та партійності у сфері культури; освіта; наука; література; мистецтво; кіномистецтво; театр; музика; науковий діяч; культурний діяч; релігія; репресії; соціалістичний реалізм; Товариство білоруської мови ім. Ф. Скорини; Білоруський фонд культури; ціннісно-культурні орієнтири; національна свідомість; архітектура; містобудування; телебачення; засоби масової інформації; культурне співробітництво.

Рекомендована література

Джерела

История и культура России XX века в нравах: Хрестоматия / Г. П. Анашкина. Ульяновск: УлГТУ, 2006. 172 с.

Хрестоматия по истории России с древнейших времен до наших дней / Составители: А.С. Орлов, В.А. Георгиев, Н.Г. Георгиева, Т.А. Сивохина. М., 2000. 520 с.

Хрестоматия по отечественной истории (1946–1995 гг.): Учебное пособие для студентов вузов / Под ред. А. Ф. Киселева, Э.М. Шагина. М.: Владос, 1996. 600 с.

Основна

История России с древнейших времён до наших дней: учеб.: в 2 т. Т. 2 / А. Н. Сахаров, А. Н. Боханов, В. А. Шестаков; под ред. А.Н. Сахарова. М.: Проспект, 2009. 720 с.

Новейшая отечественная история. XX – начало ХХІ в. В 2 кн. Кн. 2: учебник для студентов вузов / Э.М. Шагин, А.И. Вдовин, Д.О. Чураков, и др. 2-е изд., испр. и доп. М.: ВЛАДОС, 2008. 560 с.

Новик Е. К., Качалов Л. И., Новик Н. Е. История Беларуси. С древнейших времен до 2010 г.: учебное пособие / под ред. Е. К. Новика. Минск: Выш. шк., 2011. 526 с.

Ковкель И. И., Ярмусик Э. С. История Беларуси: С древнейших времён до нашего времени. Минск: «Аверсэв», 2005. 608 с.

Допоміжна

Белошапка Н. В. Государство и культура в СССР: от Хрущева до Горбачева: монография. Ижевск: Издательский дом «Удмуртский университет», 2012. 320 с.

История России XX – начала XXI века / А. С. Барсенков, А. И. Вдовин, С. В. Воронкова; под ред. Л. В. Милова. М.: Эксмо, 2006. 960 с.

История Беларуси (XX – начало XXI вв.): Учебное пособие / Под ред. П.И. Зелинского, В.Н. Пинчука. Минск.: Изд-во МИТСО, 2004. 65 с.

Культура Беларуси в годы советской власти. URL: <http://kamunikat.org/download.php?item=5592.html>.

Методичні рекомендації до самостійної роботи з теми:

1. Культурне будівництво в СРСР у 1920-х – 1930-х рр.

Вивчаючи це питання, студенти мають проаналізувати зміст та основні заходи культурної революції в СРСР у 1920-х – 1930-х рр. (класовий характер, жорсткий контроль за діяльністю діячів різних сфер культури; боротьба з неграмотністю; політика коренізації; формування нової, радянської інтелігенції та ін.).

2. Культурний розвиток Білоруської РСР у 1920-х – 1930-х рр. Культура Західної Білорусі у міжвоєнний період.

Важливо проаналізувати насамперед політику білорусизації (1924-1929 рр.) та її результати; охарактеризувати постаті відомих діячів білоруської науки та культури (історик В. І. Пічета; поети Я. Колас, Я. Купала, М. Линьков, К. Атрахович (Крапива) та ін.; актори Ф. Жданович, Л. Ржецька); політичні репресії 1930-х рр. проти діячів білоруської культури, релігії (Православної та Римо-католицької церков) та їхні наслідки.

Щодо культурного розвитку Західної Білорусі у складі Польщі, необхідно зазначити, що білоруси не допускалися на державну службу; переслідувалася прогресивна білоруська преса; проводилися політика полонізації білоруського народу, заходи з ліквідації білоруської мови, закривали білоруські школи, гімназії; не дозволяли розмовляти білоруською мовою, навіть за межами школи мали розмовляти польською. Відомим поетом цього періоду був М. Танк. З іншого боку, тут до приходу радянської влади не проводилася антирелігійна робота (католики відвідували костел, православні – церкву). Студентам доцільно порівняти культурний розвиток обох частин Білорусі у міжвоєнний період, виділити головні тенденції та особливості його, відмінності.

3. Розвиток культури в СРСР та БРСР в умовах Другої світової війни (1939-1945).

Головні риси культури цього періоду для більш ґрунтовного аналізу: зміцнення патріотизму і єдності народів СРСР, героїзація їх минулого; зміни у церковній політиці влади; пом'якшення контролю з боку влади за діячами культури; розвиток театру, кіно та естради в умовах війни тощо.

У розвитку культури БРСР відбувалися такі тенденції: 1) створення нових шкіл, інститутів, радянської системи соціального забезпечення у західних областях БРСР (1939-1941 рр.); з іншого боку, репресії проти «ворогів народу», білоруських діячів національно-визвольного руху (А. Луцкевич, В. Богданович, А. Станкевич та ін.); 2) діяльність німецької окупаційної влади на території БРСР (1941-1944 рр.), культурні заходи білоруських націоналістів в умовах

війни; 3) тема війни, долі народу у білоруській літературі (Я. Купала; Я. Колас; А. Кулешов; П. Бровка; М. Танк та ін.).

4. Культура в СРСР та БРСР у середині 1940-х – на початку 1990-х рр.

Головні риси і тенденції розвитку культури (для аналізу): введення загальної обов'язкової 7-річної, а пізніше 8-річної освіти; військова тематика у літературі та мистецтві; негативний вплив ідеологічних кампаній влади у післявоєнний період («ждановщина», боротьба з формалізмом та космополітизмом); відносна лібералізація культурного життя у добу хрущовської відлиги (з іншого боку, наступ на церкву); здобутки у розвитку радянської науки (у т. ч. освоєнні космосу); розвиток методу соціалістичного реалізму у літературі та мистецтві; вимушений виїзд за кордон окремих діячів культури в епоху «застою»; позитивні зміни у розвитку культури в роки «перебудови» в СРСР (повернення дисидентів, публікація заборонених творів, гласність і демократизація, гострі дискусії у суспільстві, дослідження «білих плям» історії; альтернативні об'єднання письменників тощо). Важливо також охарактеризувати відомі постаті у розвитку культури СРСР та БРСР цього періоду (Б. Пастернак; О. Солженіцин; П. Шамякін; В. Биков; В. Короткевич; В. Мулявін та ін.).

5. Нові тенденції у розвитку культури Росії та Білорусі на сучасному етапі (90-і роки XX – XXI ст.).

Позитивні зміни у розвитку культури Росії та Білорусі: припинення ідеологічного контролю та диктату з боку влади; скасування цензури; свобода творчості культурних діячів; реставрація відомих культурних пам'яток; створення нових альтернативних освітніх закладів та ін.

Проблеми розвитку: відсутність або різке обмеження фінансування сфер культури, особливо у 1990-х рр.; падіння моралі у суспільстві, трансформація понять про шлюб та сім'ю; споживацьке ставлення до культури, її комерціалізація; поширення масової культури.

Доцільно також проаналізувати положення «Федеральної цільової програми «Культура Росії (2012–2018 роки)». Важливо, на наш погляд, звернути увагу і на розвиток культури молоді Російської Федерації. Так, А. М. Багаутдінов вважає, що становлення духовної культури російської молоді обумовлено тим, що вона переживає культурне відчуження, багато в чому зумовлене дуалістичним характером російського соціокультурного типу, наявністю традиціоналізму і прагнення до інновацій, атеїзму і релігійності, витонченості духовної культури, складного характеру спадкоємності радянської і дорадянської культурної спадщини.

Серед нових тенденцій розвитку білоруської культури необхідно назвати: розширення її форм і жанрів, національно-культурне відродження, повернення вітчизняної історичної спадщини; створення сприятливих умов для розвитку білоруської мови.

Відомі постаті сучасного періоду Білорусі: Ж. Алфьоров, фізик, лауреат Нобелівської премії; О. Кіщенко, художник, автор «Гобелена сторіччя»; М. Пташук, кінорежисер та ін. Важливе значення у розвитку культури відіграло

відкриття Національної бібліотеки Білорусі (2006); проведення міжнародного музичного фестивалю «Слов'янський базар» у Вітебську.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДО КУРСУ «ІСТОРІЯ СЛОВ'ЯНСЬКИХ НАРОДІВ»

ТЕМА 1: ПОЛЬЩА У 1918–1945 рр.

- 1. Кордони Польської держави у 1920-х – 1930-х роках включали, крім етнічних польських земель:** а) Тешинську Сілезію; б) північну частину Словаччини; в) Підкарпатську Русь; г) усю територію Білорусі; е) усю Литву.
- 2. За Конституцією Польщі 1921 р. встановлювалася:** а) унітарність держави; б) федеративність держави; в) законодавча влада належала однопалатному парламенту; г) президент не керував органами виконавчої влади.
- 3. Першим Президентом відновленої Польської держави був:** а) В.Сікорський; б) Г.Нарутович; в) С.Войцеховський; г) В.Вітос.
- 4. Однією з головних причин державного перевороту у Польщі в травні 1926 р. були:** а) соціально-економічні негаразди; б) зовнішньополітичні прорахунки; в) послаблення влади президента; г) посилення впливу парламенту на державні справи.
- 5. За Конституцією Польщі 1935 р.:** а) президент обирався на 7 років; б) президент не мав право призначати прем'єра; в) президент не призначав членів сенату; г) президентську посаду було ліквідовано.
- 6. Акція «пацифікації» у Східній Галичині в 1930 р. передбачала:** а) надання культурно-освітніх прав національним меншинам у Польщі; б) обшуки в українських селах; в) будівництво православних культових споруд; г) порозуміння між представниками православної та католицької церков.
- 7. Позиція польських правлячих кіл щодо СРСР у 1930-х роках:** а) була позитивною; б) усі радянські пропозиції стосовно надання допомоги Польщі відкидалися; в) радянські пропозиції стосовно надання допомоги Польщі сприймалися позитивно; г) орієнтувалися на зближення з СРСР в умовах загрози війни.
- 8. Польський визвольний рух під час Другої світової війни був представлений такою силою:** а) усташі; б) Гвардія Людова; в) четники; г) партизанські загони Й. Тіто.
- 9. Трагічна загибель глави польського емігрантського уряду Владислава Сікорського відбулася у:** а) 1942 р.; б) 1943 р.; в) 1944 р.; г) 1945 р.
- 10. Політична сила у польському парламенті, що підтримувала Ю. Пілсудського, у період «санації»:** а) націонал-демократи; б) блок «Гієна»; в) Безпартійний блок; г) ліві партії; е) Блок національних меншин.
- 11. Для зовнішньої політики Польщі міжвоєнного періоду була характерною:** а) зближення з Німеччиною; б) вступ до Малої Антанти; в) політика «рівної віддаленості» від Німеччини й СРСР; г) поліпшення польсько-радянських відносин.
- 12. Яку територію захопила Польща у Чехословаччині, скориставшись наслідками Мюнхенської угоди 1938 року?** а) частину Підкарпатської Русі; б) Заолззя; в) моравські землі; г) північну частину Словаччини.

13. Оборонна війна поляків проти німецько-фашистських військ закінчилася: а) 27 вересня 1939 р.; б) 5 жовтня 1939 р.; в) 15 жовтня 1939 р.; г) 1 листопада 1939 р.

14. Катинський розстріл польських військовополонених відбувся: а) у грудні 1939 року; б) навесні 1940 року; в) у квітні 1942 року; г) у травні 1943 року.

15. Варшавське повстання 1944 року було організовано силами: а) польського емігрантського уряду; б) Гвардії Людової; в) четниками; г) польськими комуністами.

16. Причинами поразки Варшавського повстання поляків у 1944 році були: а) стрімкий наступ Червоної Армії у цьому районі; б) відсутність емігрантського уряду; в) уповільнення наступу Червоної Армії на варшавському напрямі; г) небажання місцевого населення брати участь у повстанні.

17. Остаточно Варшаву було звільнено у: а) серпні 1944 р.; б) жовтні 1944 р.; в) січні 1945 р.; г) березні 1945 р.

18. При вирішенні питання про східні польські кордони під час Другої світової війни радянське керівництво наполягало на такому варіанті: а) дотримання «лінії Керзона»; б) повернення кордонів міжвоєнної Польщі; в) передача Польщі лише Західної Білорусі; г) передача усієї Східної Пруссії.

19. Встановіть правильну відповідність між постатями та поняттями (Польща у 1918-1945 рр.):

1. Режим санації	а) Ю. Пілсудський
2. Перший президент Польської держави у 1922 р.	б) Г. Нарutowич
3. Голова польського емігрантського уряду у період Другої світової війни	в) В. Сікорський
4. Президент Польщі у 1930-х рр.	г) І. Мосцицький

20. Режим, встановлений внаслідок державного перевороту в Польщі у 1926 р. (назва).

ТЕМА 2: ПОЛЬЩА У СЕРЕДИНІ 40-Х РР. XX – XXI СТ.

1. На виборах до Законодавчого сейму у січні 1947 р. в Польщі отримав перемогу: а) блок чотирьох партій (ППС, ППР, СЛ, СЕ); б) ПСЛ Миколайчика; в) блок «Гієна»; г) Безпартійний блок.

2. Аграрна реформа 1944–1949 рр. в Польщі передбачала: а) передачу селянам у середньому по 5 га землі на одне господарство; б) повернення землі великим землевласникам; в) розподіл землі по 20 га на одне господарство; г) підтримку лише заможної частини селян.

3. Операцію „Вісла” проти українського населення, УПА було проведено польським урядом у : а) 1946 р.; б) 1947 р.; в) 1948 р.; г) 1949 р.

4. Комуністичне інформаційне бюро на території Польщі було утворено у: а) 1947 р.; б) 1948 р.; в) 1949 р.; г) 1950 р.

5. Проти ідеї СРСР щодо колективізації сільського господарства у Польщі в 1948 р. виступив: а) Б. Берут; б) В. Гомулка; с) В. Ярузельський; d) Е. Герек.
6. Конституція ПНР 1952 р. передбачала: а) ліквідацію посади Президента; б) посаду Президента; с) капіталістичні перетворення; d) двопалатний парламент.
7. Повстання робітників та інтелігенції в місті Познані (Польща) відбулося у: а) 1956 р.; б) 1968 р.; с) 1970 р.; d) 1981 р.
8. У 1956 р., після політичної кризи, перший секретар ЦК ПОРП В. Гомулка сприяв проведенню такого заходу: а) розпуск кооперативів у сільському господарстві; б) посилення цензури друку; с) посилення централізації держапарату; d) відновлення політичного терору.
9. Політична криза в ПНР, пов'язана із страйками на гданських судноверфях, відбулася у: а) 1956 р.; б) 1968 р.; с) 1970 р.; d) 1981 р.; e) 1990 р.
10. Епоха Е. Герека в Польщі (1970–1980) передбачала: а) модернізацію промисловості за рахунок зовнішніх кредитів; б) націоналізацію промисловості; с) зміну політичною устрою країни; d) проведення аграрної реформи.
11. В якому році у Польщі виникло профспілкове об'єднання "Солідарність"? а) 1960; б) 1970; с) 1980; d) 1990.
12. Яка подія відбулася у Польщі в грудні 1981 р.: а) проведені парламентські вибори; б) арешт В. Гомулки; с) запроваджено воєнний стан; d) круглий стіл з опозицією.
13. Після введення воєнного стану в Польщі у 1981 р. першим секретарем ЦК ПОРП у 1980-х рр. став: а) Г. Гусак; б) В. Ярузельський; с) Е. Герек; d) Б. Берут.
14. Домовленості між політичними силами Круглого столу у Польщі лютого–квітня 1989 р. передбачали: а) відновлення посади президента; б) конфіскацію земель поміщиків; с) заборону діяльності Сенату; d) заборону діяльності профспілки «Солідарність».
15. У другій половині 1940-х – 1980-х роках Польща: а) була членом Ради економічної взаємодопомоги; б) входила до блоку НАТО; с) брала участь у Русі неприєднання (позаблоковий статус); d) приєдналась до плану Маршалла.
16. Яка подія відбулася у Польщі в 1980-х роках? а) обрання першим секретарем ПОРП В. Гомулки; б) аграрна реформа; с) круглий стіл між урядом та опозицією; d) націоналізація промисловості.
17. Встановіть відповідність між постатями та подіями (Польща у другій половині 1940-х – 1980-х рр.):

1. В. Гомулка	а) політичні зміни в країні в 1956 р.
2. В. Ярузельський	б) введення воєнного стану в Польщі у 1981 р.
3. Л. Валенса	с) утворення профспілки "Солідарність"
4. Б. Берут	d) проведення сталінської політики у післявоєнній Польщі
18. Встановіть відповідність між датами та подіями (Польща у другій половині 1940-х – 1980-х рр.):

1. 1945 р.	а) Тимчасовий уряд національної єдності Польщі
------------	--

2. 1956 р. б) виступи робітників та інтелігенції в Познані
3. 1970 р. с) страйки на гданських судноверфях
4. 1989 р. д) круглий стіл між урядом та профспілками, католицькою церквою
е) введення воєнного стану після конфлікту з профспілками
- 19. Вкажіть правильну хронологічну послідовність подій (Польща у другій половині 1940-х – 1980-х рр.):** а) аграрна реформа; б) події на гданських судноверфях; с) введення воєнного стану в країні; д) круглий стіл між урядом та опозицією, Римо-католицькою церквою.
- 20. Вкажіть рік проведення круглого столу в Польщі між урядом та профспілками і Римо-католицькою церквою, внаслідок якого було відновлено посаду президента і легалізовано профспілку «Солідарність».**
- 21. «Шокова терапія»; згідно із «планом Бальцеровича» передбачала в Польщі у 1990 р.:** а) підвищення зарплати; б) лібералізацію цін; с) суворий державний контроль над цінами; д) надання державних дотацій для підприємств; е) повне збереження державної власності.
- 22. Новий закон про адміністративно-територіальний устрій Польської Республіки було ухвалено сеймом у:** а) 1995 р.; б) 1998 р.; с) 2001 р.; д) 2004 р.
- 23. Діючу сьогодні конституцію Польщі було прийнято у:** а) 1989; б) 1990; с) 1993; д) 1995; е) 1997.
- 24. Нова діюча сьогодні Конституція Польщі має таке положення:** а) президентсько-парламентська республіка; б) парламентсько-президентська республіка; с) посилила роль президента; д) послабила позиції уряду в системі виконавчої влади; е) президент не має права вето.
- 25. У 1990 р. президентом Польської Республіки було обрано:** а) Л. Валенсу; б) А. Квасневського; с) Б. Коморовського; д) Л. Качинського.
- 26. У 1995 р. президентом Польської Республіки було обрано:** а) Л. Валенсу; б) А. Квасневського; с) Б. Коморовського; д) Л. Качинського.
- 27. У 1997 р. на парламентських виборах найбільше голосів отримав:** а) правий блок Акція виборча «Солідарність»; б) Союз демократичної лівиці; с) Польська селянська партія.
- 28. У 2005 р. президентом Польської Республіки було обрано:** а) Л. Валенсу; б) А. Квасневського; с) Б. Коморовського; д) Л. Качинського.
- 29. На президентських виборах у Польщі в 2010 р. переміг:** а) Я. Качинський; б) Б. Коморовський; с) А. Олеховський; д) В. Павляк.
- 30. У роки президентства Б. Коморовського (2010–2015) в Польщі відбувалося:** а) сприяння євроінтеграції Україні; б) «шокова терапія»; с) розрив дипломатичних відносин з Росією; д) прийняття нової Конституції.
- 31. Польща стала членом НАТО у:** а) 1995 р.; б) 1999 р.; с) 2001 р.; д) 2004 р.
- 32. Польща стала членом ЄС у:** а) 1995 р.; б) 1999 р.; с) 2001 р.; д) 2004 р.
- 33. Польща визнала незалежність України:** а) в грудні 1991 р.; б) у січні 1992 р.; с) в листопаді 1992 р.; д) у січні 1993 р.
- 34. «Шокова терапія» в економіці Польщі почала запроваджуватись у період президентства:** а) Л. Валенси; б) А. Квасневського; с) Б. Коморовського; д) Л. Качинського.

35. Що було характерним для розвитку польського суспільства у першій половині 1990-х рр.: а) підвищення зарплати; б) погіршення життєвого рівня населення; с) суворий державний контроль над цінами; д) надання державних дотацій для підприємств; е) націоналізація підприємств.

36. Встановіть відповідність між постатями та подіями (Польща на сучасному етапі):

1. Л. Валенса	а) Перший президент посткомуністичної Польщі
2. А. Квасьневський	б) Конституція 1997 р.
3. Л. Качинський	с) Авіакатастрофа під Смоленськом у квітні 2010 р.
4. Б. Коморовський	д) Євро-2012

37. Встановіть відповідність між датами та подіями (Польща на сучасному етапі):

1. 1990 р.	а) Обрання президентом Польщі Леха Валенси
2. 1997 р.	б) Прийняття нової Конституції Польщі
3. 1999 р.	с) Вступ Польщі до НАТО
4. 2004 р.	д) Вступ Польщі до ЄС

38. Вкажіть правильну хронологічну послідовність подій (Польща на сучасному етапі):

- а) Обрання президентом Польщі Леха Валенси
- б) Прийняття нової Конституції Польщі 1997 р.
- с) Вступ Польщі до НАТО
- д) Вступ Польщі до ЄС

39. Вкажіть правильну хронологічну послідовність подій (Польща на сучасному етапі):

- а) Запровадження «шокової терапії» в економіці Польщі
- б) Адміністративно-територіальна реформа
- с) Авіакатастрофа під Смоленськом у квітні 2010 р.
- д) Обрання президентом Польщі Броніслава Коморовського

40. Президент Польщі, обраний у 2015 р. (назвати).

ТЕМА 3: ЧЕХОСЛОВАЧЧИНА У 1918–1945 РР.

1. Утворення Чехословацької держави відбулося: а) 22 жовтня 1915 р.; б) 30 травня 1916 р.; с) 31 травня 1917 р.; д) 24 жовтня 1918 р.

2. Кордони Чехословаччини у 1920-х–1930-х роках включали, окрім етнічних чеських та словацьких земель: а) частину Литви; б) частину Західної Білорусі; с) Підкарпатську Русь; д) північні райони Австрії.

3. Найбільш чисельною національною меншиною у Чехословаччині міжвоєнного періоду були: а) німці; б) австрійці; с) угорці; д) євреї; е) росіяни.

4. Першим президентом Чехословаччини було обрано: а) Т.Масарика; б) К.Крамаржа; с) Е.Бенеша; д) К.Генлейна.

5. Другим президентом Чехословаччини було обрано: а) Т.Масарика; б) К.Крамаржа; с) Е.Бенеша; д) К.Генлейна.

6. Конституція Чехословаччини від 6 березня 1920 р. встановлювала: а) автономію Словаччини; б) автономію Підкарпатської Русі; с) парламент представляв виконавчу владу; д) президент представляв законодавчу владу.

7. Республіканську політичну течію у парламенті Чехословаччині міжвоєнного періоду представляли: а) аграрії; б) Словацька національна партія; с) КПЧ; д) партія К. Генлейна.

8. До Малої Антанти, окрім Чехословаччини, у міжвоєнний період входила: а) Польща; б) Австрія; с) Югославія; д) Болгарія.

9. Лідером судетських німців у Чехословаччині в 1930-х роках був: а) Т. Батя; б) К. Крамарж; с) Й. Тісо; д) К. Генлейн.

10. Мюнхенська угода про поділ Чехословаччини відбулася у: а) вересні 1938 р.; б) січні 1938 р.; с) грудні 1936 р.; д) жовтні 1937 р.

11. Доля чехословацьких земель після Мюнхенської угоди 1938 р.: а) Угорщина окупувала Тешинську Сілезію; б) Польща окупувала Судети; с) Німеччина отримала Судетську область; д) Франція отримала окремі західні райони Чехословаччини.

12. Сили опору німецькій окупації у Чехословаччині в період Другої світової війни, зокрема, представляла: а) Армія Крайова; б) Гвардія Людова; с) війська незалежної Словаччини під керівництвом Й. Тісо; д) бригада під командуванням Людвіга Свободи.

13. Словацьке національне повстання в роки Другої світової війни відбулося у: а) вересні 1943 р.; б) травні 1944 р.; с) вересні 1944 р.; д) січні 1945 р.

14. Празьке національне повстання розпочалося: а) 28 вересня 1944 року; б) 5 квітня 1945 року; с) 5 травня 1945 року; д) 9 травня 1945 року.

15. Територію Чехословаччини було остаточно визволено від німецько-фашистських окупантів у: а) грудні 1944 р.; б) січні 1945 р.; с) травні 1945 р.; д) червні 1945 р.

16. Встановіть правильну відповідність між постатями та подіями (Чехословаччина у 1918-1945 рр.):

1. Т. Масарик	а) Конституція Чехословаччини 1920 р.
2. Е. Бенеш	б) Мюнхенська угода 1938 р.
3. Т. Батя	с) Створення взуттєвого концерну
4. Й. Тісо	д) Президент пронімецької Словаччини у період Другої світової війни

17. Встановіть відповідність між датами і подіями (Чехословаччина у 1918-1945 рр.):

1. 1920 р.	а) Прийняття першої Конституції Чехословаччини
2. 1935 р.	б) Початок президентства Е. Бенеша
3. 1938 р.	с) Мюнхенська угода про поділ Чехословаччини
4. 1944 р.	д) Словацьке національне повстання

18. Вкажіть правильну хронологічну послідовність подій в історії Чехословаччини у 1918-1945 рр.: а) президентство Т. Масарика; б)

президентство Е. Бенеша; с) Словацьке національне повстання у період Другої світової війни; d) Празьке національне повстання у період Другої світової війни.

19. Назвіть рік створення німецького протекторату Богемії і Моравії на чехословацьких землях:

20. Територія, передана нацистській Німеччині після поділу Чехословаччини за наслідками Мюнхенської угоди 1938 р. (назва)

ТЕМА 4: СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ТА ПОЛІТИЧНИЙ РОЗВИТОК ЧЕХОСЛОВАЧЧИНИ У СЕРЕДИНІ 1940-Х – НА ПОЧАТКУ 1990-Х РР.

1. Акція по виселенню з Чехословаччини судетських німців у післявоєнний період розпочалася у: а) 1945 р.; б) 1946 р.; в) 1947 р.; г) 1948 р.; е) 1949 р.

2. У другій половині 1940-х рр. у Чехословаччині відбулася така подія: а) аграрна реформа; б) режим нормалізації; в) Оксамитова революція; г) Празька весна.

3. До складу країн Ради економічної взаємодопомоги Чехословаччина увійшла в: а) 1949 р.; б) 1955 р.; в) 1958 р.; г) 1960 р.

4. До складу країн Варшавського договору Чехословаччина увійшла в: а) 1949 р.; б) 1955 р.; в) 1958 р.; г) 1960 р.

5. Коли Е. Бенеш остаточно пішов у відставку з посади президента? а) 1946; б) 1947; в) 1948; г) 1950.

6. Кого було обрано на посаду президента Чехословаччини у 1948 р. ? а) Е. Бенеша; б) К. Готвальда; в) А. Новотного; г) Г. Гусака.

7. Протягом 1960-х рр. у Чехословаччині відбулася така подія: а) націоналізація промисловості; б) режим нормалізації; в) аграрна реформа; г) Празька весна.

8. Подіям “Празької весни” 1968 р. у Чехословаччині передувало обрання першим секретарем ЦК КПЧ: а) Г. Гусака; б) А. Дубчека; в) Т. Масарика; г) Е. Бенеша.

9. Що з вказаного вимагали чехословацькі реформатори у 1968 р.? а) ліквідацію Комуністичної партії Чехословаччини (КПЧ); б) право свободи думки і слова у КПЧ; в) поділ Чехословаччини; г) посилення тоталітаризму; е) керівну роль КПЧ у суспільстві.

10. У 1970-х рр. у Чехословаччині відбулася така подія: а) введення військового стану в країні; б) режим нормалізації; в) аграрна реформа; г) Празька весна.

11. Хто був першим секретарем ЦК КПЧ Чехословаччини у 1970-х роках? а) А. Дубчек; б) В. Гавел; в) Г. Гусак; г) М. Чалфа; е) М. Ковач.

12. У 1980-х рр. в Чехословаччині відбулася така подія: а) аграрна реформа; б) націоналізація промисловості; в) Оксамитова революція; г) Празька весна.

13. Хто був президентом Чехословаччини у 1989–1992 роках? а) А. Дубчек; б) В. Гавел; в) Г. Гусак; г) М. Чалфа; е) М. Ковач.

14.Проведення економічних реформ у Чехословаччині на початку 1990-х років очолив глава уряду Чехії: а) А. Дубчек; б) В. Гавел; с) В. Клаус; d) В. Мечіар.

15.Хто був лідером Руху за демократичну Словаччину на початку 1990-х років: а) А. Дубчек; б) В. Гавел; с) В. Клаус; d) В. Мечіар.

16.Поділ на Чеську та Словацьку Республіки, згідно закону Федеральних зборів ЧСФР, відбувся: а) 20 вересня 1989 р.; б) 16 січня 1990 р.; с) 31 грудня 1992 р.; d) 1 січня 1994 р.

17.Встановіть правильну відповідність між постатями та подіями (Чехословаччина у 1945-1992 рр.):

1. Е. Бенеш	а) Виселення судетських німців
2. К. Готвальд	б) Президент Чехословаччини з 1948 р.
3. А. Дубчек	с) «Празька весна»
4. В. Гавел	д) «Оксамитова» революція

18.Встановіть відповідність між датами і подіями (Чехословаччина у 1945-1992 рр.):

1. 1945 р.	а) Виселення судетських німців з Чехословаччини
2. 1968 р.	б) «Празька весна»
3. 1989 р.	с) «Оксамитова» революція
4. 1992 р.	д) Поділ Чехословаччини

19.Назвіть рік, коли відбулася "Празька весна" у Чехословаччині:

20.Назва правозахисного руху в Чехословаччині у 1970-х рр.:

ТЕМА 5: ЧЕХІЯ ТА СЛОВАЧЧИНА У 90-Х РР. XX – XXI СТ.

1. «Шокова терапія» у Чехословаччині на початку 1990-х рр. передбачала:

а) підвищення зарплати; б) лібералізацію цін; с) суворий державний контроль над цінами; d) надання державних дотацій для підприємств; е) націоналізацію промисловості.

2. Економічні реформи на початку 1990-х років у Чехословаччині очолив уряд на чолі із: а) А. Дубчеком; б) В. Гавелом; с) В. Клаусом; d) В. Мечіаром.

3. Чехія у 90-х роках XX ст.: а) країна стала членом ЄС; б) приватизація підприємств; с) суттєво поліпшився рівень життя населення; d) у політичній системі домінував Рух за демократичну Словаччину.

4. Словаччина у 90-х роках XX ст.: а) країна стала членом ЄС; б) націоналізація підприємств; с) суттєво поліпшився рівень життя населення; d) у політичній системі домінував Рух за демократичну Словаччину.

5. Однією з провідних політичних партій у Чехії, що боролися за владу у парламенті у 1990-х роках: а) Громадянська демократична партія; б) Рух за демократичну Словаччину; с) Комуністична партія Чехії та Моравії; d) Партія громадянських прав.

6. Для політичної системи Словаччини у 1990-х рр. була характерною: а) політична нестабільність; б) політична стабільність; с) єдність політичних сил; d) неконфліктність; е) відсутність протиріч.

7. Хто був лідером Руху за демократичну Словаччину у 1990-х рр.: а) А. Дубчек; б) В. Гавел; с) В. Клаус; d) В. Мечіар.
8. Президент Чеської Республіки у 1993-2003 рр.: а) А. Дубчек; б) В. Гавел; с) В. Клаус; d) В. Мечіар.
9. Хто був президентом Чехії з 2013 року? а) М. Земан; б) В. Гавел; с) В. Клаус; d) В. Мечіар.
10. Чехія стала членом НАТО у: а) 1995 р.; б) 1999 р.; с) 2001 р.; d) 2004 р.
11. Чехія і Словаччина стали членами ЄС у: а) 1995 р.; б) 1999 р.; с) 2001 р.; d) 2004 р.
12. Аграрна реформа в Чехії на сучасному етапі передбачала: а) позбавлення землі колишніх власників; б) трансформацію колективних господарств у приватні; с) створення колективних підприємств; d) одержавлення засобів сільгоспвиробництва.
13. Грошова одиниця у сучасній Чехії: а) крона б) злотий с) лев d) євро е) марка
14. Грошовою одиницею у Словаччині сьогодні є: а) крона б) злотий с) лев d) євро е) марка.
15. Дипломатичні відносини між Україною та новоутвореною Чеською Республікою були встановлені у: а) січні 1993 р. б) грудні 1995 р. с) листопаді 2000 р. d) жовтні 2003 р. е) січні 2005 р.
16. Встановіть відповідність між постатями і подіями (Чехія та Словаччина на сучасному етапі):
1. В. Гавел	а) Президент Чехії у 1993-2003 рр.
2. В. Клаус	б) Прем'єр-міністр Чехії у 1990-х рр.
3. В. Мечіар	с) Прем'єр-міністр Словаччини у 1990-х рр.
4. М. Земан	d) Президент Чехії у 2013-2016 рр.
17. Встановіть відповідність між датами та подіями (Чехія та Словаччина на сучасному етапі):
1. 1993 р.	а) Встановлення дипломатичних відносин Чехії з Україною
2. 1999 р.	б) Вступ Чехії до НАТО
3. 2004 р.	с) Вступ Чехії та Словаччини до ЄС
4. 2013 р.	d) Обрання президентом Чехії М. Земана
18. Вкажіть правильну хронологічну послідовність подій в історії Чехії та Словаччини на сучасному етапі: а) вступ Чехії до НАТО; б) вступ Чехії та Словаччини до ЄС; с) обрання президентом Чехії М. Земана; d) встановлення дипломатичних відносин Чехії з Україною.
19. Вкажіть правильну хронологічну послідовність подій в історії Чехії та Словаччини на сучасному етапі: а) розпад Чехословацької федерації; б) вступ Словаччини до ЄС; с) обрання президентом Чехії В. Клауса; d) перехід Словаччини на євро.
20. Партія, яка домінувала у партійно-політичній системі Словаччини в 1990-х рр.: (назвати).

ТЕМА 6: КУЛЬТУРА ПОЛЬЩІ, ЧЕХІЇ ТА СЛОВАЧЧИНИ У 20-Х РР. XX – XXI СТ.

- 1. Відомий польський піаніст, культурний та політичний діяч, який очолював уряд Польщі у 1919 р.: а) Р. Дмовський; б) Ю. Пілсудський; в) І. Мосцицький; г) І. Падеревський; е) В. Вітос.**
- 2. Науковець і президент Польської республіки у 1926–1939 рр.: а) Р. Дмовський; б) Ю. Пілсудський; в) І. Мосцицький; г) В. Вітос; д) В. Грабський.**
- 3. За епічний роман «Мужики» Нобелівську премію у 1924 р. було присуджено: а) В. Реймунту; б) Ю. Пілсудському; в) І. Мосцицькому; г) І. Я. Падеревському.**
- 4. В галузі польської музики міжвоєнного періоду важливе значення мала творчість: а) Лоеша Яначека; б) Кароля Шимановського; в) Віслави Шимборської; г) Вітрослава Лісинського.**
- 5. Польська культурна політика на землях Західної Білорусі та Західної України в міжвоєнний період: а) масове відкриття нових білоруських та українських шкіл; б) створення умов для розвитку мов нацменшин у суспільному житті; в) колонізація; г) активне сприяння розвитку православної віри.**
- 6. Стефан Банах був відомим діячем Польщі у галузі: а) математики; б) літератури; в) образотворчого мистецтва; г) архітектури; е) музики.**
- 7. Характерна риса розвитку культури Польщі у другій половині 1940-х – 1980-х рр.: а) ідеологічний тиск на неї з боку влади; б) відсутність ідеологічного тиску; в) слабкий розвиток освіти; г) сприяння вільному розвитку культури з боку влади; е) повна її демократизація.**
- 8. Що було притаманним розвитку культури Польщі у другій половині 1940-х – 1980-х рр.: а) залишковий принцип її фінансування; б) відсутність ідеологічного тиску; в) відсутність цензури; г) сприяння вільному розвитку культури з боку влади; е) повна свобода творчості.**
- 9. Що було нехарактерним для розвитку культури Польщі у другій половині 1940-х – 1980-х рр.: а) ідеологічний тиск на неї з боку влади; б) залишковий принцип її фінансування; в) розвиток освіти; г) сприяння вільному розвитку культури з боку влади; е) цензура.**
- 10. Польський Математичний центр ім. С. Банаха в 1970–80-х рр. існував у місті: а) Познань; б) Варшава; в) Гданськ; г) Гнезно; е) Краків.**
- 11. У 1970–1980-х рр. у Польщі одним з важливих міст проведення фестивалів естрадної пісні був: а) Познань; б) Гданськ; в) Сопот; г) Краків.**
- 12. Розвиток культури Польської Народної Республіки у 1980-х рр.: а) існування альтернативної підпільної культури; б) відсутність ідеологічного тиску; в) відсутність цензури; г) сприяння вільному розвитку культури з боку влади; е) повна свобода творчості.**
- 13. Відомою польською співачкою, яка виступала з успіхом в СРСР у 1970-х – на початку 1980-х рр. (з піснями «Надежда», «Когда цвели сады», «Эхо любви» та ін.) була: а) Анна Марія Йопек; б) Анна Герман; в) Віслава Шимборська; г) Едіта Гурняк.**

14. У 1996 р. Нобелівська премія в галузі літератури була присуджена краківській поетесі: а) М. Склодовській-Кюрі; б) С. Висоцькій; с) В. Шимборській; д) В. Семашковій.

15. У сучасному польському кіномистецтві інтерес глядачів викликала, зокрема, екранізація історичного твору «Вогнем і мечем» Г. Сєнкевича, режисером якої був: а) Єжи Гоффман; б) Анджей Вайда; с) Януш Камінський; д) Войцех Хас; е) Казимеж Куц.

16. Важливим фактором духовного життя польського народу була і залишалась у ХХ ст. (назвати релігію).

17. Вкажіть правильну хронологічну послідовність подій (культура Польщі у 20-х роках ХХ – ХХІ ст.): а) полонізація Західної України та Західної Білорусі; б) величезні руйнування культурних надбань в Польщі, втрата третини інтелігенції; с) творчість польської співачки Анни Герман в СРСР; д) присудження Нобелівської премії в галузі літератури Віславі Шимборській.

18. Вкажіть правильну хронологічну послідовність подій (культура Польщі у 20-х роках ХХ – ХХІ ст.): а) початок політичної діяльності відомого піаніста І. Я. Падеревського; б) релігійна політика польської влади на «східних кресах»; с) початок проведення фестивалю естрадної пісні в Сопоті; д) вихід на екрани польського історичного фільму Єжи Гоффмана «Вогнем і мечем».

19. Встановіть відповідність між поняттями (культура Польщі у 20-х роках ХХ – ХХІ ст.):

1. Міжвоєнний період	а) полонізація
2. Друга половина 1940-х – 1980-х рр. ПНР	б) ідеологічний тиск з боку влади
3. Математичний центр ім. С. Банаха	с) Варшава
4. Фестиваль естрадної пісні	д) Сопот

20. Встановіть відповідність між постатями та поняттями (культура Польщі у 20-х роках ХХ – ХХІ ст.):

1. Владислав Реймонт	а) роман «Мужики»
2. Стефан Банах	б) математика
3. Анна Герман	с) відома польська співачка
4. Віслава Шимборська	д) відома польська поетеса

21. Чехословацька Республіка в культурному відношенні була однією з перших країн у світі, де в 1923 р. розпочалися регулярні: а) етнічні чистки; б) радіопередачі; с) пісенні фестивалі; д) спортивні олімпіади.

22. Видатний чеський історик-славіст міжвоєнного періоду, автор Вісло-Дніпровської теорії походження слов'ян: а) Л. Нідерле; б) Я. Гашек; с) В. Незвал; д) К. Чапек; е) К. Тайге.

23. Чеський письменник-сатирик, автор «Пригод бравого вояка Швейка»: а) К. Чапек; б) Я. Гашек; с) В. Незвал; д) Б. Прус; е) К. Тайге.

24. Відомою у міжвоєнний період була творчість чеського композитора: а) Л. Яначека; б) К. Шимановського; с) І. Я. Падеревського; д) Б. Сметани; е) П. І. Чайковського.

25. Розвитку культури у міжвоєнній Чехословаччині особливо сприяв президент країни:

а) К. Готвальд; б) Ю. Пілсудський; с) І. Мосцицький; д) Т. Масарик; е) С. Войцеховський.

26. Негативно позначилась на розвитку словацької культури у міжвоєнний період: а) колонізація; б) радянський вплив; с) політика «чехословакізму»; д) подальша її мадяризація; е) зовнішня політика.

27. У 1948 р. в Чехословацькій соціалістичній республіці було запроваджено: а) загальну обов'язкову безплатну освіту; б) виключно платне навчання в школах; с) приватну освіту; д) пісенні фестивалі; е) державна підтримка релігії.

28. Характерна ознака розвитку чехословацької культури у другій половині 1940-х–1980-х рр.: а) релігійний характер її; б) відсутність ідеологічного тиску; с) цензура; д) сприяння вільному розвитку культури з боку влади; е) повна її демократизація.

29. Що було нехарактерним для розвитку культури Чехословаччини у другій половині 1940-х – 1980-х рр.: а) ідеологічний тиск на неї з боку влади; б) залишковий принцип її фінансування; с) розвиток освіти; д) сприяння вільному розвитку культури з боку влади; е) цензура.

30. Чехословацьку академію наук (ЧАН) було створено у: а) 1918 р.; б) 1930 р.; с) 1952 р.; д) 1980 р.

31. У словацькій літературі та мистецтві в післявоєнний період (з 1945 р.) провідне місце займала: а) націоналістична тематика; б) релігійна тематика; с) військова та антифашистська тематика; д) освітянська тематика; е) тема природи.

32. Відомим словацьким поетом у 1950-х–1980-х рр. був: а) Мілан Руфус; б) Карел Чапек; с) Ярослав Гашек; д) Болеслав Прус; е) В. Незвал.

33. Відомим драматургом та дисидентом у соціалістичній Чехословаччині, який став пізніше президентом країни, був (назвати ім'я та прізвище).

34. Що було характерним для розвитку чеської культури у 90-х рр. XX ст.: а) ідеологічний тиск на неї з боку влади; б) переміг принцип свободи творчості; с) панування соцреалізму; д) обмеження вільному розвитку культури з боку влади; е) цензура.

35. Що було нехарактерним для розвитку чеської культури у 90-х рр. XX ст.: а) ідеологічний тиск на неї з боку влади; б) переміг принцип свободи творчості; с) зруйновано систему старих культурних інституцій; д) до керівництва сферою культури прийшли колишні дисиденти; е) різкий наплив західної мас-культури.

36. Рівень релігійності чехів на початку XXI ст. (за соціологічними дослідженнями): а) високий; б) середній; с) достатній; д) низький.

37. Вкажіть правильну хронологічну послідовність подій (культура Чехії та Словаччини у 20-х роках XX – XXI ст.): а) культурна політика президента Т. Масарика; б) запровадження загальної обов'язкової безплатної освіти в ЧСР; с)

діяльність відомого драматурга та дисидента В. Гавела; d) скасування комуністичної ідеології для науки та культури.

38. Вкажіть правильну хронологічну послідовність подій (культура Чехії та Словаччини у 20-х роках XX – XXI ст.): а) літературна діяльність К. Чапека; b) події «Празької весни»; c) культурна діяльність представників «Хартії-77»; d) різкий вплив західної мас-культури у культуру Чехії.

39. Встановіть відповідність між постатями та поняттями (культура Чехії та Словаччини у 20-х роках XX – XXI ст.):

1. Ярослав Гашек	a) «Пригоди бравого вояка Швейка»
2. Лоеш Яначек	b) відомий чеський композитор
3. Климент Готвальд	c) ідеологізація у сфері культури
4. Вацлав Гавел	d) драматург та дисидент

40. Встановіть відповідність між постатями та поняттями (культура Чехії та Словаччини у 20-х роках XX – XXI ст.):

1. Любор Нідерле	a) історик-славіст
2. Карел Чапек	b) чеський письменник-антифашист
3. Ян Белла	c) словацький композитор
4. Мілан Руфус	d) словацький поет

ТЕМА 7: БОЛГАРІЯ У 1918 – 1945 РР.

1. Уряд Александра Стамболійського у Болгарії (1919–1923 рр.) провів, зокрема, реформу: а) провів закон про максимум землеволодіння; b) відмінив Тирновську конституцію; c) відмінив загальну трудову повинність; d) податкове законодавство було переглянуте на користь робітників.

2. Болгарський уряд Александра Цанкова (1923–1926 рр.): а) закон про максимум землеволодіння; b) переслідував ліві політичні сили; c) діяв у період світової економічної кризи; d) податкове законодавство було переглянуте на користь селян.

3. Події в Болгарії в 1920-х роках: а) приєднання Болгарії до Троїстого пакту; b) діяльність уряду А. Стамболійського; c) скасування дії Тирновської конституції; d) диктатура царя Бориса III.

4. Події в Болгарії в 1930-х роках: а) діяльність уряду А. Цанкова; b) діяльність уряду А. Стамболійського; c) закон про максимум землеволодіння; d) диктатура царя Бориса III.

5. Диктатуру царя Бориса III у Болгарії було встановлено у: а) 1930 р.; b) 1933 р.; c) 1935 р.; d) 1938 р.

6. Диктатура царя Бориса III у Болгарії передбачала: а) діяльність уряду А. Стамболійського; b) закон про максимум землеволодіння; c) затвердження принципу «безпартійності» у сфері державного управління; d) право царя призначати уряд лише через Народні збори.

7. Під час диктатури царя Бориса III у 1935–1940 рр. діяв уряд: а) А. Стамболійського; b) Г. Кьосеїванова; c) А. Цанкова; d) Б. Філова.

8. За Нейським мирним договором від 27 листопада 1919 року Болгарія: а) втратила половину своєї території; b) отримувала вихід до Егейського моря; c)

втратила Західну Фракію; d) не сплачувала репарації.

9. Зовнішня політика Болгарії у міжвоєнний період: а) вступ до Малої Антанти; б) орієнтація на зближення з СРСР; с) орієнтація на зближення з Францією; d) боротьба за створення системи колективної безпеки в Європі.

10. У липні 1938 р. було укладено Салонікську угоду Болгарії з балканськими країнами, яка: а) вводила обмеження щодо права Болгарії мати регулярну армію; б) скасовувала обмеження щодо права Болгарії мати регулярну армію; с) змусила Болгарію сплачувати нові репарації; d) позбавляла Болгарію вихода до Чорного моря.

11. На початку Другої світової війни Болгарія: а) проголосила свій нейтралітет; б) було оголошено війну СРСР; с) було оголошено війну Німеччині; d) приєдналась до союзу із Великобританією та Францією.

12. Головну роль в організації антифашистської боротьби в Болгарії в період Другої світової війни відіграла: а) Народна спілка «Звено»; б) Болгарська робітничка партія; с) ліве крило БЗНС; d) Військова ліга.

13. У 1944 р. в Болгарії відбулася така подія: а) приєднання країни до союзу з Німеччиною; б) проголошення нейтралітету у війні; с) державний переворот у Софії; d) окупація болгарськими військами Вардарської Македонії.

14. В роки Другої світової війни СРСР оголосив війну Болгарії у: а) 1941 р.; б) 1942 р.; с) 1943 р.; d) 1944 р.

15. Державний переворот у Софії в Болгарії періоду Другої світової війни відбувся: а) 20 серпня 1943 р.; б) 1 червня 1944 р.; с) 8 вересня 1944 р.; d) 9 січня 1945 р.

16. 3 жовтня 1944 р. болгарська армія: а) брала участь в бойових діях на радянсько-німецькому фронті на боці СРСР; б) брала участь в бойових діях на радянсько-німецькому фронті на боці Німеччини; с) була роззброєна; d) не воювала.

17. Болгарські війська брали участь у військових діях проти Німеччини в 1944–1945 рр. на території: а) Югославії; б) Польщі; с) СРСР; d) Словаччини.

18. Встановіть відповідність між постатями та поняттями (Болгарія у 1918-1945 рр.):

1. А. Стамболійський	а) закон про максимум землеволодіння
2. А. Цанков	б) переслідування лівих сил
3. Борис III	с) диктатура 1935-1943 рр.
4. Г. Димитров	д) антифашистське підпілля
5. Толбухін	е) державний переворот в Софії 1944 р.

19. Вкажіть хронологічну послідовність подій у Болгарії в 1920-х – 1930-х рр.: а) діяльність уряду А. Стамболійського б) діяльність уряду А. Цанкова с) встановлення диктатури царя Бориса III d) Салонікська угода з балканськими країнами.

20. Вкажіть хронологічну послідовність подій у Болгарії в 1939-1945 рр.: а) проголошення нейтралітету у війні; б) смерть царя Бориса III; с) державний переворот у Софії; d) участь болгарської армії у визволенні Югославії.

ТЕМА 8: БОЛГАРІЯ У СЕРЕДИНІ 40-Х РР. ХХ – ХХІ СТ.

- 1. У 1945–1949 рр. першим керівником Народної Республіки Болгарії був:**
а) Г. Димитров б) Т. Живков с) В. Червенков d) Г. Пирванов.
- 2. У 1949–1954 рр. першим керівником Народної Республіки Болгарії був:**
а) Г. Димитров б) Т. Живков с) В. Червенков d) Г. Пирванов.
- 3. У 1954–1989 рр. першим керівником Народної Республіки Болгарії був:**
а) Г. Димитров б) Т. Живков с) Ж. Желєв d) Г. Пирванов.
- 4. Що було характерним для розвитку болгарської економіки у 1970-х – 1980-х рр.:** а) реекспорт нафти на Захід; б) створення фермерських господарств у сільському господарстві; с) промислова спеціалізація в межах ЄС; d) відсутність розвитку туризму; e) відсутність кредитів на розвиток галузей економіки.
- 5. Що було нехарактерним для розвитку болгарської економіки у 1970-х – 1980-х рр.:** а) реекспорт нафти на Захід; б) створення фермерських господарств у сільському господарстві; с) промислова спеціалізація в межах РЕВ; d) розвиток туризму; e) кредити на розвиток галузей економіки.
- 6. Що було характерним для зовнішньої політики Болгарії у другій половині 1940-х - 1980-х рр.:** а) членство в НАТО; б) членство в РЕВ; с) членство в ЄС; d) невідтримка курсу СРСР; e) участь у Русі неприєднання.
- 7. Що було нехарактерним для зовнішньої політики Болгарії у другій половині 1940-х - 1980-х рр.:** а) членство в НАТО; б) членство в РЕВ; с) підтримка курсу СРСР; e) членство в ОВД.
- 8. Вкажіть рік прийняття нині діючої конституції Болгарії:** а) 1989, червень б) 1991, липень с) 1994, липень d) 1996 липень e) 2002, липень.
- 9. Договір про дружні відносини та співробітництво між Україною і Болгарією було укладено в:** а) 1992 р. б) 1993 р. с) 1995 р. d) 1998 р.
- 10. Для розвитку Болгарії у 1990-х рр. було характерним:** а) денационалізація народного господарства; б) орієнтація на Російську Федерацію; с) участь в СНД; d) політика асиміляції болгарських турків; e) прихід до влади комуністів.
- 11. У 1990-х рр. за владу в Болгарії боролись такі дві основні політичні сили:** а) Союз демократичних сил та болгарські соціалісти; б) ліберали та консерватори; с) комуністи і соціалісти; d) монархісти і соціалісти; e) Рух «За права і свободи» і соціалісти
- 12. Болгарію було прийнято до НАТО у:** а) 1995 р. б) 1999 р. с) 2001 р. d) 2004 р.
- 13. Болгарію було прийнято до ЄС у:** а) 1999 р. б) 2001 р. с) 2004 р. d) 2007 р.
- 14. Прем'єр-міністром Болгарії у 2001–2005 рр. був:** а) Симеон ІІ б) Т. Живков с) Ж. Желєв d) Г. Пирванов.
- 15. Президентом Болгарії у 2012 р. став:** а) Р. Плевнелієв б) П. Стоянов с) Ж. Желєв d) Г. Пирванов.
- 16. Встановіть відповідність між датами та подіями (Болгарія у середині 40-х рр. ХХ – ХХІ ст.)**
1. 1947 а) початок правління Тодора Живкова

2. 1954 б) прийняття Конституції НРБ
3. 1984 с) політика болгаризації нацменшин
4. 1989 д) створення Союзу демократичних сил
5. 2007 е) вступ до ЄС

17. Встановіть відповідність між постатями та подіями (Болгарія у середині 40-х рр. XX – XXI ст.):

1. Георгій Димитров а) керівник Болгарії у 1946-1949 рр.
2. Тодор Живков б) керівник Болгарії у 1954-1989 рр.
3. Желю Желев с) Союз демократичних сил.
4. Симеон II д) прем'єр-міністр Болгарії на початку XXI ст.

18. Вкажіть хронологічну послідовність подій у Болгарії в 1945–1990 рр.:

а) скасування монархії в Болгарії; б) початок режиму Т. Живкова; с) політика болгаризації нацменшин; д) створення Союзу демократичних сил.

19. Вкажіть хронологічну послідовність подій у Болгарії в 90-х рр. XX – XXI ст.: а) прийняття нової Конституції; б) президентство Желю Желева; с) вступ Болгарії у НАТО д) вступ Болгарії в ЄС.

20. Керівник Болгарської комуністичної партії, який очолював країну протягом 35 років (з 1954 р.):

ТЕМА 9: ЮГОСЛАВІЯ У 1918–1945 РР.

1. Королівство сербів, хорватів та словенців було утворено: а) 18 листопада 1917 р.; б) 1 грудня 1918 р.; с) 1 січня 1919 р.; д) 20 січня 1920 р.

2. Коаліційний уряд Стояна Протича у Королівстві сербів, хорватів та словенців (грудень 1918 р. – серпень 1919 р.): а) заборонив діяльність профспілок та інших громадських організацій; б) жорстоко придушував національно-визвольний рух; с) видав розпорядження про земельну реформу; д) встановив диктатуру короля Олександра I.

3. Уряд Ніколи Пашича у Королівстві СХС (січень 1921 р. – липень 1924 р.): а) орієнтувався на централізацію управління державою; б) орієнтувався на децентралізацію управління державою; с) дозволив діяльність КПЮ; д) дозволив автономію Хорватії.

4. Видовданська конституція 28 червня 1921 р. у Королівстві СХС: а) встановлювалась посада президента; б) надавалась широка автономія Хорватії; с) законодавча влада належала однопалатному парламенту; д) федеративний устрій держави.

5. Подія 1920-х років у Королівстві СХС: а) вбивство короля Олександра I; б) надання автономії Хорватії; с) вбивство С. Радича; д) створення двопалатного парламенту.

6. Відомим хорватським політичним діячем у 1920-х роках був: а) Степан Радич; б) Нікола Пашич; с) Стоян Протич; д) Любомир Давидович.

7. Економічний розвиток у Королівстві СХС в 1920-х рр. характеризувався: а) збільшенням виробництва у важкій промисловості; б) відсутністю іноземних інвестицій; с) країна залишалася переважно аграрною; д) країна стала промисловорозвинutoю.

8. Після державного перевороту 1929 р. в Югославії король Олександр: а) відновив діяльність політичних партій; б) провів новий територіально-адміністративний поділ; с) надав широку автономію Хорватії; д) розширив права органів місцевого самоврядування.

9. У вересні 1931 р. в Югославії була запроваджена нова конституція, за якою: а) управління державою здійснювалося королем і двопалатним парламентом; б) управління державою здійснювалося королем і однопалатним парламентом; с) виконавча влада зосереджувалася в руках скупщини; д) у виборах могли брати участь усі політичні партії та організації.

10. Після загибелі короля Олександра I в Югославії (1934): а) країну було поділено на окремі державні утворення; б) було проведено низку реформ, що розширили права населення; с) настала чергова економічна криза; д) було репресовано хорватських політичних діячів.

11. Зовнішня політика Югославії у міжвоєнний період: а) вступ до Малої Антанти; б) орієнтація на зближення з СРСР; с) орієнтація на зближення з США; д) політика балансування; е) пом'якшення умов Нейтського мирного договору.

12. Дипломатичні відносини з Радянським Союзом Югославія встановила у: а) 1929 р.; б) 1934 р.; с) 1939 р.; д) 1940 р.

13. Хорватії була надана автономія у складі Югославії в: а) 1929 р.; б) 1935 р.; с) 1938 р.; д) 1939 р.

14. Югославія на початку Другої світової війни: а) проголосила нейтралітет; б) вступила у війну з Німеччиною; с) виступила на боці Німеччини; д) вступила у війну проти Болгарії.

15. У період Другої світової війни на території Хорватії: а) було проголошено незалежну державу; б) не було оголошено війну СРСР; с) було оголошено війну Німеччині; д) було утворено Антифашистське віче народного визволення Югославії.

16. Антифашистське віче народного визволення Югославії (АВНВЮ) було створено у: а) 1941 р.; б) 1942 р.; с) 1943 р.; д) 1944 р.

17. Вкажіть хронологічну послідовність подій Другої світової війни на території Югославії: а) вторгнення німецько-фашистських військ в Югославію; б) утворення незалежної профашистської Хорватської держави; с) утворення Антифашистського віча народного визволення Югославії (АВНВЮ); д) визволення Белграда.

18. Звільнення Белграда від німецько-нацистських військ відбулося у: а) жовтні 1944 р.; б) грудні 1944 р.; с) січні 1945 р.; д) травні 1945 р.

19. Звільнення території Югославії від німецько-нацистських військ відбулося у: а) жовтні 1944 р.; б) грудні 1944 р.; с) січні 1945 р.; д) травні 1945 р.

20. Встановіть відповідність між датами і подіями:

1) 28 червня 1921 р.;	а) прийняття Видовданської конституції;
2) 28 червня 1928 р.;	б) вбивство хорватського діяча Степана Радича;
3) 9 жовтня 1934 р.;	с) вбивство югославського короля Олександра I;
4) 26 серпня 1939 р.	д) надання автономії Хорватії.

**ТЕМА 10: СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ТА ПОЛІТИЧНИЙ
РОЗВИТОК ЮГОСЛАВІЇ У СЕРЕДИНІ 1940-Х – НА ПОЧАТКУ 1990-Х РР.**

- 1. Прихід до влади комуністів у післявоєнній Югославії відбувся у:** а) 1945 р. б) 1947 р. в) 1948 р. г) 1950 р.
- 2. Конфлікт Сталін–Тіто виник у:** а) 1947 р. б) 1948 р. в) 1950 р. г) 1952 р.
- 3. Після конфлікту Сталін–Тіто відносини між СРСР та Югославією були нормалізовані у:** а) 1947 р. б) 1948 р. в) 1950 р. г) 1955 р.; е) 1960 р.
- 4. Подія в Югославії у другій половині 1940-х рр.:** а) аграрна реформа; б) смерть Й. Броза Тіто; в) введення моделі самоврядного соціалізму; г) надання автономії Косово; е) «Хорватська весна».
- 5. Подія в Югославії у 1970-х рр.:** а) аграрна реформа; б) конфлікт Сталін–Тіто; в) введення моделі самоврядного соціалізму; г) смерть Й. Броза Тіто; е) «Хорватська весна».
- 6. Політика самоврядного соціалізму в Югославії 1950-х–1970-х рр. передбачала:** а) створення колгоспів б) передача підприємств в управління трудовим колективам в) створення МТС г) створення аграрно-промислових комплексів.
- 7. Що з вказаного було нехарактерним для політики «самоврядного соціалізму» в Югославії?** а) багатопартійна система та зміна партій при владі б) система самоврядних трудових колективів на підприємствах в) система місцевого самоврядування г) збільшення повноважень республік е) оренда землі у сільському господарстві.
- 8. Конституція 1963 р. у СФРЮ передбачала:** а) двопалатна Скупщина б) обрання Й. Броз Тіто довічним головою Президії в) звуження прав національних республік г) відсутність соціального забезпечення.
- 9. Конституція 1974 р. у СФРЮ передбачала:** а) посилення централізації держави б) обрання Й. Броз Тіто довічним головою Президії в) звуження прав Косово г) вступ країни до блоку НАТО.
- 10. Одним з відомих дисидентів та опонентів комуністичній владі в Югославії в період правління Тіто був:** а) Едвард Кардель; б) Мілован Джилас; в) Іво Андрич; г) Слободан Мілошевич.
- 11. Після смерті Йосипа Броз Тіто в Югославії у 1980 р. місце президента зайняла:** а) Президія; б) Скупщина; в) уряд; г) прем'єр-міністр.
- 12. Автономію у складі Югославії край Косово отримав у:** а) 1950 р. б) 1955 р. в) 1960 р. г) 1968 р.; е) 1970 р.
- 13. Для зовнішньої політики Югославії у другій половині 1940-х – 1970-х рр. було характерним:** а) участь у русі неприєднання; б) участь у діяльності Організації Варшавського договору; в) участь у блоці НАТО; г) участь у Раді економічної взаємодопомоги соцкраїн; е) безконфліктні відносини з СРСР.
- 14. Назвіть рік заснування під егідою Белграда Руху неприєднання.**
- 15. Подія в Югославії у 1980-х рр.:** а) отримання незалежності Словенії; б) правління колективної президії; в) введення моделі самоврядного соціалізму; г) надання автономії Косово; е) «Хорватська весна».

16. Вкажіть правильну хронологічну послідовність у правлінні Й. Броз Тіто в Югославії: а) проведення аграрної реформи б) введення моделі самоврядного соціалізму в країні с) започаткування руху неприєднання Белградом д) обрання Й. Броз Тіто довічним головою Президії СФРЮ.

17. Події «Хорватська весна» відбулися у: а) 1950 р. б) 1955 р. с) 1960 р. д) 1964 р.; е) 1971 р.

18. Встановіть відповідність між датами та подіями в історії Югославії в другій половині 1940-х – 1980-х рр.:

1. 1946 р. а) офіційна ліквідація монархії в Югославії
2. 1955 р. б) нормалізація радянсько-югославських відносин
3. 1961 р. с) започаткування руху неприєднання в Белграді
4. 1980 р. д) початок правління в Югославії Президіума

19. Встановіть відповідність між датами та подіями в історії Югославії в другій половині 1940-х - 1980-х рр.:

1. 1948 р. а) конфлікт Сталін – Тіто
2. 1950 р. б) введення самоврядного соціалізму
3. 1971 р. с) "Хорватська весна"
4. 1974 р. д) прийняття Конституції

20. Вкажіть правильну хронологічну послідовність подій в історії Югославії у другій половині 1940-х–1980-х рр.: а) введення моделі самоврядного соціалізму в країні; б) Конституція 1963 р.; с) надання автономії Косово; д) смерть Й. Броз Тіто.

ТЕМА 11: РОЗВИТОК РЕСПУБЛІК КОЛИШНЬОЇ ЮГОСЛАВІЇ У 90-Х РР. XX – XXI СТ.

1. Початок громадянської війни 1991 р. в СФРЮ був пов'язаний із: а) утворенням нової Союзної Республіки Югославії; б) виходом Чорногорії зі складу СФРЮ; с) проголошенням незалежності Словенії й Хорватії; д) виходом Боснії і Герцеговини зі складу СФРЮ.

2. Президентом Союзної Республіки Югославії у 90-х роках XX ст. був: а) С. Мілошевич б) М. Джуканович с) С. Радич д) Н. Пашич.

3. Операція сил НАТО проти Сербії «Союзна сила» з метою примусити її прийняти план мирного врегулювання в Косово відбулася у: (вказати рік).

4. Подія у Союзній республіці Югославії в 1990-х рр.: а) вихід з її складу Чорногорії; б) обрання президентом С. Мілошевича; с) вступ до ЄС; д) вступ до НАТО.

5. Політичним лідером Чорногорії на початку 2000-х років був: а) С. Мілошевич б) М. Джуканович с) С. Радич д) Н. Пашич.

6. У якому році Чорногорія остаточно вийшла зі складу спільної держави із Сербією: а) 2001; б) 2003; с) 2006; д) 2008; е) 2010.

7. Коли край Косово отримав остаточно незалежність від Сербії: а) 1999 р. б) 2001 р. с) 2005 р. д) 2008 р. е) 2010 р.

8. Коли було проголошено незалежність Хорватії та Словенії? а) 1989 б) 1990 с) 1991 д) 1992.

- 9. Президентом Хорватії у 90-х роках ХХ ст. був:** а) І. Йосипович б) М. Джуканович с) С. Радич d) Ф. Туджман.
- 10. Коли Хорватія ліквідувала Сербську Республіку Крайну?** а) січень 1993 б) серпень 1995 с) жовтень 1996 d) січень 1997 е) жовтень 1998.
- 11. Офіційна назва сучасного хорватського парламенту:** а) Сабор б) Скупщина с) Віче d) Народні збори е) Висока рада.
- 12. Президентом Словенії у 90-х рр. ХХ ст. був:** а) І. Йосипович б) М. Джуканович с) М. Кучан d) Ф. Туджман.
- 13. Назвіть рік виходу Боснії і Герцеговини зі складу СФРЮ:** а) 1990 б) 1991 с) 1992 d) 1993 е) 1995.
- 14. Створення мусульмансько-хорватської федерації в Боснії і Герцеговині:** а) 1993, червень б) 1994, березень с) 1995, грудень d) квітень 1996.
- 15. Дейтонські угоди щодо Боснії і Герцеговини було підписано:** а) 1990 б) 1991 с) 1992 d) 1993 е) 1995.
- 16. Країна колишньої Югославії, у якій на початку ХХІ ст. існував колективний глава держави – Президіум (назвати).**
- 17. Вкажіть хронологічну послідовність подій на території колишньої Югославії у 90-х роках ХХ – ХХІ ст.:** а) проголошення незалежності Словенії б) військова акція сил НАТО в Югославії (76-денна війна) с) проголошення повної незалежності Чорногорії d) вступ Хорватії до ЄС.
- 18. Вкажіть хронологічну послідовність подій на території колишньої Югославії у 90-х роках ХХ – ХХІ ст.:** а) громадянська війна в Боснії і Герцеговині б) арешт колишнього президента Союзної республіки Югославії С. Мілошевича; с) вступ Словенії до ЄС d) проголошення незалежності краю Косово.
- 19. Встановіть відповідність між постатями та подіями в країнах колишньої Югославії у 90-х рр. ХХ – ХХІ ст.:**
1. Слободан Мілошевич	а) Союзна республіка Югославія
2. Франьо Туджман	б) операція хорватської армії «Буря» 1995 р.
3. Міло Джуканович	с) діяльність уряду Чорногорії
4. Бакір Ізетбегович	d) Боснія і Герцеговина
- 20. Встановіть відповідність між датами та подіями в країнах колишньої Югославії у 90-х рр. ХХ – ХХІ ст.:**
1. 1992 р.	а) утворення Союзної Республіки Югославії
2. 1995 р.	б) операція хорватської армії проти Республіки Сербської Країни
3. 1999 р.	с) військова операція сил НАТО проти Сербії
4. 2001 р.	d) громадянська війна в Македонії

ТЕМА 12: КУЛЬТУРА БОЛГАРІЇ, НАРОДІВ ЮГОСЛАВІЇ У 20-Х РОКАХ ХХ – ХХІ СТ.

- 1. Домінуючою тематикою у різних сферах болгарського мистецтва в 20 – 30-х рр. ХХ ст. стала:** а) національна; б) радянська; с) соціалістичний реалізм; d) комуністичне будівництво; е) військова.

- 2. Характерною рисою болгарської культури міжвоєнного періоду (1918–1939 рр.) було:** а) значне збільшення кількості шкіл; б) ідеологічний тиск на культуру; в) відсутність національної тематики; г) її тоталітарний характер; д) повний занепад.
- 3. Що було нехарактерним для розвитку болгарської культури міжвоєнного періоду (1918–1939 рр.):** а) значне збільшення кількості шкіл; б) ідеологічний тиск на культуру; в) розвиток національної тематики; г) створення народної опери; д) розвиток кінематографу.
- 4. Провідним науковим центром в Болгарії у міжвоєнний період був університет в:** а) Пловдиві; б) Варні; в) Софії; г) Охриді.
- 5. Софійську народну оперу було створено у:** а) 1921 р.; б) 1939 р.; в) 1945 р.; г) 1960 р.; д) 1989 р.
- 6. Павел Вежинов (1914–1983) – це болгарський:** а) письменник; б) скульптор; в) музикант; г) архітектор.
- 7. Васил Гендов (1891–1970) – це болгарський:** а) письменник; б) кінорежисер; в) музикант; г) архітектор.
- 8. Відомим болгарським поетом-антифашистом у 1930-х – на початку 1940-х рр. був:** а) Христо Ботев; б) Нікола Вапцаров; в) Ярослав Гашек; г) Іво Андрич.
- 9. Характерна риса розвитку культури Болгарії у другій половині 1940-х – 1980-х рр.:** а) ідеологічний тиск на неї з боку влади; б) відсутність ідеологічного тиску; в) слабкий розвиток освіти; г) сприяння вільному розвитку культури з боку влади; д) повна її демократизація.
- 10. Що було нехарактерним для розвитку культури Болгарії у другій половині 1940-х – 1980-х рр.:** а) ідеологічний тиск на неї з боку влади; б) залишковий принцип її фінансування; в) розвиток освіти; г) сприяння вільному розвитку культури з боку влади; д) цензура.
- 11. Кінематограф в Болгарії було націоналізовано у:** а) 1921 р.; б) 1939 р.; в) 1948 р.; г) 1960 р.; д) 1989 р.
- 12. У культурі Болгарії в другій половині 1940-х – 1980-х рр. надзвичайно динамічно розвивалось:** а) архітектура; б) скульптура; в) театральне мистецтво; г) декоративно-прикладне мистецтво.
- 13. Єдиним художнім методом у болгарському мистецтві та літературі в другій половині 1940-х – 1980-х рр. визнавали:** а) класицизм; б) реалізм; в) соціалістичний реалізм; г) модернізм.
- 14. Міжнародний конкурс вокальних виконавців «Золотий Орфей» було започатковано у 1965 р. у період правління в Народній Республіці Болгарії (назвати керівника).**
- 15. Відомим болгарським оперним співаком в другій половині 1940-х – 1980-х рр. був:** а) Борис Христов; б) Нікола Вапцаров; в) Іван Вазов; г) Васил Гендов.
- 16. Що було характерним для розвитку болгарської культури у 90-х рр. ХХ ст.:** а) ідеологічний тиск на неї з боку влади; б) переміг принцип свободи творчості; в) панування соціалістичного реалізму; г) обмеження вільному розвитку культури з боку влади; д) цензура.

17.Вкажіть правильну хронологічну послідовність подій (культура Болгарії у 20-х роках ХХ – на початку ХХІ ст.): а) відкриття театрального училища при Національному театрі; б) постановка першого національного балету «Змій та Яна»; с) запровадження загальної обов'язкової безплатної освіти в НРБ; d) пісенний фестиваль «Золотий Орфей».

18.Вкажіть правильну хронологічну послідовність подій (культура Болгарії у 20-х роках ХХ – на початку ХХІ ст.): а) створення Софійської народної опери; б) вихід першого звукового болгарського фільму В. Гендова «Бунт раба»; с) націоналізація кінематографа в НРБ; d) реформа системи освіти в Болгарії на ринкових засадах.

19.Встановіть відповідність між поняттями по культурі Болгарії у 1920-х – 1980-х рр.:

1. Софійська народна опера	а) «Змій і Яна»
2. Болгарський кінематограф	б) «Бунт раба»
3. Нікола Вапцаров	с) «Пісні мотора»
4. Народна Республіка Болгарія	d) Фестиваль «Золотий Орфей»

20.Встановіть відповідність між постатями та поняттями по культурі Болгарії у 1920-х – 1980-х рр.:

1. Павел Вежинов	а) болгарський письменник
2. Васил Гендов	б) болгарський кінематограф
3. Іван Вазов	с) Національний театр
4. Тодор Живков	d) болгаризація нацменшин

21.Згідно перепису 1921 р. неписьмених в Королівстві сербів, хорватів і словенців було: а) 20%; б) 30 %; с) понад 50%; d) 75%.

22.Перша радіостанція в Югославії розпочала мовлення у 1926 р. в місті: а) Белграді; б) Загребі; с) Люблянці; d) Сараєво; e) Охридці.

23.Югославське історичне товариство в міжвоєнний період розвитку країни було створено у: а) 1921 р.; б) 1927 р.; с) 1933 р.; d) 1939 р.

24.На розвиток культурно-мистецького життя Югославії в міжвоєнний період помітний вплив справляла: а) зовнішня політика країни; б) сербо-хорватські відносини; с) російська еміграція; d) французька орієнтація.

25.В образотворчому мистецтві Югославії у 20-х – 30-х рр. ХХ ст. найбільш поширеним був такий напрям: а) соцреалізм; б) постмодернізм; с) модернізм; d) реалізм.

26.Видатним винахідником у галузі електротехніки та радіотехніки у міжвоєнний період, який працював в США, був сербський вчений: а) Іван Мештрович; б) Сіма Чиркович; с) Нікола Тесла; d) Іво Андрич.

27.Видатним духовним діячем Сербської Православної церкви у ХХ ст., автором твору «Думки про добро і зло», був святий (назвати).

28.З 1951 р. у Федеративній Народній Республіці Югославії було запроваджено: а) пісенні фестивалі; б) виключно платне навчання в школах; с) приватну освіту; d) загальну обов'язкову восьмирічну освіту; e) державну підтримку релігії.

29. Важлива особливість розвитку югославської культури у 1970-х рр., в період правління Й. Броз Тіто: а) контакти і зв'язки із Заходом; б) шалений ідеологічний тиск з боку влади; с) релігійний характер її; д) суто націоналістичне спрямування.

30. Культурні зв'язки із Заходом у Соціалістичній Федеративній Республіці Югославії було започатковано в період правління: а) С. Мілошевича; б) Ф. Туджмана; с) Й. Броз Тіто; д) М. Джиласа.

31. Відомим югославським письменником і поетом, лауреатом Нобелівської премії з літератури 1961 р., був: а) Емір Кустуриця; б) Іво Андрич; с) Предраг Мілічевич; д) Мілован Джилас.

32. Видатним духовним діячем у 1990–2009 рр. був Патріарх Сербської Православної церкви: а) Миколай; б) Павел; с) Олексій; д) Пімен.

33. Світового визнання сучасне сербське кіномистецтво досягло, зокрема, в режисерських роботах: а) Еміра Кустуриці; б) Іво Андрича; с) Предрага Мілічевича; д) Мілована Джиласа.

34. Міжнародний фестиваль мистецтв «Дубровницькі літні ігри» проводиться у: а) Сербії; б) Хорватії; с) Македонії; д) Боснії і Герцеговині.

35. Вкажіть правильну хронологічну послідовність подій (культура народів Югославії у 20-х роках ХХ – ХХІ ст.): а) початок культурної діяльності російської еміграції в Югославії; б) запровадження загальної обов'язкової освіти у ФНРЮ; с) культурні контакти СФРЮ із Заходом; д) посилення сербського націоналізму в науці у СФРЮ.

36. Вкажіть правильну хронологічну послідовність подій (культура народів Югославії у 20-х роках ХХ – ХХІ ст.): а) початок мовлення першої радіостанції у Загребі; б) відокремлення усієї системи освіти від церкви; с) культурні контакти СФРЮ із Заходом; д) побудова собору свт. Сави Сербського у Белграді.

37. Встановіть відповідність між датами та поняттями (культура народів Югославії у 20-х рр. ХХ – ХХІ ст.):

1. 1921 р.	а) більше половини неписьменних в Югославії
2. 1927 р.	б) заснування Югославського історичного товариства
3. 1951 р.	с) запровадження в Югославії обов'язкової восьмирічної освіти
4. 1970-і рр.	д) культурні контакти СФРЮ із Заходом

38. Встановіть відповідність між постатями і поняттями (культура народів Югославії у 1920-х – 1980-х рр.):

1. Миколай Велімирович	а) релігійний діяч
2. Нікола Тесла	б) сербський вчений
3. Іван Мештрович	с) хорватський скульптор
4. Й. Броз Тіто	д) дозвіл культурних контактів із Заходом

39. Видатний сербський і чорногорський учений, який у 1930-х рр. започаткував дослідження з розщеплення атомного ядра (назвати ім'я та прізвище).

40. Один з найбільших сучасних храмів Белграда названо на честь святителя (назвати).

ТЕМА 13: РАДЯНСЬКА РОСІЯ У 1918–1939 РР.

- 1. Одна з найважливіших причин Громадянської війни в Росії (1917–1922 рр.):** а) події Першої світової війни; б) націоналізація більшовиками приватної власності (заводів і фабрик підприємців, земель поміщиків, церков тощо); с) селянські погроми поміщицьких маєтків; д) падіння Тимчасового уряду
- 2. Одна з найважливіших передумов Громадянської війни в Росії (1917–1922 рр.):** а) лютневі події 1917 р., повалення самодержавства в Росії і прихід нової влади, яка зруйнувала традиційні поняття населення Росії; б) події Першої світової війни; с) селянські погроми поміщицьких маєтків; д) виникнення двовладдя (Тимчасовий уряд і робітничі, солдатські ради депутатів).
- 3. Сучасна періодизація Громадянської війни в Росії:** а) 1917–1922 рр.; б) 1918–1919 рр.; с) 1918–1920 рр.; д) 1919–1921 рр.
- 4. Радянська періодизація Громадянської війни в Росії:** а) 1918–1920 рр.; б) 1918–1919 рр.; с) 1918–1922 рр.; д) 1919–1921 рр.
- 5. У період Громадянської війни Червона Армія успішно відбила наступ білогвардійських сил зі сходу (адмірал О. В. Колчак) у:** а) 1918 р.; б) 1919 р.; с) 1920 р.; д) 1921 р.
- 6. Розгром військ генерала Денікіна в період Громадянської війни Червоною армією відбувся у:** а) 1918 р.; б) 1919 р.; с) 1920 р.; д) 1921 р.
- 7. Розгром військ генерала Врангеля (Крим) в період Громадянської війни відбувся у:** а) 1918 р.; б) 1919 р.; с) 1920 р.; д) 1921 р.
- 8. Політика червоного терору в Росії в роки Громадянської війни (1917–1922) офіційно розпочалася у:** а) 1917 р.; б) 1918 р.; с) 1919 р.; д) 1920 р.
- 9. Програма білого руху, складена у штабі Добровольчої армії Денікіна, містила таке положення:** а) гарантія повної громадянської свободи та свободи віросповідання; б) націоналізація підприємств с) колективізація сільського господарства; д) монополія однієї партії на владу поділ Росії на окремі території.
- 10. Верховним правителем Росії в період Громадянської війни (1917–1922 рр.) було проголошено:** а) адмірала О. В. Колчака; б) ген. А. І. Денікіна; с) ген. П. М. Врангеля; д) ген. М. М. Юденича
- 11. Жахливим актом революційного терору в період Громадянської війни (1917–1922 рр.) в Росії було вбивство царської сім'ї у Катеринбурзі:** а) 25 грудня 1917 р.; б) 17 липня 1918 року; с) 28 січня 1919 р.; д) 2 жовтня 1920 р.
- 12. Встановіть відповідність між датами та подіями (Росія у період Громадянської війни (1917–1922 рр.):**
 1. 1917 р. а) неофіційний початок червоного терору
 2. 1918 р. б) початок інтервенції в Росію англо-американо-французьких військ
 3. 1919 р. с) розгром білогвардійської армії О. В. Колчака
 4. 1920 р. д) розгром армії генерала П. М. Врангеля
- 13. Вкажіть правильну хронологічну послідовність подій (Росія у період Громадянської війни (1917–1922 рр.):** а) висадка англо-американо-

французьких військ у Мурманську; b) офіційний початок червоного терору; c) розгром армії А. І. Денікіна; d) перемога Червоної армії над армією генерала П. М. Врангеля.

14. Вкажіть правильну хронологічну послідовність подій (Росія у період Громадянської війни (1917–1922 рр.)): a) неофіційний початок червоного терору в Росії; b) розгром Червоною армією військ адмірала О. В. Колчака; c) радянсько-польська війна; d) антибільшовицьке повстання у Кронштадті.

15. Політика більшовицької влади щодо селян у період Громадянської війни (1917–1922 рр.): (назва).

16. Важливою причиною утворення СРСР було: a) відсутність тісних економічних зв'язків між радянськими республіками; b) перебування при владі в усіх республіках партії меншовиків; c) однакова політична система в радянських республіках; d) вихід Росії з міжнародної ізоляції.

17. План «автономізації» Й. В. Сталіна щодо утворення СРСР передбачав: a) ліквідацію національної державності республік; b) укладення союзного договору між радянськими республіками; c) побудову відносин між республіками на конфедеративних засадах; d) побудову відносин між республіками на федеративних засадах.

18. Проект В. Леніна щодо утворення СРСР передбачав: a) ліквідацію національної державності республік; b) укладення договору про автономію між радянськими республіками; c) побудову відносин між республіками на конфедеративних засадах; d) побудову відносин між республіками на федеративних засадах.

19. Один із заходів непу у промисловості: a) націоналізація великих підприємств; b) заборона оренди дрібних підприємств; c) залучення іноземного капіталу шляхом створення концесій та спільних підприємств; d) введення обов'язкової трудової повинності.

20. Один із заходів непу у сільському господарстві: a) заміна продрозкладки продподатком; b) заборона селянинові продавати свою продукцію на ринку; c) заборона організовувати кооперативи; d) заборона оренди землі та використання найманої праці.

21. Прийняття першої Конституції СРСР відбулося у: a) 1924 р.; b) 1925 р.; c) 1926 р.; d) 1930 р.

22. Курс на індустріалізацію в СРСР було офіційно проголошено у: a) 1924 р.; b) 1925 р.; c) 1928 р.; d) 1930 р.

23. Курс на колективізацію в СРСР було офіційно проголошено у: a) 1924 р.; b) 1925 р.; c) 1927 р.; d) 1930 р.

24. Головне джерело накопичення для індустріалізації в СРСР: a) внутрішні позики; b) зарубіжні кредити; c) подоходний податок; d) сільське господарство.

25. Початок масових політичних репресій у 1930-х рр. розпочався після такої події: a) замах на життя Й. В. Сталіна; b) вбивство С. М. Кірова; c) прихід до влади в Німеччині Гітлера; d) початок першої п'ятирічки.

26.Перший п'ятирічний план в СРСР: а) був орієнтований перш за все на розвиток групи «А»; б) був орієнтований перш за все на розвиток групи «Б»; с) створювалася мережа фабрично-заводського навчання; d) стахановський рух.

27.Другий п'ятирічний план в СРСР: а) був орієнтований перш за все на розвиток групи «Б»; б) було побудовано Харківський тракторний завод; с) стахановський рух; d) СРСР не припинив ввезення сільськогосподарських машин і тракторів.

28.Зовнішня політика Радянського Союзу у 1930-х рр.: а) Карибська криза; б) прийняття СРСР в Лігу націй; с) участь у Потсдамській конференції; d) участь у Генуезькій конференції.

29.Встановіть відповідність між датами і подіями:

1. 1924 р. а) прийняття першої Конституції СРСР
2. 1925 р. б) проголошення курсу на індустріалізацію в СРСР
3. 1927 р. с) проголошення курсу на колективізацію в СРСР
4. 1934 р. d) вбивство партійного діяча С. Кірова

30.Встановіть відповідність між поняттями:

1. Нова економічна політика а) селянські кооперативи
2. Політичні репресії б) вбивство С. Кірова
3. Друга п'ятирічка с) стахановський рух
4. Початок колективізації d) 1927 р.

31. Вкажіть правильну хронологічну послідовність подій (утворення та розвиток СРСР у 1920–1930-х рр.): а) проголошення курсу на індустріалізацію; б) проголошення курсу на колективізацію; с) прийняття СРСР у Лігу націй; d) репресії вищого військового складу армії.

32.Відомий рух за підвищення продуктивності праці на виробництві в СРСР у 1930-х рр. (назва)

ТЕМА 14: БІЛОРУСЬ У 1918–1939 РР.

1. Утворення Білоруської Народної Республіки (БНР) було проголошено у статутній грамоті: а) 21 лютого 1918 р.; б) 9 березня 1918 р.; с) 25 березня 1918 р.; d) 9 квітня 1918 р.

2. Білоруська Народна Республіка (БНР) проголошувалася «вільною й незалежною державою» у статутній грамоті: а) 21 лютого 1918 р.; б) 9 березня 1918 р.; с) 25 березня 1918 р.; d) 9 квітня 1918 р.

3. Декларацію про створення Литовсько-Білоруської республіки у складі РРФСР було прийнято у: а) 1918 р.; б) 1919 р.; с) 1920 р.; d) 1921 р.

4. Під час радянсько-польської війни (1919–1920 рр.) у Білорусії: а) її територія була збільшена за рахунок частини Литви; б) її територію було поділено на дві частини; с) усі білоруські губернії було передано РРФСР; d) відбулося вперше проголошення незалежної БНР.

5. Слуцьке повстання за незалежність Білорусі відбулося у: а) 1918 р.; б) 1919 р.; с) 1920 р.; d) 1921 р.

6. Нова економічна політика в Білоруській РСР (1921–1928 рр.) мала таку особливість: а) приватна власність на землю; б) провідні позиції приватника у

роздрібній торгівлі; с) невелика частка приватного капіталу; d) висока питома вага промислового виробництва.

7. Політика білорусизації в БРСР проводилася з: а) 1921 р.; b) 1923 р.; c) 1925 р.; d) 1927 р.

8. Політику білорусизації в БРСР було згорнуто у: а) 1927 р.; b) 1928 р.; c) 1929 р.; d) 1930 р.

9. У 1920–1930-х рр. в Білорусі було репресовано і вислано за межі республіки таку кількість селян: а) 50 тис.; b) 86 тис.; c) 100 тис. d) 250 тис.

10. В результаті масових чисток і політичного терору 1930-х рр. КП Білорусі втратила від свого складу: а) 20%; b) 30%; c) 40%; d) 50%.

11. Одним з воєводств, до складу якого входили західнобілоруські землі з 1921 р. було: а) Полоцьке; b) Мінське; c) Білостокське; d) Могильовське.

12. Відомий концентраційний табір на території Західної Білорусі у 1930-х рр. знаходився у місті: а) Береза Картузька; b) Мінську; c) Ліді; d) Гродно.

13. У Західній Білорусі під владою Польщі (1921–1939): а) інтенсивно розвивалася промисловість; b) вільно існувала білоруська преса; c) білоруси могли поступати на державну службу; d) переслідувалася білоруська мова.

14. У 1930-х рр. в Західній Білорусі: а) відбувся повний занепад сільського господарства; b) безробіття, страйки робітників; c) інтенсивно розвивалася промисловість; d) вільно існувала білоруська преса.

15. Колективізацію в Білоруській РСР в основному було завершено у: а) 1932 р.; b) 1933 р.; c) 1935 р.; d) 1937 р.

16. Відомим білоруським літератором міжвоєнного періоду був: а) Я. Колас; b) В. Пічета; c) М. Довнар-Запольський; d) В. Ластовський.

17. Встановіть відповідність між датами і подіями (Білорусь у 1918–1939 рр.):

1. 1918 р.	а) проголошення незалежності БНР
2. 1921 р.	б) входження Західної Білорусі до складу Польщі
3. 1929 р.	с) згорання політики білорусизації
4. 1934 р.	д) створення концтабору у Березі Картузькій

18. Встановіть відповідність між датами і подіями (Білорусь у 1918–1939 рр.):

1. 1919 р.	а) Литовсько-Білоруська радянська республіка
2. 1923 р.	б) початок політики білорусизації
3. 1930 р.	с) закриття 573 церков в БРСР (з 1013)
4. 1937 р.	д) сталінські репресії керівників Комуністичної партії Західної Білорусі

19. Вкажіть правильну хронологічну послідовність подій (Білорусь у 1918–1939 рр.): а) проголошення незалежності БНР б) початок політики білорусизації c) створення концтабору у Березі Картузькій d) сталінські репресії керівників Комуністичної партії Західної Білорусі.

20. Вкажіть правильну хронологічну послідовність подій (Білорусь у 1918–1939 рр.): а) проголошення Литовсько-Білоруської радянської республіки б) згорання політики білорусизації c) закриття 573 церков в БРСР (з 1013) d) завершення колективізації в БРСР.

ТЕМА 15: УЧАСТЬ СРСР У ДРУГІЙ СВІТОВІЙ ВІЙНІ (1939–1945 РР.)

- 1. Причиною «зимової» війни СРСР з Фінляндією у 1939 р.: а) напад фінських військ на окремі населені пункти СРСР; б) питання безпеки північно-західних кордонів СРСР; в) окупація Фінляндії Німеччиною; г) захоплення Фінляндією Карелії.**
- 2. СРСР було виключено з Ліги Націй у: а) вересні 1939 р.; б) грудні 1939 р.; в) квітні 1940 р.; г) березні 1941 р.**
- 3. Протягом 1939–1941 рр. на території Західної Білорусі відбувалися:**
а) денационалізація підприємств; б) створення вільних селянських кооперативів; в) колонізація білоруського населення; г) перехід до колективізації у сільському господарстві.
- 4. Усю територію Білорусії було окуповано німецько-нацистськими військами у: а) липні 1941 р.; б) вересні 1941 р.; в) листопаді 1941 р.; г) грудні 1941 р.**
- 5. Білоруську народну самопоміч представляли в роки радянсько-німецької війни: а) радянські підпільники та партизани; б) білоруська молодь; в) білоруські націоналісти; г) допоміжні частини регулярної Червоної Армії.**
- 6. Білоруську крайову оборону в роки Великої Вітчизняної війни було створено для боротьби: а) із радянськими підпільниками та партизанами; б) білоруськими націоналістами; в) регулярною Червоною Армією; г) німецькою окупаційною владою.**
- 7. Відомим діячем радянського партизанського та підпільного руху на території Білорусії в роки війни був: а) І. Єрмаченко; б) А. Станкевич; в) Р. Островський; г) М. Шмиров.**
- 8. На третьому місці за кількістю знищених людей після Освенцима та Майданека був німецький концтабір смерті в Білорусі у: а) Березі Картузькій; б) Тростянці; в) Мінську; г) Могильові.**
- 9. «Рейкову війну» проти німецько-нацистських військ у Білорусії було розпочато у: а) серпні 1943 р.; б) листопаді 1943 р.; в) грудні 1943 р.; г) січні 1944 р.**
- 10. Визволення території Білорусії від німецьких загарбників відбувалося силами: а) трьох Білоруських фронтів; б) 1-го, 2-го Українських фронтів; в) 3-го Прибалтійського фронту; г) Воронежського фронту.**
- 11. Вигнання німецько-нацистських військ з території Білоруської РСР завершилось: а) 23 червня 1944 р.; б) 3 липня 1944 р.; в) 16 липня 1944 р.; г) 28 липня 1944 р.**
- 12. Битва під Сталінградом завершилася у: а) листопаді 1941 р.; б) листопаді 1942 р.; в) лютому 1943 р.; г) січні 1944 р.**
- 13. Битва на Курській дузі відбулася у: а) листопаді 1941 р.; б) листопаді 1942 р.; в) липні 1943 р.; г) грудні 1943 р.**
- 14. Найбільша танкова битва Другої світової війни відбулася: а) у Балатонській операції; б) під Прохоровкою; в) під Москвою; г) під Сталінградом.**

15. Війну СРСР з Японією було завершено у: а) грудні 1944 р.; б) січні 1945 р.; в) червні 1945 р.; г) вересні 1945 р.

16. Встановіть відповідність між датами і подіями:

1. 1940 р. а) закінчення радянсько-фінської війни

2. 1941 р. б) битва під Москвою

3. 1943 р. в) битва на Курській дузі

4. 1944 р. г) Ясько-Кишинівська операція

17. Встановіть відповідність між датами і подіями:

1. 1941 р. а) оборона Брестської фортеці

2. 1942 р. б) початок наступу радянських військ під Сталінградом

3. 1943 р. в) танкова битва під Прохоровкою

4. 1944 р. г) Корсунь-Шевченківська операція

18. Вкажіть правильну хронологічну послідовність подій: а) радянсько-фінська війна; б) закінчення Сталінградської битви; в) танкова битва під Прохоровкою; г) визволення Києва від німецько-фашистських військ

19. Вкажіть правильну хронологічну послідовність подій: а) "Мінський котел"; б) звільнення м. Житомира від німецько-фашистських військ; в) кінець військової операції "Багратіон"; г) остаточне визволення території України від німецько-фашистських військ

20. Відомі «десять сталінських ударів по ворогу» в роки Другої світової війни відбулися у (вказати рік).

21. Назва військової операції по звільненню території Білоруської РСР в роки Другої світової війни.

ТЕМА 16: СРСР у 1945–1991 рр.

1. Ідеологічну боротьбу у культурній сфері в СРСР у післявоєнний період очолив: а) М.А. Сулов; б) М.А. Пospelов; в) А.А. Жданов; г) Г. М. Маленков.

2. Подія в СРСР у 1949 р.: а) розрив дипломатичних стосунків з Югославією; б) початок грошової реформи; в) створення Організації Варшавського договору; г) XX з'їзд КПРС.

3. Подія в СРСР у 1953 р.: а) XX з'їзд КПРС; б) смерть Й. В. Сталіна; в) грошова реформа; г) створення Організації Варшавського договору.

4. Реформи другої половини 1950-х – першої половини 1960-х років у промисловості СРСР передбачали: а) розширення прав центральних органів; б) організацію системи МТС; в) ліквідацію командної економіки; г) створення раднаргоспів.

5. Реформи другої половини 1950-х – першої половини 1960-х років в СРСР у соціальній сфері передбачали: а) запровадження панельного та блочного будівництва житла; б) скорочення робочого дня до 6 годин; в) введення оплати за навчання у загальноосвітній школі; г) зниження пенсійного віку для чоловіків до 70 років.

6. Перший політ людини у космос в СРСР та світі відбувся у (вказати рік).

7. Встановіть відповідність між датами і подіями:

1. 1946 р. а) початок ідеологічної кампанії проти інакомислячих в СРСР

2. 1949 р. б) випробування першої атомної бомби в СРСР
3. 1956 р. с) XX з'їзд КПРС
4. 1961 р. д) перший політ людини у космос в СРСР

8. Встановіть відповідність між постатями та поняттями:

1. А. Жданов а) ідеологічна кампанія проти інакомислячих
2. К. Мазуров б) перший секретар ЦК Компартії Білорусії
3. Г. Маленков с) голова Ради міністрів СРСР
4. С. Міхоелс д) керівник Антифашистського єврейського комітету

9. Сутність економічної реформи під керівництвом О. Косигіна в СРСР (1965) полягала у: а) скороченні планових показників для підприємств; б) повній дотації підприємств; с) поверненні до раднаргоспів; д) зниженні закупівельних цін на продукцію сільського господарства.

10. Внутрішня політика СРСР в 1965–1985 рр.: а) відміна ролі КПРС як керівної і направляючої сили суспільства; б) затвердження концепції "розвинутого соціалізму"; с) обмеження терміну перебування на одній посаді для партійно-державних кадрів; д) проведення масових репресій; е) послаблення позицій партійно-державної номенклатури.

11. У зовнішній політиці СРСР другої половини 1960-х – початку 1980-х рр. відбулися такі зміни: а) перехід до пріоритету загальнолюдських інтересів і цінностей над класовими; б) перехід від "холодної війни" до міжнародної розрядки; с) погіршення радянсько-французьких відносин; д) розуміння й підтримка демократичних процесів у країнах Східної Європи; е) послаблення Організації Варшавського Договору.

12. За керівництва СРСР Ю. В. Андроповим відбулися: а) припинення участі СРСР у війні в Афганістані; б) посилення боротьби з інакомисленням; с) реформа армії та ВМФ; д) ліквідація цензури.

13. Роки керівництва в СРСР Л. І. Брежньєва: а) 1964–1982; б) 1980–1985; с) 1982–1984; д) 1984–1985.

14. Роки керівництва в СРСР Ю. В. Андропова: а) 1964–1982; б) 1980–1985; с) 1982–1984; д) 1984–1985.

15. За керівництва СРСР К. У. Черненко (1984–1985) відбулося: а) припинення участі СРСР у війні в Афганістані; б) початок «перебудови» в СРСР; с) розпочалася реформа у сфері освіти; д) скасування цензури.

16. Встановіть відповідність між датами і подіями:

1. 1965 р. а) початок економічної реформи під керівництвом О. М. Косигіна
2. 1974 р. б) оголошення будівництва БАМу загальносоюзним
3. 1975 р. с) участь СРСР в Нараді з безпеки і співпраці в Європі
4. 1979 р. д) введення радянського військового контингенту до Афганістану

17. Встановіть відповідність між постатями і подіями:

1. О. М. Косигін а) скорочення планових показників для підприємств
2. П. М. Машеров б) автокатастрофа 1980 р.
3. Ю. В. Андропов с) посилення боротьби з інакомисленням
4. К. У. Черненко д) реформа в сфері освіти

18. Вкажіть правильну хронологічну послідовність подій (СРСР у середині 1960-х – першій половині 1980-х рр.): а) перший замах на життя Л. І. Брежнєва; б) участь СРСР в Нараді з безпеки і співпраці в Європі; с) введення радянського військового контингенту до Афганістану; в) смерть Ю. В. Андропова.

19. Вкажіть правильну хронологічну послідовність подій (СРСР у середині 1960-х – першій половині 1980-х рр.): а) виключення О. І. Солженіцина зі складу Союзу письменників; б) оголошення будівництва БАМу загальносоюзним комсомольським; с) загибель в автокатастрофі П. М. Машерова; д) початок правління К. У. Черненка.

20. З ім'ям якого керівника СРСР пов'язана поява поняття «розвинутий соціалізм»:

21. Вкажіть рік введення обмеженого контингенту радянських військ до Афганістану:

22. Наслідками економічної реформи в СРСР періоду перебудови були: а) звуження меж самостійності підприємств; б) посилення центрального планування у діяльності підприємств; с) посилення контролю державних органів над мікроекономічними процесами в країні; д) торговельно-посередницька діяльність кооперативів; е) розширення союзно-республіканських і республіканських міністерств та відомств.

23. Одним з наслідків політичної реформи в СРСР періоду перебудови було: а) відновлення ролі рад народних депутатів як органів влади; б) звуження діяльності громадських організацій; с) переслідування дисидентів; д) посилення цензури у засобах інформації.

24. Одним з наслідків політики гласності в СРСР у 1985–1991 рр. була: а) реабілітація громадян, постраждалих в роки репресій; б) падіння інтересу до історії соціалістичного суспільства; с) посилення секретності державних таємниць; д) посилення тоталітаризму.

25. І з'їзд народних депутатів СРСР у період перебудови відкрився у: а) 1985 р. б) 1987 р. с) 1989 р. д) 1990 р.

26. Офіційна урядова програма реформування економіки в СРСР 1990 р. передбачала: а) державне планування з елементами ринкових відносин; б) входження в ринок через лібералізацію; с) повернення до директивної системи; д) швидку приватизацію об'єктів держвласності.

27. Економічна програма «500 днів» у період перебудови в СРСР (1985-1991 рр.) передбачала: а) державне планування з елементами ринкових відносин; б) входження в ринок через лібералізацію; с) повернення до директивної системи; е) повільну приватизацію об'єктів держвласності

28. У зовнішній політиці СРСР періоду перебудови відбувся: а) перехід до пріоритету загальнолюдських інтересів і цінностей над класовими; б) введення радянського військового контингенту з Афганістану; с) погіршення радянсько-американських відносин; д) втручання у внутрішні справи країн соціалістичного табору; е) посилення Варшавського Договору.

29. В якому році розпочалося виведення радянських військ з країн Східної і Центральної Європи: а) 1968 р. б) 1979 р. в) 1989 р. г) 1995 р.

30. Назвіть рік виведення обмеженого контингенту радянських військ з Афганістану: а) 1968 р. б) 1979 р. в) 1989 р. г) 1995 р.

31. Наслідками серпневого путчу 1991 року в СРСР було: а) припинення діяльності КПРС; б) посилення органів КДБ; в) повне збереження керівної ролі КПРС; г) посилення цензури у засобах інформації; д) перемога консерваторів, згорання демократизації.

32. Один з наслідків політики перебудови в СРСР: а) зміцнення міжнаціональних стосунків в країні; б) заборона дискусій усередині КПРС; в) збільшення державного апарату; г) погіршення міжнаціональних стосунків в країні.

33. Встановіть відповідність між датами і подіями («Перебудова» та розпад СРСР (1985–1991 рр.):

1. 1987 р. а) закон про розширення прав підприємств
2. 1989 р. б) I з'їзд народних депутатів СРСР
3. 1990 р. в) прийняття економічної програми "500 днів"
4. 1991 р. г) загальносоюзний референдум про подальшу долю СРСР

34. Встановіть відповідність між постатями і подіями («Перебудова» та розпад СРСР (1985–1991 рр.):

1. Є. Лігачов	а) антиалкогольна кампанія
2. М. Рижков	б) голова Ради Міністрів СРСР
3. Г. Явлінський	в) програма "500 днів"
4. Д. Язов	г) член ДКНС

35. Вкажіть правильну хронологічну послідовність подій («Перебудова» та розпад СРСР (1985–1991 рр.): а) початок антиалкогольної кампанії; б) закон про розширення прав підприємств; в) розробка програми "500 днів"; г) загальносоюзний референдум про подальшу долю СРСР.

36. Вкажіть правильну хронологічну послідовність подій («Перебудова» та розпад СРСР (1985–1991 рр.): а) вибух на Чорнобильській АЕС; б) прийняття Закону СРСР "Про кооперацію"; в) I з'їзд народних депутатів СРСР; г) прийняття програми ринкових економічних реформ уряду М. Рижкова.

37. Голова Ради Міністрів СРСР у 1985–1991 рр.:

38. Рік, коли відбувся серпневий путч консерваторів в СРСР в роки «перебудови»:

ТЕМА 17: БІЛОРУСЬКА РСР у 1945–1991 рр.

1. Міністерство закордонних справ у Білоруській РСР було створено у: а) 1945 р.; б) 1946 р.; в) 1947 р.

2. Білорусія у перше повоєнне десятиліття (1945–1955) стала членом таких міжнародних організацій (назвати).

3. Першим головою Комітету захисту миру у Білоруській РСР був: а) Я. Колас; б) П. М. Машеров; в) П. Пономаренко; г) Кісельов.

- 4. Результати четвертої п'ятирічки (1946–1950) у Білоруській РСР:** а) обсяг валової продукції республіки перевершив довоєнний рівень на 15%; б) обсяг валової продукції республіки не досяг довоєнного рівня; в) були побудовані нові промислові підприємства: автомобільні, тракторні; д) у колгоспах була половина селянських господарств; г) у західних районах здійснювалася колективізація; е) у колгоспах було понад 80% селянських господарств.
- 5. До кінця 1950 р. у Білоруській РСР** були побудовані такі промислові підприємства: а) автомобільний завод в Мінську; б) тракторний завод в Мінську; в) Жлобинський завод дорожніх машин і механізмів; г) Вітебський тракторний завод; д) Гродненський тонкосукняний комбінат.
- 6. Охарактеризуйте соціальне становище населення Білоруської РСР у післявоєнний період (1945–1953).**
- 7. У 1947 р. на території Білорусії було сфабриковано судовий процес у справі організацій:** а) «Союз білоруських патріотів»; б) «Вільна Білорусь»; в) «Білоруська самооборона»; г) «Білоруська Народна Рада».
- 8. У перші післявоєнні роки в Західній Білорусії діяли підпільні антирадянські формування:** а) Білоруської крайової оборони; б) Армії Крайової; в) Білоруського вільного корпусу.
- 9. У середині 1950-х рр. в Білоруській РСР здійснювалися такі заходи у сільському господарстві:** а) були істотно підвищені закупівельні ціни на сільськогосподарську продукцію; б) були підвищені державні закупівельні ціни на худобу, птахів; в) було зменшено розмір податків із селян; г) було збільшено розмір податків із селян; д) списані недоїмки з колгоспів.
- 10. У 1956–1965 рр. у Білорусії відбувалися такі заходи:** а) прискорений розвиток машинобудування, енергетики; б) розвиток будівельної, лісової, харчової промисловості; в) техніку МТС було продано колгоспам; г) розвивалася радіоелектроніка.
- 11. У 1964 р. на території Білоруської РСР було відкрито родовище нафти у:** а) Речиці; б) Гомелі; в) Орші; г) Бобруйську.
- 12. У 1956–1965 рр. Комуністичну партію Білоруської РСР очолював:** а) П. М. Машеров; б) П. Пономаренко; в) К. Т. Мазуров; г) Кісельов.
- 13. У 1965–1980 рр. Комуністичну партію Білоруської РСР очолював:** а) П. М. Машеров; б) П. Пономаренко; в) К. Т. Мазуров; г) Кісельов.
- 14. Охарактеризуйте економічний розвиток Білоруської РСР у другій половині 1960-х – першій половині 1980-х рр.:** а) обсяг промислового виробництва збільшився; б) обсяг промислового виробництва суттєво скоротився; в) уведено в дію багато промислових підприємств; г) відбулося скорочення кількості промислових підприємств у зв'язку із застійними явищами в економіці; д) середньомісячна зарплата працівників промисловості та сільського господарства відставала від загальносоюзних показників.
- 15. Назвіть недоліки соціально-економічного розвитку Білоруської РСР у другій половині 1960-х – першій половині 1980-х рр.**

16. Внаслідок вибуху на Чорнобильській АЕС (1986) у Білорусії найбільше постраждали такі території: а) Гомельська область; б) Могильовська область; в) Мінська область; г) Гродненська область.

17. У 1989–1991 рр. на території Білоруської РСР виникли такі суспільні рухи: а) Білоруська Народна Рада; б) Рух за демократію, соціальний прогрес і справедливість; в) Білоруський Народний Фронт; г) Рух за демократичні реформи – Демократична Білорусь; д) Білоруський християнсько-демократичний союз.

18. Опозиція Білоруський Народний Фронт у Верховній Раді республіки наприкінці 1980-х – на початку 1990-х років виступала: а) за невідкладний перехід до ринкових відносин; б) за поступовий перехід до ринкових відносин; в) з ідеєю Балто–Чорноморського союзу, г) з ідеєю оновленого Союзу.

19. Назвіть політичні партії, що виникли у Білорусії наприкінці 1980-х – на початку 1990-х років.

20. Декларацію про державний суверенітет Білоруської РСР було прийнято: а) 31 липня 1920 р.; б) 1 лютого 1919 р.; в) 27 липня 1990 р.; г) 19 вересня 1991 р.

ТЕМА 18: РОСІЙСЬКА ФЕДЕРАЦІЯ У 90-Х РОКАХ ХХ – ХХІ СТ.

1. Роки президентства Б. Єльцина в Росії: а) 2000–2004; б) 1991–1999; с) 1995–2001; д) 1990–1995.

2. Реформи уряду Б. Єльцина – Є. Гайдара (1992–1993 рр.) передбачали: а) встановлення суворого контролю держави над цінами; б) лібералізацію цін; с) націоналізацію великих промислових об'єктів; д) дотації підприємствам; е) істотне підвищення зарплат та пенсій.

3. Реформи уряду Б. Єльцина – Є. Гайдара (1992–1993 рр.) не передбачали: а) встановлення суворого контролю держави над цінами; б) лібералізацію цін; в) приватизацію великих промислових об'єктів; г) дотації підприємствам; д) істотне підвищення зарплат та пенсій.

4. Жорстке протистояння між виконавчою владою в Росії (Б. Єльцин) і законодавчою (Р. Хасбулатос) у 1993 р. закінчилося: а) відставкою президента; б) розпуском Верховної Ради Росії; с) формуванням нових однопалатних Федеральних Зборів; д) поверненням до старої конституції.

5. Глава уряду Російської Федерації у 1992–1998 рр.: а) В. Путін; б) С. Степашин; с) В. Черномірдин; д) М. Касьянов; е) Є. Гайдар.

6. Період президентства Б. Єльцина в Російській Федерації пов'язаний із: а) створенням федеральних округів; б) прийняттям нової конституції; с) збільшенням терміну повноважень президента до 6 років; д) заміною пільг для пенсіонерів грошовими компенсаціями; е) обмеженням повноважень губернаторів.

7. Конституцію сучасної Російської Федерації було прийнято у: а) 1991 р.; б) 1993 р.; с) 1994 р.; д) 1996 р.; е) 1999 р.

8. Договір про дружбу, співробітництво й партнерство між Україною і Росією було підписано: а) 20 липня 1995 р.; б) 31 травня 1997 р.; с) 1 жовтня 1998 р.; д) 25 травня 1993 р.

9. Для зовнішньої політики Росії в 1990-х рр. було характерним: а) членство у «великій вісімці»; б) підтримка бомбардувань НАТО в Союзній республіці Югославії; с) відмова від підтримки ООН; д) членство в Європейському Союзі.

10.1-й та 2-й терміни президентства В. Путіна (2000–2008 рр.) в Російській Федерації пов'язані із: а) створенням федеральних округів; б) прийняттям нової конституції; с) збільшенням терміну повноважень президента до 6 років; д) розширенням повноважень губернаторів.

11.Роки президентства Д. Медведєва в Росії: а) 2000–2004; б) 2004–2008; с) 2008–2012; д) 1996–2000.

12.У 2008–2012 рр. в Росії проведено: а) лібералізація цін; б) зміни до Конституції; с) створення федеральних округів; д) «шокова терапія»; е) прийняття нової Конституції.

13.Зміни до Конституції сучасної Російської Федерації, що стосувались термінів діяльності президента і парламенту було прийнято у: а) 1995 р.; б) 1999 р.; с) 2000 р.; д) 2004 р.; е) 2008 р.

14.У Державній думі Російської Федерації VI скликання (вибори відбулися 4 грудня 2011 року) з чотирьох фракцій найбільшою була: а) ЛДПР; б) КПРФ; с) «Єдина Росія»; д) «Справедлива Росія».

15.Для зовнішньої політики Росії в 2000-х рр. було характерним: а) виступи проти розширення НАТО на схід; б) підтримка бомбардувань НАТО в Союзній республіці Югославії; с) участь у розширенні НАТО; д) членство в Європейському Союзі.

16.Санкції проти РФ у 2014–2018 рр. були пов'язані з: а) виступами проти розширення НАТО на схід; б) українським питанням; с) участю РФ в азійських проектах; д) відмовою Росії від членства в Європейському Союзі.

17.Вбивство опозиційного російського політика Б. Немцова було скоєне у: а) 2010 р.; б) 2013 р.; с) 2014 р.; д) 2015 р.

18.Встановіть відповідність між постатями і подіями:

1. Б. Єльцин	а) лібералізація цін
2. В. Путін	б) створення федеральних округів
3. Д. Медведєв	с) прийняття змін до Конституції РФ
4. Р. Хасбулатов	д) Верховна Рада РФ

19.Вкажіть правильну хронологічну послідовність подій: а) розпуск президентом Б. Єльциним Верховної Ради РФ; б) початок першої Чеченської війни; с) створення федеральних округів; д) збільшення термінів посади президента та парламенту.

20.Вкажіть правильну хронологічну послідовність подій: а) прийняття нової Конституції РФ; б) підписання договору про дружбу та співробітництво між РФ та Україною; с) смерть Б. Єльцина; д) російсько-грузинська 5-денна війна.

ТЕМА 19: РЕСПУБЛІКА БІЛОРУСЬ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ (90-І РР. XX – XXI СТ.)

- 1. Антикризова економічна програма в Республіці Білорусь, запроваджена у середині 1990-х рр., мала такі результати:** а) приватизація більшості фабрик та заводів; б) підвищення інфляції; с) лібералізація зовнішньоекономічної діяльності; d) приватизація Мінської міжбанківської валютної біржі; e) збереження у державній власності більшості фабрик та заводів.
- 2. Політичний захід, проведений Президентом Республіки Білорусь О. Лукашенком у середині та другій половині 1990-х років:** а) посилення владних повноважень президента; б) вибори глав регіонів; с) посилення владних повноважень парламенту; d) скасування політичної цензури державних і приватних ЗМІ.
- 3. У 1996 р. в Білорусі відбулася така подія:** а) вибори президента; б) розпуск Верховної Ради; с) ліквідація союзної держави Росії та Білорусі; d) повернення державного герба «Пагоня».
- 4. Економічні реформи в Білорусі у 1990-х рр. мали такі наслідки:** а) приватизація більшості об'єктів державної власності; б) відновлення роботи державних підприємств; с) відбулася денаціоналізація Міжбанківської валютної біржі; d) активний розвиток малого та середнього бізнесу; e) ліквідація колгоспів.
- 5. Нині діючу Конституцію Республіки Білорусь було прийнято у:** а) 1991 р.; б) 1994 р.; с) 1996 р.; d) 2001 р.; e) 2010 р.
- 6. Подія в Республіці Білорусь у 1990-х рр.:** а) прийняття нової конституції; б) вступ до Євразійського економічного союзу; с) зняття обмежень щодо термінів перебування на президентській посаді; d) скасування політичної цензури державних і приватних ЗМІ.
- 7. Політичний устрій Республіки Білорусь на початку XXI ст.:** а) однопалатний парламент; б) двопалатний парламент; с) парламентська республіка; d) вибори глав регіонів.
- 8. У 2001 р. в Білорусі відбулася така подія:** а) вибори президента; б) розпуск Верховної Ради; с) нова редакція конституції; d) ліквідація союзної держави Росії та Білорусі.
- 9. Економічні реформи в Білорусі у середині 1990-х рр. не передбачали:** а) приватизації більшості об'єктів державної власності; б) відновлення роботи державних підприємств; с) націоналізації Міжбанківської валютної біржі; d) підтримку колгоспів.
- 10. Що є характерним для економічного життя Білорусі на початку XXI ст.:** а) приватизація більшості об'єктів державної власності; б) відсутність підтримки державних підприємств; с) великий відсоток безробітних; d) ліквідація колгоспів; e) точечна, прозора приватизація окремих об'єктів державної власності.
- 11. У 2014-2015 рр. в Білорусі відбулися такі події:** а) вибори президента; б) розпуск Верховної Ради; с) референдум щодо зняття термінів перебування на

посаді президента однієї особи; d) ліквідація союзної держави Росії та Білорусі; e) вступ до ГУАМ.

12. Договір про Союз Білорусі і Росії було укладено: a) 1996 р.; b) 1997 р.; c) 1998 р.; d) 2000 р.

13. Вперше відносини білоруської влади з ЄС погіршились на сучасному етапі з: a) початку 1990-х рр.; b) у другій половині 1990-х рр.; c) у 2001 р.; d) 2006 р.; e) 2010 р.

14. Санкції з представників білоруської влади ЄС зняв у: a) 2005 р.; b) 2008 р.; c) 2010 р.; d) 2013 р.; e) 2015 р.

15. Договір про дружбу, добросусідство та співробітництво між Україною та Республікою Білорусь було підписано: a) 1993 р.; b) 1995 р.; c) 1997 р.; d) 1999 р.; e) 2000 р.

16. З 1991 до 2010 рр. українсько-білоруські відносини найбільш складними та нейтральними були у: a) 1991–1994 рр.; b) 1995–2000 рр.; c) 2001–2004 рр.; d) 2005–2009 рр.; e) 2010–2013 рр.

17. Встановіть відповідність між датами і подіями (Республіка Білорусь на сучасному етапі):

1. 1994 р. a) прийняття Конституції Республіки Білорусь
2. 1996 р. b) розпуск Верховної Ради Білорусі
3. 2004 р. c) референдум про зняття обмежень щодо перебування на посаді президента
4. 2014 р. d) входження Білорусі до Євразійського економічного союзу

18. Встановіть відповідність між датами і подіями (Республіка Білорусь на сучасному етапі):

1. 1996 р. a) референдум щодо змін до Конституції
2. 2001 р. b) вибори президента РБ
3. 2009 р. c) підписання договору про входження Білорусі до Митного союзу
4. 2015 р. d) зняття санкцій ЄС з білоруських можновладців

19. Вкажіть правильну хронологічну послідовність подій (Республіка Білорусь на сучасному етапі): a) референдум щодо змін до Конституції РБ; b) другі вибори президента Республіки Білорусь; c) референдум про зняття обмежень щодо перебування на посаді президента; d) входження Білорусі до Євразійського економічного союзу.

20. Вкажіть правильну хронологічну послідовність подій (Республіка Білорусь на сучасному етапі): a) прийняття Конституції Республіки Білорусь; b) розпуск Верховної Ради Білорусі; c) підписання договору про входження Білорусі до Митного союзу; d) зняття санкцій ЄС з окремих білоруських можновладців.

ТЕМА 20: КУЛЬТУРНИЙ РОЗВИТОК РОСІЇ ТА БІЛОРУСІ У СКЛАДІ СРСР ТА НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

1. Що характеризувало культурний розвиток Білоруської РСР у 1921-1939 рр.? a) процеси білорусизації; b) процеси полонізації; c) вільний розвиток

православної віри; d) закриття білоруських шкіл; e) вільний розвиток католицизму.

2. Згортання політики білорусизації в БРСР відбулося у: a) 1925 р.; b) 1929 р.; c) 1930 р.; d) 1933 р.

3. Що характеризувало культурний розвиток Західної Білорусі у 1921-1939 рр.? a) процеси полонізації; b) процеси білорусизації; c) вільний розвиток православної віри; d) відкриття білоруських шкіл; e) утиски католицизму.

4. Польська культурна політика на землях Західної Білорусі та Західної України в міжвоєнний період: a) масове відкриття нових білоруських та українських шкіл; b) створення умов для розвитку мов нацменшин у суспільному житті; c) полонізація; d) активне сприяння розвитку православної віри.

5. I Всесоюзний з'їзд радянських письменників відбувся у: a) 1922 р.; b) 1932 р.; c) 1933 р.; d) 1934 р.

6. Першим народним комісаром просвіти РРФСР у 1917-1929 рр. був: a) А. Луначарський; b) В. Пічета; c) М. Скрипник; d) Н. К. Крупська.

7. Відомий білоруський історик міжвоєнного періоду: a) Я. Колас; b) В. Пічета; c) Я. Купала; d) Ф. Жданович.

8. Встановіть відповідність між постатями та поняттями (розвиток культури в РРФСР та БРСР у 1920-х – першій половині 1940-х років):

1. А. Луначарський	a) нарком просвіти РРФСР
2. С. Єсенін	b) поема "Анна Снегина"
3. Я. Колас	c) поема "Новая Земля"
4. В. Пічета	d) білоруський історик

9. Встановіть відповідність між постатями і поняттями (розвиток культури в РРФСР та БРСР у 1920-х – першій половині 1940-х років):

1. М. І. Вавілов	a) генетика
2. М.О. Бердяєв	b) російський релігійний філософ
3. О. Щусєв	c) мавзолей В. Леніна
4. С. Ф. Платонов	d) російський історик

10. Вкажіть правильну хронологічну послідовність подій (розвиток культури в РРФСР та БРСР у 1920-х – першій половині 1940-х років): a) декрет більшовицької влади про ліквідацію неписьменності в РРФСР; b) смерть С. О. Єсеніна; c) ідеологічна «Справа Платонова» проти окремих академіків; d) створення Й. Сталіним «Короткого курсу історії ВКП (б)».

11. Вкажіть правильну хронологічну послідовність подій (розвиток культури в РРФСР та БРСР у 1920-х – першій половині 1940-х років): a) виникнення Пролеткульту в Росії; b) створення Союзу воєнних безбожників в РРФСР; c) згортання політики білорусизації в БРСР; d) I Всесоюзний з'їзд радянських письменників.

12. Розвиток культури в СРСР у післявоєнний період: a) постанови з критикою окремих діячів культури; b) розширення зв'язків з представниками західної культури; c) боротьба з космополітизмом; d) повна свобода творчості.

13.Розвиток культури в СРСР у роки хрущовської «відлиги»: а) часткова демократизація культури; б) повна відсутність зв'язків з представниками західної культури; в) жорсткий тоталітарний контроль влади над культурою; г) повна свобода творчості.

14.Театр «Современник» в РРФСР під керівництвом О. Єфремова було створено у: а) 1956 р.; б) 1964 р.; в) 1970 р.; г) 1980 р.

15.Автор роману «Доктор Живаго»: а) М. Зощенко; б) В. Биков; в) Б. Пастернак; г) Я. Колас.

16. Автор твору «Архіпелаг ГУЛАГ» в СРСР: а) О. Твардовський; б) А. Вознесенський; в) О. Солженіцин; г) В. Биков.

17.Перший у світі політ людини в космос відбувся в СРСР у: а) 1951 р.; б) 1957 р.; в) 1961 р.; г) 1964 р.

18.Білорус, льотчик-космонавт СРСР: а) Ю. Гагарін; б) О. Туполєв; в) В. Ковальонок; г) С. Іл'юшин.

19.Новий феномен у радянському суспільстві в РРФСР «самвидав» виник у: а) 1940-х рр.; б) 1950-х рр.; в) 1960-х рр.; г) 1970-х рр.

20.Білоруські вчені у 1960-1980-х рр. були передовими у такому напрямі досліджень: а) історичній науці; б) порошковій металургії; в) математиці; г) географії.

21.Народний письменник БРСР, автор творів «Альпійська балада», «Мертвим не боляче», «Сотников»: а) М. Зощенко; б) В. Биков; в) Б. Пастернак; г) Я. Колас.

22.Художній керівник білоруського вокально-інструментального ансамблю «Пісняри»: а) В. Мулявін; б) Ю. Антонов; в) Л. Лещенко; г) О. Добронравов.

23.Встановіть відповідність між датами і подіями (Культурний розвиток Росії та Білорусі у складі СРСР в 1945–1991 рр.):

1. 1946	а) початок ідеологічної кампанії у культурі («ждановщина»)
2. 1956	б) виникнення нового театру «Современник» у Москві
3. 1969	в) створення меморіального комплексу «Хатинь»
4. 1986	г) вихід на екрани фільму Т. Абуладзе «Покаяння»

24.Вкажіть правильну хронологічну послідовність подій (Культурний розвиток Росії та Білорусі у складі СРСР в 1945–1991 рр.): а) ідеологічна постановка «Про журнали «Звезда» и «Ленинград»; б) виникнення нового театру «Современник» у Москві; в) створення меморіального комплексу «Хатинь» в БРСР; г) початок відродження монастиря Оптина пустинь.

25.Встановіть відповідність між постатями і поняттями (Культурний розвиток Росії та Білорусі у складі СРСР в 1945–1991 рр.):

1. О. Туполєв	а) радянський авіаконструктор
2. А. Сахаров	б) російський фізик, дисидент
3. В. Ковальонок	в) льотчик-космонавт СРСР, білорус
4. О. Мулявін	г) керівник білоруського ансамблю «Пісняри»

26.Встановіть відповідність між датами і подіями (Культурний розвиток Росії та Білорусі у складі СРСР в 1945–1991 рр.):

1. 1948 а) вбивство голови Єврейського антифашистського комітету С. Міхоелса
2. 1958 б) Нобелівська премія за твір Б. Пастернака «Доктор Живаго»
3. 1961 с) перший у світі та в СРСР політ людини у космос
4. 1987 д) поява недержавних телеоб'єднань в СРСР

27. Вкажіть правильну хронологічну послідовність подій (Культурний розвиток Росії та Білорусі у складі СРСР в 1945–1991 рр.): а) ліквідація Єврейського антифашистського комітету в СРСР; б) Нобелівська премія за твір Б. Пастернака «Доктор Живаго»; с) створення меморіального комплексу «Хатинь» в БРСР; д) виникнення альтернативних об'єднань письменників, літераторів.

28. Розвиток російської культури у 90-х рр. ХХ ст. характеризувало: а) різке скорочення її фінансування; б) збільшення її фінансування; с) посилення тоталітарних тенденцій; д) закритість; е) відсутність зв'язків із зарубіжними культурами.

29. Розвиток російської науки у 1990-х рр. характеризувало: а) різке збільшення фінансування її; б) значне зменшення фінансування її; с) зменшення відтоку кадрів за кордон; д) створення умов державою для ефективного розвитку наукових досліджень.

30. Для розвитку вищої освіти в РФ у 1990-х рр. було характерним: а) створення недержавних закладів; б) зменшення кількості студентів; с) підвищення якості підготовки студентів; д) різке збільшення фінансування її.

31. Вихід на російські екрани фільму М. Міхалкова «Утомлённые солнцем» відбувся у: а) 1991 р.; б) 1995 р.; с) 1997 р.; д) 2000 р.

32. Патріархом Російської Православної церкви у 1990–2008 рр. був: а) Пімен; б) Олексій ІІ; с) Кирил; д) Сергій.

33. Патріархом Російської Православної церкви у 2009 р. було обрано: а) Пімена; б) Олексія ІІ; с) Кирила; д) Сергія.

34. Ухвалення Закону РФ «Про свободу совісті та релігійні об'єднання» відбулося у: а) 1991 р.; б) 1993 р.; с) 1997 р.; д) 2000 р.

35. З 1992 р. в Республіці Білорусь (м. Вітебськ) проводиться Міжнародний фестиваль мистецтв (вказати назву).

36. На республіканському референдумі у травні 1995 р. у Республіці Білорусь більшість населення висловилося за: а) надання рівних прав білоруській і російській мовам; б) перевагу російської мови; с) перевагу білоруської мови; д) виключно білоруську мову у державі.

37. У 2006 р. в Республіці Білорусь відбулася така важлива культурна подія: а) відкриття нового приміщення Національної бібліотеки Білорусі; б) прийняття Закону Республіки Білорусь «Про культуру»; с) законодавче закріплення статусу білоруської мови як державної; д) прийняття Програми розвитку національної системи освіти.

38. «Гобелен століття» (1996), занесений у Книгу рекордів Гіннеса, є здобутком культури: а) Росії; б) Білорусі; с) Польщі; д) Болгарії.

39.Лауреатом Нобелівської премії з фізики у 2000 р. став вчений-білорус: а) Ж. Алфьоров; б) О. Абрикосов; с) В. Гінзбург; d) К. Новосьолов.

40.Успішний запуск білоруського космічного апарату «Белка-2» на космодромі Байконур відбувся у: а) 1995 р.; б) 2000 р.; с) 2010 р.; d) 2012 р.

41.Встановіть відповідність між датами і подіями (Культура Росії та Білорусі на сучасному етапі (90-і рр. XX – XXI ст.)):

1. 1991 р. а) прийняття Закону «Про освіту в Республіці Білорусь»
2. 1995 р. б) завершення реконструкції приміщень Третьяковської галереї
3. 1999 р. с) святкування в РФ 200-річчя від дня народження О. С. Пушкіна
4. 2006 р. d) відкриття нового приміщення Національної бібліотеки Білорусі

42.Вкажіть правильну хронологічну послідовність подій (Культура Росії та Білорусі на сучасному етапі (90-і рр. XX – XXI ст.)): а) перше відкриття Міжнародного фестивалю мистецтв «Слов'янський базар» у Вітебську (Білорусь); б) вихід на російські екрани фільму М. Міхалкова «Утомлённые солнцем»; с) святкування в Російській Федерації 200-річчя від дня народження О. С. Пушкіна; d) успішний запуск білоруського космічного апарату «Белка-2» на космодромі Байконур.

43.Вкажіть правильну хронологічну послідовність подій (Культура Росії та Білорусі на сучасному етапі (90-і рр. XX – XXI ст.)): а) референдум про статус російської мови в Республіці Білорусь; б) ухвалення Закону РФ «Про свободу совісті та релігійні об'єднання»; с) святкування в Російській Федерації 200-річчя від дня народження О. С. Пушкіна; d) відкриття нового приміщення Національної бібліотеки Білорусі.

КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ ДО ЕКЗАМЕНУ:

1. Передумови, причини та наслідки Громадянської війни в Росії (1917–1922 рр.).
2. Нова економічна політика в СРСР (1921–1928 рр.).
3. Передумови, причини та етапи утворення СРСР.
4. Індустріалізація та колективізація в СРСР у другій половині 1920-х–1930-х рр., їхні наслідки та оцінки в історичній науці.
5. Політичні репресії в СРСР у 1930-х рр., їхні наслідки та оцінки в історичній науці.
6. Білорусь у 1918 – 1921 роках. Спроби відновлення державності.
7. Білоруська РСР у 1920-х – 1930-х рр.
8. Соціально-економічний та політичний розвиток Західної Білорусі під владою Польщі (1921–1939 рр.).
9. Основні принципи та тенденції культурного будівництва в СРСР у 1920–1930-х рр.
10. Культурний розвиток БРСР та Західної Білорусі у 1920–1930-х роках.
11. СРСР у Другій світовій війні (1939–1945 рр.): загальна характеристика.
12. Білорусь у Другій світовій війні. Оборонні бої, рух опору та визволення території республіки.
13. Соціально-економічний та політичний розвиток СРСР у післявоєнний період та добу хрущовської відлиги (1945–1964 рр.).
14. Білоруська РСР у 1945–1991 рр.
15. Соціально-економічний та політичний розвиток СРСР у середині 1960-х – у першій половині 1980-х рр.
16. Політика «перебудови» в СРСР (1985–1991 рр.). Соціально-економічний та політичний розвиток.
17. Культура Росії та Білорусі у складі СРСР в 1945–1991 рр.
18. Соціально-економічний та політичний розвиток Російської Федерації у 1991–1999 рр. Економічні реформи. Конституційна криза 1992–1993 рр.
19. Основні тенденції соціально-економічного та політичного розвитку Російської Федерації у XXI ст.
20. Російсько-українські відносини на сучасному етапі (90-і рр. XX – XXI ст.).
21. Білорусько-українські відносини на сучасному етапі (90-і рр. XX – XXI ст.).
22. Соціально-економічний та політичний розвиток Республіки Білорусь у 90-х роках XX ст.
23. Соціально-економічний та політичний розвиток Республіки Білорусь у XXI ст.
24. Культура Росії та Білорусі на сучасному етапі (90-і роки XX – XXI ст.).
25. Польща у 1918–1926 рр. Відновлення та розвиток держави.
26. Польська держава у 1926 – 1939 рр. Режим «санації».
27. Польща в роки Другої світової війни.
28. Соціально-економічний та політичний розвиток Польської Народної Республіки у середині 1940-х – 1960-х рр.

29. Польська Народна Республіка у 1970-х – 1980-х рр.
30. Соціально-економічне та політичне становище Польської Республіки у 90-х роках ХХ ст. «Шокова терапія» Бальцеровича.
31. Республіка Польща у ХХІ ст. Соціально-економічний та політичний розвиток.
32. Культура Польщі у 20-х рр. ХХ – ХХІ ст.
33. Польсько-українські відносини на сучасному етапі.
34. Утворення та розвиток Чехословацької республіки (1918–1929 рр.). Томаш Масарик.
35. Чехословаччина у 1930-х роках. Рух судетських німців. Мюнхенська угода 1938 р.
36. Чехословаччина в роки Другої світової війни.
37. Чехословаччина у другій половині 1940-х – 1960-х рр. «Празька весна» 1968 р. та її придушення.
38. Чехословаччина у 1970-х – на початку 1990-х рр.: головні тенденції розвитку. Причини поділу країни у 1992 р.
39. Соціально-економічний та політичний розвиток Чехії у 90-х рр. ХХ – ХХІ ст.
40. Соціально-економічний та політичний розвиток Словаччини у 90-х рр. ХХ – ХХІ ст.
41. Культура Чехії та Словаччини у 20-х рр. ХХ – ХХІ ст.
42. Болгарія в добу правління БЗНС (1919–1923 рр.) та режиму «Демократичної згоди» (1923 – 1931 рр.)
43. Соціально-економічний та політичний розвиток Болгарії в 1930-х рр. Диктатура царя Бориса III.
44. Болгарія у Другій світовій війні.
45. Становлення режиму «народної демократії» у Болгарії у середині 1940-х – першій половині 1950-х рр.
46. Болгарія у період правління Тодора Живкова (1954–1989 рр.).
47. Соціально-економічний та політичний розвиток Болгарії у 90-х рр. ХХ – ХХІ ст.
48. Культура Болгарії у 20-х рр. ХХ – ХХІ ст.
49. Утворення й розвиток Королівства сербів, хорватів та словенців (1918–1929 рр.). Видовданська конституція 1921 р.
50. Соціально-економічний та політичний розвиток Югославії у 1929–1939 рр. Диктатура короля Олександра I.
51. Югославія в роки Другої світової війни.
52. Соціально-економічний та політичний розвиток Югославії у післявоєнний період (1945–1950 рр.). Радянсько-югославський конфлікт та його наслідки.
53. Югославія у 1950-х – 1970-х рр. Політика самоврядного соціалізму. Постать Й. Броз Тіто.
54. Югославія у 1980-х рр. Передумови та причини розпаду СФРЮ.
55. Союзна Республіка Югославія (1992–2003 рр.). Соціально-економічний та політичний розвиток. Міжетнічні війни.
56. Сербія та Чорногорія у ХХІ ст.

- 57.Хорватія і Словенія у 90-х рр. XX – XXI ст.
- 58.Боснія і Герцеговина у 90-х рр. XX – XXI ст.
- 59.Македонія у 90-х рр. XX – XXI ст.
- 60.Культура народів Югославії у 20-х рр. XX – XXI ст.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ СТУДЕНТІВ З КУРСУ «ІСТОРІЯ СЛОВ'ЯНСЬКИХ НАРОДІВ»

Рівень	Бали за 100-бальною системою	Критерії оцінювання відповіді	
		Теоретичні знання	Вміння
Початковий рівень знань «2» (рецептивно-продуктивний)	0-25 балів без права перескладання (для екзаменів та заліків)	Студент за допомогою викладача розпізнає визначення основних термінів на побутовому рівні, однослівно („так” чи „ні”) відповідає на конкретні запитання.	Студент намагається відповідати, однак потребує постійної консультації та контролю з боку викладача. За допомогою викладача намагається пояснити з наукової точки зору явища та події в історії слов'ян.
	26-49 балів	Студент за допомогою викладача однослівно відповідає на запитання, відтворює незначну частку питання в тому вигляді і в тій послідовності, у якій воно було розглянуте на лекції або консультації.	Студент вміє при постійному контролі і допомозі викладача визначити тему, до якої стосується наведені дані та події.
	50-59 балів	Студент з помилками характеризує окремі події та явища в історії слов'ян. Володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину навчального матеріалу.	Студент вміє при постійному контролі і допомозі викладача визначити тему та основні поняття, що пояснюють описане явище.
Середній рівень знань «3» (репродуктивний)	60-65 балів	Студент володіє матеріалом на початковому рівні, значну частину матеріалу відтворює на продуктивному рівні: за допомогою викладача відтворює словами, близькими до тексту лекції, визначення основних термінів, принципів;	Студент вміє з допомогою викладача визначити тему та основні поняття, що пояснюють описане явище та навести окремі факти та події з історії слов'ян.

Рівень	Бали за 100-бальною системою	Критерії оцінювання відповіді	
		Теоретичні знання	Вміння
		частково відтворює текст підручника; у процесі відповіді допускає окремі відозміни навчальної інформації; ілюструє відповіді прикладами, що були наведені на консультації.	
	66-70 балів	Студент за допомогою викладача дає правильне визначення окремих понять теми; відтворює всю тему або її основну частину, ілюструючи відповідь власними прикладами.	Студент вміє правильно відтворити тему, основні поняття та закономірності з історії слов'ян.
	71-73 балів	Студент за допомогою викладача свідомо відтворює тему лекції, ілюструючи її власними прикладами, допускаючи у відповідях незначні неточності; намагається застосувати окремі прийоми логічного мислення (порівняння, аналіз, висновки).	Студент вміє правильно відтворити тему, основні поняття та закономірності з історії слов'ян, намагається застосувати історичні методи, частково узагальнити результати.
Достатній рівень знань «4» (конструктивно варіативний)	74-80 балів	Студент без помилок відтворює зміст питання, наводячи власні приклади; правильно розкриває суть питання.	Студент здатний дати пояснення історичних подій та явищ, застосувати відповідні історичні методи, описати отримані результати; самостійно навести приклади схожих явищ та дати їм узагальнююче пояснення.
	81-85 балів	Студент володіє навчальною інформацією, вміє зіставляти,	Студент здатний дати пояснення історичних подій та явищ,

Рівень	Бали за 100-бальною системою	Критерії оцінювання відповіді	
		Теоретичні знання	Вміння
		узагальнювати та систематизувати інформацію під керівництвом викладача; аргументовано відповідає на поставлені запитання і намагається відстояти свою точку зору.	застосувати відповідні історичні методи, описати отримані результати; самостійно навести приклади схожих явищ та дати їм узагальнююче пояснення. При потребі звертаючись до викладача може визначити окремі шляхи корекції або розвитку описаного явища.
	86-89 балів	Студент вільно володіє вивченим обсягом навчального матеріалу, наводить аргументи на підтвердження своїх думок, використовуючи додаткову літературу та матеріали; може за допомогою викладача відповідати на питання, що потребують знання кількох тем.	Студент здатний дати пояснення історичних подій та явищ, застосувати відповідні історичні методи, описати отримані результати; самостійно навести приклади схожих явищ та дати їм узагальнююче пояснення. При потребі звертаючись до викладача може визначити окремі шляхи корекції або розвитку описаного явища. При виконанні завдання може поєднувати знання з кількох тем.
Високий рівень знань «5» (творчий)	90-93 балів	Студент вільно володіє темою, має ґрунтовні знання; вільно відповідає на запитання, що потребують знання кількох тем; оцінює окремі факти, явища;	Студент виявляє початкові творчі здібності: уміє працювати зі спеціальною літературою (наукові

Рівень	Бали за 100-бальною системою	Критерії оцінювання відповіді	
		Теоретичні знання	Вміння
		судження логічні й достатньо обгрунтовані; узагальнює і систематизує матеріал у межах навчальної теми.	журнали тощо); знаходить джерела інформації та самостійно використовує їх відповідно до цілей, які поставив викладач, свою відповідь ілюструє схемами, прикладами; проводить самоперевірку виконаної роботи; може з неповним обгрунтуванням пояснити виконання завдань підвищеного (комбінованого) рівня.
	94-97 балів	Студент вільно висловлює власні думки, самостійно оцінює історичні події та факти, висловлюючи особисту позицію щодо них; без допомоги викладача знаходить джерела інформації і використовує одержані відомості відповідно до мети та завдань власної пізнавальної діяльності.	Використовує набуті знання в нестандартних ситуаціях, переконливо аргументує особисту життєву позицію, узгоджуючи її з загальнолюдськими цінностями.

Рівень	Бали за 100-бальною системою	Критерії оцінювання відповіді	
		Теоретичні знання	Вміння
<i>Високий рівень знань «5» (творчий)</i>	98-100 балів	Студент виявляє особливі творчі здібності, глибоко розуміє суть історичних процесів та явищ; робить творчо обґрунтовані висновки; вміє аналізувати і систематизувати матеріали власних досліджень; визначає порядок особистої навчальної діяльності, самостійно оцінює її результати. Активно займається науково-дослідною роботою.	Студент самостійно розвиває власні обдарування і нахили, вміє самостійно здобувати знання; вести дискусію з конкретного питання; проводити дослідження достатнього рівня складності.

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов’язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов’язковим повторним вивченням дисципліни

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Автономізація – проект Й. Сталіна щодо утворення майбутнього СРСР, за яким Росія була єдиною та неподільною державою, в рамках якої дозволялось створення автономій окремих народів.

Авторитарний режим – політична система, за якої влада концентрується в руках однієї особи або в одному органі, допускаються певні права та свободи громадян в обмеженому варіанті.

Агресія – відкритий збройний напад однієї чи декількох держав для захоплення території та підкорення населення певної держави (або держав). Може мати прихований характер (ідеологічна, економічна, духовна).

Анексія – насильницьке приєднання усієї або частини території іншої держави.

Валовий внутрішній продукт (ВВП) – сумарний обсяг вироблених в усіх галузях економіки даної країни товарів та послуг.

«Відлига» – доба М. С. Хрущова в СРСР (1953–1964 рр.), для якої характерними були: десталізація суспільства, реабілітація незаконно засуджених громадян та ін.

Волюнтаризм – самовільна діяльність державного посадовця, керівництва країни, що суперечить інтересам суспільства, правам та свободам людини і громадянина.

Геополітика – місце і вплив конкретної держави або групи держав у системі міжнародних відносин на світові або регіональні процеси, окремі країни.

Девальвація – офіційне зниження курсу валюти.

Демократія – форма політичного устрою держави, що передбачає вільне волевиявлення та особисту свободу, розвиток громадянського суспільства та контролю народу над діяльністю органів влади.

Депортація – процес насильницького переселення певних категорій населення держави за соціальною, національною, релігійною та іншими ознаками.

Державна Дума – законодавчий орган (парламент) Російської Федерації, відновлений у 1993 р., як одна з палат Федеральних Зборів; вибори відбуваються на пропорційній основі.

Державний комітет з надзвичайного стану (ДКНС) – вищий орган влади, що існував в СРСР 18–21 серпня 1991 р., під час спроби державного перевороту.

Диктатор – посадова особа у державі, яка має необмежену (або майже необмежену) владу на основі одноосібного управління.

Дисиденти – громадяни певної країни, які виявляють свій протест або незгоду з існуючим у ній політичним режимом, порушенням прав та свобод людей у різних сферах.

«Залізна завіса» – термін, що вживався щодо СРСР в ідеологічному, військовому та інших видах протистояння з країнами західної демократії у післявоєнний та інші періоди його розвитку.

Західні слов'яни – одна з гілок слов'янських племен, до якої належали: вісляни, поляни, мазовшани, ленцяни, серадзяни, чехи, лучани, моравани, литомерійці, пшовани та ін. Пізніше: поляки (у т. ч. кашуби, сілезці), чехи, моравани, словаки, лужицькі серби.

Індустріалізація – проголошений у грудні 1925 р. на XIV з'їзді ВКП (б) офіційний курс правлячої влади в СРСР, завданням якого було перетворення держави з переважно аграрної у провідну індустріальну.

Карибська криза – конфлікт між СРСР та США 1962 р. з приводу розміщення радянської ядерної зброї на Кубі, наслідком якого могла б бути реальна загроза початку ядерної війни.

Колективізація сільського господарства – політика правлячої партії більшовиків в СРСР у 1927–1937 рр. щодо насильницького об'єднання одноосібних селянських господарств у колективні; супроводжувалася виселенням заможних селян та їх сімей до Сибіру, голодомором 1932–1933 рр., примусовим відбиранням сільськогосподарської продукції для потреб індустріалізації.

Конституція – основний закон конкретної держави, з участю населення та органів державної влади у його розробці та прийнятті.

Нова економічна політика (НЕП) – політика правлячої партії більшовиків в СРСР (1921–1928 рр.), головними заходами якої були: заміна продрозкладки продподатком, використання найманої праці, добровільний кооперативних рух у сільському господарстві; проведення грошової реформи; передача в оренду дрібних та середніх підприємств, створення концесій та ін.

«Перебудова» – соціально-економічний та політичний курс радянського керівництва на чолі з М. Горбачовим у 1985–1991 рр., спрямований на реформування кризового радянського суспільства.

Південні слов'яни – одна з гілок слов'янських племен, до якої належали: словени, серби, дукаїни, хорвати, болгари, струменці, смоляни, драговичі, берзити та ін. Пізніше: болгари, серби, чорногорці, боснійці, хорвати, словенці, македонці.

Приватизація – процес продажу об'єктів державної власності у приватні руки.

Рада Економічної Взаємодопомоги (РЕВ) – організація, що регулювала економічну політику країн соціалістичного табору (на чолі із СРСР) з 1949 до 1991 рр.

Рада Федерації – верхня палата Федеральних Зборів Російської Федерації, до складу якої входять по два представники від кожного суб'єкта (від представницького та виконавчого органів державної влади).

Республіка – форма правління (президентська, парламентська, змішана), за якою відповідно головну роль у державі відіграє президент чи парламент, які обираються на основі прямого виборчого, таємного права.

Референдум – форма народного волевиявлення за ініціативою самих громадян або представників державної влади для вирішення складних питань чи проблем розвитку суспільства через голосування виборців.

Слов'яни – велика європейська група народів, пов'язана спільним походженням, територією проживання (Центральна, Східна, Південно-Східна Європа, Північна Азія), близькістю мови, культури, традицій. На сьогодні нараховує 300 – 350 млн. людей у світі. Поділяється на три гілки: східні, західні та південні слов'яни.

Соціалістичний реалізм – творчий метод літератури та мистецтва, створений на основі принципів будівництва радянського суспільства у 1932 р. Підтримувався владою в СРСР як важливий чинник розвитку культурної та ідеологічної сфер.

Сталінізм – тоталітарний режим в СРСР, під керівництвом правлячої партії більшовиків на чолі з Й. Сталіним, для якого характерними були: адміністративно-командна система в економіці та соціальній сфері; низький рівень життя населення; заполітизована бюрократична система; переслідування інакомислячих; масовий терор і репресії проти членів суспільства.

Стахановський рух – масовий рух передових робітників в СРСР з 1935 р. за підвищення продуктивності праці.

Східні слов'яни – одна з гілок слов'янських племен, до якої належали: поляни, древляни, сіверяни, дреговичі, волиняни, дуліби, уличі, тиверці, хорвати, радимичі, кривичі, полочани, словени, в'ятичі. Пізніше: українці, росіяни, білоруси.

Тіньова економіка – незаконна сфера виробництва товарів та послуг, розподілу відповідних прибутків.

Тоталітарний режим – політична система з тотальним контролем держави або правлячої партії над усіма сферами суспільства, застосуванням репресивних заходів щодо інакомислячих, створенням образів класових ворогів та ін.

«Холодна війна» – протистояння між СРСР, країнами соціалістичного табору, з одного боку, і країнами, що входили до військово-політичного блоку НАТО в ідеологічному, військовому, політичному та економічному аспектах. Охоплювала період з другої половини 1940-х до другої половини 1980-х рр. (до політики «нового мислення» М. Горбачова).

«Шокова терапія» – у контексті розвитку слов'янських країн у 90-х рр. XX ст. це економічні реформи, спрямовані на злам командно-адміністративної (планової) економіки та перехід до ринкової; мали своїми негативними наслідками значне зниження рівня життя громадян, соціальне розшарування, безробіття, розвал або занепад окремих галузей виробництва та ін.

Використана література:

Вітенко М. Історія Росії. Від найдавніших часів до наших днів : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2013. 346 с.

История Отечества с древнейших времен до наших дней: Энцикл. словарь / Сост.: Б. Ю. Иванов и др. М.: Большая Рос. энцикл., 1999. 646 с.

Матеріал із Вікіпедії. URL: [http:// www.uk.wikipedia.org/wiki](http://www.uk.wikipedia.org/wiki).

ХРОНОЛОГІЧНА ТАБЛИЦЯ

ДАТИ	ПОДІЇ
ПОЛЬЩА (1918-2018)	
листопад 1918 р.	Відновлення польської державності. Створення у Любліні Тимчасового народного уряду на чолі із соціалістом Ігнаці Дашинським.
листопад 1918 р. – середина 1919 р.	Боротьба галицьких поляків проти ЗУНР.
січень 1919 р.	Обрання главою уряду польського піаніста, націонал-демократа Ігнаці Яна Падеревського (1860-1941).
1919–1920 рр.	Польсько-радянська війна.
березень 1921 р.	Ризький мирний договір. До Польщі відійшли Західна Україна та Західна Білорусь.
березень 1921 р.	Прийняття Конституції Польської республіки (представницька демократія, поділ влади, унітарність держави, двопалатний парламент, президент).
1922 р.	Вбивство першого президента Польської республіки Габрієля Нарutowича.
1922–1926 рр.	Період президентства в Польщі Станіслава Войцеховського.
1923 р.	Визнання Східної Галичини і Гданська територією Польщі.
листопад 1923 р.	Загальний страйк та силовий розгін його урядом.
1924 р.	Грошова реформа уряду Владислава Грабського.
травень 1926 р.	Державний переворот під керівництвом Юзефа Пілсудського.
1929-1934 рр.	Економічна криза в Польщі.
1932 р.	Укладення польсько-радянського пакту про ненапад.
1934 р.	Укладення польсько-німецького пакту про ненапад. Створення політичного концтабору в Березі Картузькій (Західна Білорусь).
квітень 1935 р.	Прийняття нової Конституції Польщі, яка посилила президентську владу.
1937 р.	Створення «Табору національної єдності» між політичними силами в Польщі.
2 жовтня 1938 р.	Участь Польщі у розчленуванні Чехословаччини – окупація Заолжя (Тешинська Сілезія).
1 вересня 1939 р.	Напад Німеччини на Польщу. Оборонна війна поляків тривала до 5 жовтня 1939 р.
17 вересня 1939 р.	Окупація Радянським Союзом території Західної

	України та Західної Білорусі.
квітень 1940 р.	Розстріл польських військовополонених органами НКВС у Катині (під Смоленськом), Осташкові та Старобельську.
лютий 1942 р.	Створення під керівництвом польського емігрантського уряду Армії Крайової (АК).
травень 1942 р.	Створення під керівництвом польських комуністів загонів Гвардії Людової (ГЛ).
травень 1943 р.	Формування в СРСР антинацистських польських військових підрозділів з військовополонених.
4 липня 1943 р.	Трагічна загибель генерала В. Сікорського на літаку в районі Гібралтару.
листопад 1943 р.	Операція «Буря» сил емігрантського уряду та Армії Крайової по встановленню своєї влади перед наступаючими частинами Червоної Армії.
липень 1944 р.	Маніфест Польського комітету національного визволення (ПКНВ) про визнання емігрантського уряду незаконним.
1 серпня – 2 жовтня 1944 р.	Варшавське антинацистське повстання сил емігрантського уряду, загонів АК та польського населення.
17 січня 1945 р.	Звільнення від нацистів Варшави.
19 січня 1945 р.	Звільнення від нацистів Кракова та Лодзі.
28 червня 1945 р.	Створення Тимчасового уряду національної єдності у післявоєнній Польщі.
1947 р.	Вибори до сейму (були сфальсифіковані комуністами; переслідування опозиції). Акція «Вісла» проти українського населення, УПА.
1948 р.	Створення на базі ППР та ППС Польської об'єднаної робітничої партії (ПОРП). Виступ першого секретаря ПОРП Владислава Гомулки проти ідеї колективізації сільського господарства за радянським зразком.
1949 р.	Польща стала членом Ради Економічної Взаємодопомоги (РЕВ).
22 липня 1952 р.	Прийняття Конституції ПНР.
1955 р.	Польща вступила до Організації Варшавського Договору (ОВД).
червень 1956 р.	Виступи робітників та інтелігенції у Познані проти існуючих порядків у ПНР.
жовтень 1956 р.	Обрання В. Гомулки першим секретарем ПОРП, проведення обмежених політичних реформ.
1968 р.	Мітинги польської університетської молоді проти ідеологічного диктату ПОРП.

грудень 1970 р.	Події на гданських судноверфях, вимоги політичної свободи, підвищення зарплати, інших соціальних пільг, вирішення житлових проблем та ін. Наслідки подій: розстріл страйкуючих владою; кадрові зміни у партійно-державному керівництві – Владислава Гомулку змінив Едвард Герек.
1976 р.	Акції протесту проти підвищення урядом цін, страйки у десяти воєводствах. Створення Комітету захисту робітників (вересень 1976 р.).
листопад 1980 р.	Створення незалежної профспілки «Солідарність» в Гданьську.
грудень 1981 р.	Конфронтація профспілки «Солідарності» з урядом; введення в країні воєнного стану (до липня 1983 р.).
лютий – квітень 1989 р.	Засідання «круглого столу» політичних сил (уряду, профспілки «Солідарність», Римо-католицької церкви).
червень 1989 р.	Вибори до сейму на основі угод «круглого столу», перемога «Солідарності».
1990 р.	Початок ринкових економічних реформ в Польщі. Розпуск ПОРП. Обрання президентом Леха Валенси.
жовтень 1991 р.	Перші вільні вибори до сейму та сенату Польщі.
18 травня 1992 р.	Укладення Договору про добросусідство, дружні взаємини та співробітництво між Польщею та Україною.
1993 р.	Виведення з Польщі останніх російських військових частин.
1995–2005 рр.	Президентство в Польщі Александра Квасьневського.
1996 р.	Виникнення правого блоку «Передвиборча акція – Солідарність».
1997 р.	Прийняття нової Конституції Республіки Польща.
жовтень 1998 р.	Реформа самоврядування в Польщі. Новий закон про адміністративно-територіальний устрій країни.
1999 р.	Реформи служби охорони здоров'я, пенсійної та шкільної систем. Вступ Польщі до НАТО.
вересень 2001 р.	Перемога на виборах до парламенту Союзу демократичних лівих сил.
травень 2004 р.	Вступ Польщі до ЄС.
2005–2010 рр.	Президентство Леха Качиньського.
10 квітня 2010 р.	Авіакатастрофа під Смоленськом (загинули президент Л. Качиньський, його дружина, члени урядової делегації, парламенту (96 осіб)).
2010–2015 рр.	Президентство Броніслава Коморовського.

2015 р.	Обрання президентом Анджея Дуди.
ЧЕХОСЛОВАЧЧИНА (ЧЕХІЯ ТА СЛОВАЧЧИНА) (1918-2018)	
28 жовтня 1918 р.	Празький Національний комітет (ПНК) проголосив утворення самостійної Чехословацької держави.
30 жовтня 1918 р.	Словацька національна рада опублікувала декларацію з вимогою входження до складу Чехословацької держави.
1919-1935 рр.	Президентство Томаша Масарика у Чехословаччині.
6 березня 1920 р.	Прийняття Конституції Чехословаччини (республіканська форма правління; автономна Підкарпатська Русь; двопалатні Національні збори; президент).
1920–1921 рр.	Створення Малої Антанти (Чехословаччина, Румунія, Югославія).
вересень 1921 р.	Створення уряду «національної єдності» на чолі з Е. Бенешем.
жовтень 1922 р.	Створення коаліційного уряду «національної єдності» на чолі з А.Швегли.
1933 р.	Створення у Чехословаччині Судетсько-німецької партії під керівництвом К. Генлейна.
1935-1938 рр.	Перше президентство Едварда Бенеша.
29 вересня 1938 р.	Мюнхенська конференція представників Англії, Франції, Німеччини та Італії, без участі чехословацького керівництва. Угода передбачала вимогу до Чехословаччини передати Німеччині Судетську область й усю інфраструктуру регіону, промислові райони.
листопад 1938 р.	Ухвалено закон «Про автономію Словаччини та Підкарпатської Русі».
30 листопада 1938 р. – 15 березня 1939 р.	Президентство у Чехословаччині Еміля Гахи.
14 березня 1939 р.	Проголошення незалежної Словацької держави, під захистом Німеччини.
15 березня 1939 р.	Прийняття президентом Чехословаччини Е. Гахою ультиматуму про вступ до Чехії вермахту, створення «протекторату Богемії й Моравії» та включення його до складу Німеччини.
1940 р.	Створення в Лондоні тимчасового чехословацького уряду під керівництвом Е. Бенеша.
18 липня 1941 р.	Радянсько-чехословацька угода про спільні дії і взаємну допомогу.
вересень – жовтень 1944 р.	Словацьке національне антинацистське повстання.

5 квітня 1945 р.	Проголошення Кошицької програми дій чехословацького коаліційного уряду.
5-11 травня 1945 р.	Празьке національне антинацистське повстання.
29 червня 1945 р.	Підкарпатська Русь за результатами референдуму відійшла до складу СРСР (Закарпатська область УРСР).
1945-1946 рр.	Конфіскація власності німців та їх виселення у прикордонні райони.
лютий 1948 р.	Політична криза, внаслідок якої до влади прийшли комуністи.
1949 р.	Чехословаччина стала членом Ради Економічної Взаємодопомоги (РЕВ).
1955 р.	Чехословаччина вступила до Організації Варшавського Договору (ОВД).
січень 1968 р.	Пленум ЦК КПЧ: перемога реформаторського крила, прихильників побудови «соціалізму з людським обличчям»; обрання на посаду першого секретаря ЦК КПЧ А. Дубчека.
5 квітня 1968 р.	Прийняття «Програми дій» чехословацької влади.
червень 1968 р.	Звернення до влади чехословацької інтелігенції «2000 слів».
21 серпня 1968 р.	Пряме озброєне вторгнення на територію Чехословаччини, під виглядом «інтернаціональної солідарності», військ країн Варшавського договору для придушення «Празької весни».
жовтень 1968 р.	Прийняття конституційного закону про федерацію Чехії та Словаччини.
1969 р.	Обрання нового керівництва КПЧ на чолі з Густавом Гусаком. Встановлення «режиму нормалізації».
1970 р.	Чехословаччина уклала договір із СРСР про дружбу та співробітництво.
1973 р.	Договір Чехословаччини з ФРН про непорушність спільного кордону, недійсність Мюнхенської угоди.
1977 р.	Виникнення дисидентського руху «Хартія-77».
21 серпня 1988 р.	Масова маніфестація, присвячена 20-й річниці трагічних подій введення військ ОВД до Чехословаччини.
15 січня 1989 р.	Демонстрація у річницю самоспалення студента Я. Палаха (1969) та її силовий розгін владою.
17 листопада 1989 р.	У Празі відбулася студентська демонстрація
19 листопада 1989 р.	Створено опозиційний Громадянський форум (з ініціативи «Хартії-77»), на чолі з Вацлавом Гавелом.

29 листопада 1989 р.	Парламент скасував положення про керівну роль КПЧ у суспільстві.
1990 р.	ЧСФР стала членом Ради Європи, Міжнародного валютного фонду (МВФ) та Міжнародного банку реконструкції і розвитку (МБРР).
1990-1991 рр.	Перший етап ринкових економічних реформ в Чехо-Словаччині.
лютий 1991 р.	Створено нову міжнародну регіональну організацію «Вишеградська група» (Чехо-Словаччина, Польща, Угорщина).
1991 р.	Остаточне виведення з Чехо-Словаччини радянських військ, підписання протоколу про розпуск ОВД та РЕВ.
вересень 1992 р.	Затвердження нової Конституції Словацької республіки.
25 листопада 1992 р.	Федеральні збори прийняли рішення про припинення Чехо-Словацької федерації.
грудень 1992 р.	Затвердження нової Конституції Чеської республіки.
1992-1998 рр.	Період домінування Руху за демократичну Словаччину (РЗДС) в партійно-політичній системі країни.
1993-1998 рр.	Президентство Міхала Ковача в Словаччині.
1993-2003 рр.	Президентство Вацлава Гавела в Чехії.
1997 р.	Фінансова криза в Чехії. Прийняття нової програми «Корекція економічної політики та інші трансформаційні кроки».
1999 р.	Чехію було прийнято до НАТО.
1999-2004 рр.	Президентство Рудольфа Шустера в Словаччині.
2003-2012 рр.	Президентство Вацлава Клауса в Чехії.
2004-2014 рр.	Президентство Івана Гашпаровича в Словаччині.
травень 2004 р.	Чехію було прийнято до ЄС, Словаччину – до НАТО та ЄС.
2009 р.	Словаччина перейшла на грошову одиницю – євро.
з 2013 р.	Президентство Мілоша Земана в Чехії.
з 2014 р.	Президентство Андрея Кіски в Словаччині.
БОЛГАРІЯ (1918-2018)	
27 листопада 1919 року	Нейїський мирний договір Болгарії із державами-союзниками Антанти (втрата 1/10 території; репарації; обмеження видів озброєння та чисельності армії).
1919-1923 рр.	Діяльність уряду Александра Стамболійського.
1921 р.	Закон про максимум землеволодіння.

9 червня 1923 р.	Державний переворот, здійснений силами Військової ліги. Вбивство А. Стамболійського.
вересень 1923 р.	Селянські повстання під проводом комуністів у Північно-Західній та Південній Болгарії.
1923-1926 рр.	Діяльність уряду Александра Цанкова.
16 квітня 1925 р.	Теракт лівих сил у соборі Святої Неділі проти представників влади, внаслідок якого загинули понад 100 осіб.
1926-1931 рр.	Діяльність уряду Андрія Ляпчева.
1931-1934 рр.	Діяльність уряду А. Мамінова та Н. Мушанова.
19 травня 1934 р.	Державний переворот сил ТВЛ та групи «Звено».
1934-1935 рр.	Діяльність уряду Кимона Георгієва.
1935-1943 рр.	Період диктатури болгарського царя Бориса III.
1935-1940 рр.	Діяльність уряду Георгія Кьосеіванова.
липень 1938 р.	Укладення Салонікської угоди Болгарії з балканськими країнами про незастосування сили; скасовано обмеження Болгарії мати регулярну армію.
15 вересня 1939 р.	Декларація уряду про повний нейтралітет Болгарії у Другій світовій війні.
1 березня 1941 р.	Укладення під тиском Німеччини угоди про приєднання Болгарії до Троїстого союзу.
квітень 1941 р.	Окупація болгарськими військами південно-східних районів Сербії, Західної Фракії та частини Вардарської Македонії.
22 червня 1941 р.	Заклик керівництва БРП до боротьби з нацистською окупацією Болгарії.
28 серпня 1943 р.	Смерть болгарського царя Бориса III.
серпень-вересень 1943 р.	Сформовано Національний комітет Вітчизняного фронту Болгарії для боротьби з нацизмом.
5 вересня 1944 р.	СРСР оголосив війну Болгарії.
8 вересня 1944 р.	Державний переворот в Софії, внаслідок якого до влади прийшли сили Вітчизняного фронту за підтримки Червоної армії СРСР.
з жовтня 1944 р.	Участь болгарської армії у бойових діях на радянсько-німецькому фронті у складі 3-го Українського фронту.
15 вересня 1946 р.	Проголошення Народної Республіки Болгарії, скасування монархії за результатами референдуму від 8 вересня 1946 р.
1946 р.	Позачергові вибори у Великі народні збори (перемога комуністів). Аграрна та податкова реформи.

1947 р.	Прийняття Конституції НРБ. Підписання мирного договору Болгарією на Паризькій мирній конференції про репатріації Греції та Югославії.
1948 р.	Об'єднання БРП (к) із СДП в БКП. Укладення договору про дружбу та співробітництво із СРСР.
1949 р.	Вступ Болгарії до РЕВ.
2 липня 1949 р.	Смерть Георгія Димитрова, керівника БКП та НРБ.
16 грудня 1949 р.	Страчено одного з комуністичних лідерів Трайчо Костова, звинуваченого в антирадянських поглядах та шпигунстві.
1949-1954 рр.	Керівником НРБ був Вилко Червенков.
1954-1989 рр.	Період правління Тодора Живкова в НРБ.
1955 р.	Вступ Болгарії до ОВД.
серпень 1968 р.	Участь Болгарії у придушенні «Празької весни».
1971 р.	Прийняття нової конституції НРБ, що визнала керівну роль БКП у державі.
1984 р.	Початок проведення політики болгаризації нацменшин, переслідування ісламу та тюркомовного населення.
10 листопада 1989 р.	Відставка Т. Живкова з посади генерального секретаря БКП та керівника НРБ.
7 грудня 1989 р.	Створення Союзу демократичних сил Болгарії (СДС) як коаліції 13 опозиційних організацій проти комуністичного режиму.
червень 1990 р.	Проведення перших вільних виборів: перемога БСП та СДС.
1 серпня 1990 р.	Обрання у парламенті президентом Болгарії Желю Желева.
лютий 1991 р.	Початок проведення ринкових реформ у Болгарії.
12 липня 1991 р.	Прийняття нової Конституції Республіки Болгарія.
5 жовтня 1992 р.	Укладення Договору про дружні відносини та співробітництво між Україною і Республікою Болгарія.
1997 р.	Прийняття урядової програми «Болгарія 2001»: денаціоналізація народного господарства; повернення землі та підприємств їхнім попереднім власникам (або спадкоємцям), закриття нерентабельних виробництв тощо.
1997-2002 рр.	Президентство Петра Стоянова (СДС).
24-25 березня 1998 р.	Офіційний візит президента України Л. Д. Кучми до Республіки Болгарія.
5 серпня 1998 р.	Смерть Т. Живкова.
2001-2005 рр.	Діяльність уряду Симеона ІІ в Болгарії.

27 березня 1941 р.	Державний переворот в Югославії. Прихід до влади короля Петра II.
6-17 квітня 1941 р.	Вторгнення німецьких та інших військ на територію Югославії та її капітуляція.
10 квітня 1941 р.	Проголошення у Загребі Незалежної держави Хорватія на чолі з А. Павеличем.
27 червня 1941 р.	Створення головного штабу народно-визвольних загонів (НВЗ) на чолі з генеральним секретарем КПЮ Й. Броз Тіто.
літо 1941 р.	Створення Королівської армії Югославії під командуванням Д. Михайловича (четники).
1942 р.	Створення Антифашистського віча народного визволення Югославії (АВНВЮ). Прорив партизанських військ до Західної Боснії.
29 листопада 1943 р.	АВНВЮ стала верховним представницьким і законодавчим органом нової влади, а тимчасовим урядом – Національний комітет визволення Югославії (НКВЮ) на чолі з Й. Броз Тіто (м. Яйце, Боснія).
16 червня 1944 р.	Підписання угоди між НКВЮ та емігрантським урядом.
20 жовтня 1944 р.	Звільнення від нацистської окупації Белграду.
7 березня 1945 р.	Створення Тимчасового народного уряду Демократичної федеративної Югославії (ДФЮ).
15 травня 1945 р.	Остаточне визволення Югославії від нацистської окупації.
29 листопада 1945 р.	Скупщина Югославії прийняла рішення про скасування монархії і проголошення республіки.
січень 1946 р.	Ухвалення Конституції Федеративної Народної Республіки Югославії (ФНРЮ).
1946 р.	Прийнято закон про націоналізацію у ФНРЮ. Укладення союзних договорів Югославії з Албанією, Польщею та Чехословаччиною.
1947 р.	Затверджено перший п'ятирічний план у ФНРЮ.
лютий 1948 р.	Конфлікт «Сталін – Тіто».
1949 р.	Розрив дипломатичних відносин СРСР та країн народної демократії з Югославією.
1950 р.	Запровадження моделі самоврядного соціалізму.
1961 р.	Створення «Руху неприєднання» (конференція в Белграді).
1963 р.	Прийняття Конституції Соціалістичної Федеративної Республіки Югославії (СФРЮ).
1967 р.	Відкрито кордони СФРЮ для туристів західних країн.

1971 р.	Демонстрації за розширення прав хорватів у СФРЮ в Загребі. Рух «Хорватська весна».
1974 р.	Прийняття нової Конституції Соціалістичної Федеративної Республіки Югославії (СФРЮ).
4 травня 1980 р.	Смерть Йосипа Броз Тіто.
1981 р.	Події в Косово – вимоги албанців надати краю статус республіки.
1989 р.	Створення опозиційних партій і рухів в усіх республіках СФРЮ.
грудень 1989 р.	Початок проведення економічних реформ СФРЮ урядом А. Марковича.
1990 р.	Розпад Союзу комуністів Югославії.
червень 1991 р.	Вибори у Хорватії та Словенії, перемога Хорватської демократичної співдружності (Ф. Туджман), блоку «Демос» (М. Кучан) у Словенії, які проголосили незалежність республік.
26 червня – 4 липня 1991 р.	Війна за незалежність Словенії (бойові дії між військами ЮНА та словенськими збройними формуваннями).
1991 р. – серпень 1995 р.	Війна за незалежність Хорватії (між військами ЮНА та хорватськими збройними формуваннями; боротьба Хорватії з проголошеною у районах компактного проживання сербів Республікою Сербської Країни (19 грудня 1991 р.), операція хорватської армії «Буря» по знищенню РСК (серпень 1995 р.)).
1991-2002 рр.	Президентство Мілана Кучана у Словенії.
1992-1999 рр.	Президентство Франьо Туджмана в Хорватії.
1992 р.	Проголошення незалежності Боснії і Герцеговини та Македонії. Введено торговельно-економічні санкції ООН проти Сербії як агресора, у зв'язку з веденням нею міжетнічної війни.
весна 1992 р. – 14 грудня 1995 р.	Громадянська війна у Боснії і Герцеговині. Дейтонська угода (США) 14.12.1995 р. про припинення війни.
квітень 1992 р.	Утворено Союзну Республіку Югославія (Сербія та Чорногорія).
1988–1999 рр.	Албано-сербське протистояння в Косово.
24 березня – 10 червня 1999 р.	Операція сил НАТО проти Сербії «Союзна сила» з метою примусити її прийняти план мирного врегулювання в Косово.
2000 р.	Перші прямі вибори президента Союзної Республіки Югославії. Перемогу здобув лідер Демократичної партії Сербії (ДПС) В. Коштуніца.

2000-2010 рр.	Президентство Степана Месича в Хорватії.
2001 р.	Арешт колишнього президента Союзної Республіки Югославії С. Мілошевича, який постав перед Гаазьким міжнародним трибуналом.
весна-осінь 2001 р.	Громадянська війна в Македонії.
2002-2007 рр.	Президентство Янеза Дрновшека у Словенії.
2002-2018 рр. (з перервою)	Президентство Філіпа Вуяновича у Чорногорії.
2003 р.	Вбивство прозахідного прем'єр-міністра Сербії Зорана Джінджича.
2003-2006 рр.	Державна співдружність Сербії та Чорногорії.
2004 р.	Вступ Словенії до ЄС.
2004-2012 рр.	Президентство Бориса Тадича у Сербії.
травень 2006 р.	Референдум у Чорногорії з питання державного статусу республіки: отримання повної незалежності від Сербії.
2007-2012 рр.	Президентство Данила Тюрка у Словенії.
2009-2019 рр.	Президентство Георге Іванова у Македонії.
2010-2015 рр.	Президентство Іво Йосиповича в Хорватії.
1 березня 2012 р.	Сербія офіційно отримала статус кандидата в члени Євросоюзу.
2012-2017 рр.	Президентство Томіслава Ніколича у Сербії.
2013 р.	Вступ Хорватії до ЄС.
з 2015 р.	Президентство Колінди Грабар-Кітарович в Хорватії.
з 2012 р.	Президентство Борута Пахора у Словенії.
з 2017 р.	Президентство Александара Вучича у Сербії.
з 2018 р.	Президентство Міло Джукановича у Чорногорії (до цього був прем'єр-міністром; президентом у 1998-2002 рр.).
11 січня 2019 р.	Парламент Македонії проголосував за зміни до конституції, затвердивши перейменування країни на Північну Македонію.
РОСІЯ (1918-2018)	
1917-1922 рр.	Громадянська війна в Росії.
березень 1918 р.	Укладення Брестського мирного договору між Росією та Німеччиною. Англо-американо-французькі війська висадилися в Мурманську.
травень 1918 р.	Повстання Чехословацького корпусу. Антирадянські повстання селян (Поволжжя, Сибір, Далекий Схід).
17 липня 1918 р.	Розстріл радянською владою царської сім'ї у Катеринбурзі.

28 серпня 1918 р.	Замах на життя В. Леніна (есерка Каплан).
березень – травень 1919 р.	Червона Армія успішно відбила наступ білогвардійських сил зі сходу (адмірал О. Колчак), півдня (генерал А. Денікін), заходу (генерал М.Юденич).
1 червня 1919 р.	Створення військово-політичного союзу радянських республік (Росії, України, Білорусії, Латвії, Литви).
1920 р.	Радянсько-польська війна. Розгром Червоною Армією військ генерала Врангеля (Крим).
1921-1922 рр.	Придушено антибільшовицькі повстання у Кронштадті, на Тамбовщині.
1921-1928 рр.	Нова економічна політика (НЕП).
1922 р.	Ліквідовано вогнища інтервентів та білогвардійців у Середній Азії та на Далекому Сході. Обновленський розкол у Руській Православній Церкві.
квітень 1922 р.	Генуезька конференція (Росія, Англія, Франція, Нівмеччина та ін.).
30 грудня 1922 р.	Утворення СРСР. Підписання Союзного договору.
31 січня 1924 р.	Прийняття першої Конституції СРСР.
1925 р.	Створення «Союзу безбожників».
грудень 1925 р.	Проголошення курсу індустріалізації на XIV з'їзді ВКП (б).
1927 р.	Проголошення курсу колективізації в СРСР.
1931 р.	Зруйновано храм Христа Спасителя (Москва).
1933 р.	Встановлення дипломатичних відносин між СРСР та США.
1934 р.	Радянський Союз було прийнято до Ліги Націй.
1 грудня 1934 р.	Вбивство більшовистського партійного діяча Сергія Кірова.
1935 р.	Стахановський рух в СРСР.
27 травня 1935 р.	Наказом НКВС СРСР у республіках, краях та областях були організовані «трійки» для прискореного розгляду політичних судових справ.
5 грудня 1936 р.	Прийняття другої Конституції СРСР.
1938 р.	Озброєний конфлікт з Японією на території СРСР в районі озера Хасан.
23 серпня 1939 р.	Радянсько-німецький договір про ненапад (пакт Ріббентропа–Молотова).
30 листопада 1939 р. – 13 березня 1940 р.	Радянсько-фінська або Зимова війна.
22 червня 1941 р.	Напад нацистської Німеччини на СРСР.

8 вересня 1941 р. – 27 січня 1944 р.	Військова блокада Ленінграда німецькими, фінськими, іспанськими та іншими військами.
30 вересня 1941 р.	Початок наступу німецько-нацистських військ на Москву (операція «Тайфун»).
5 грудня 1941 р.	Початок контрнаступу радянських військ під Москвою.
17 липня – 18 листопада 1942 р.	Оборонний етап радянсько-німецької битви під Сталінградом.
19 листопада 1942 р. – 2 лютого 1943 р.	Наступальний етап радянських військ у битві під Сталінградом.
5–11 липня 1943 р.	Оборонний етап радянських військ у битві на Курській дузі.
12 липня 1943 р.	Радянсько-німецька танкова битва під Прохоровкою в районі Курської дуги.
12 липня – 23 серпня 1943 р.	Наступальний етап радянських військ у битві на Курській дузі.
25 серпня – 23 грудня 1943 р.	Наступальна операція радянських військ за Дніпро.
6 листопада 1943 р.	Визволення м. Києва радянськими військами.
24 січня – 17 лютого 1944 р.	Корсунь-Шевченківська наступальна операція радянських військ.
квітень – травень 1944 р.	Звільнення Одеси, Севастополя, Криму.
13 липня – 29 серпня 1944 р.	Львівсько-Сандомирська операція.
20 – 29 серпня 1944 р.	Яссько-Кишинівська операція.
8 травня 1945 р.	Акт про повну капітуляцію Німеччини у Другій світовій війні.
2 серпня 1945 р.	Акт про повну капітуляцію Японії у Другій світовій війні.
1947 р.	Грошова реформа в СРСР.
1949 р.	Створення Ради Економічної Взаємодопомоги (РЕВ). Випробування першої атомної бомби в СРСР.
5 березня 1953 р.	Смерть Й. Сталіна.
1953–1964 рр.	Доба «відлиги» в СРСР під керівництвом М. Хрущова.
1954 р.	Крим увійшов до складу УРСР.
1955 р.	Створення Організації Варшавського Договору (ОВД).
лютий 1956 р.	XX з'їзд КПРС. Викриття культу особи Й. Сталіна.
12 квітня 1961 р.	Перший у світі політ у космос Ю. Гагаріна (СРСР).

1964–1982 рр.	Епоха Л. Брежньєва в СРСР.
1965 р.	Початок економічних реформ в СРСР під керівництвом уряду О. Косигіна.
7 жовтня 1977 р.	Прийняття Конституції «розвинутого соціалізму» в СРСР.
1979 р.	Введення обмеженого контингенту радянських військ до Афганістану.
листопад 1982 р. – лютий 1984 р.	Роки керівництва Ю. Андропова в СРСР.
лютий 1984 р. – березень 1985 р.	Роки керівництва К. Черненко в СРСР.
березень 1985 р. – грудень 1991 р.	Роки керівництва М. Горбачова в СРСР.
квітень 1985 р.	Початок політики «перебудови» в СРСР згідно рішення Пленуму ЦК КПРС.
26 квітня 1986 р.	Аварія на Чорнобильській АЕС в СРСР.
1989 р.	Виведення обмеженого контингенту радянських військ з Афганістану. Робота 1-го та 2-го з'їздів народних депутатів СРСР.
1990 р.	Робота 3-го з'їзду народних депутатів СРСР. Декларації про державний суверенітет республік СРСР. Проголошення незалежності Литви, Латвії та Естонії.
1991–1996 рр.	Перший термін президентства Б. Єльцина в РФ.
19 – 21 серпня 1991 р.	Спроба державного перевороту ДКНС в СРСР.
8 грудня 1991 р.	Біловезькі угоди про припинення існування СРСР та створення Співдружності незалежних держав (СНД).
1992–1993 рр.	Проведення радикальних економічних реформ в Російській Федерації (РФ).
березень – вересень 1993 р.	Конституційна криза в РФ (президентсько-парламентський конфлікт)
2 – 4 жовтня 1993 р.	Трагічні події протистояння між прихильниками парламенту та президента у Москві.
грудень 1993 р.	Вибори до Ради Федерації та Державної Думи.
грудень 1994 р. – вересень 1996 р.	Перша чеченська війна в РФ.
1996–1999 рр.	Другий термін президентства Б. Єльцина в РФ.
квітень 1997 р.	Підписання договору про створення Союзної держави Російської Федерації та Білорусі.
31 травня 1997 р.	Договір про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною та Російською Федерацією.

1998 р.	Економічна криза в РФ.
вересень 1999 р. – квітень 2009 р.	Друга чеченська війна в РФ.
2000–2008 рр.	Перший та другий термін президентства В. Путіна.
2008–2012 рр.	Роки президентства Д. Медведєва.
серпень 2008 р.	5-денна російсько-грузинська війна.
грудень 2008 р.	Зміни до Конституції РФ (збільшення терміну президентства до 6 р., парламенту до 5 р.).
2009 р.	Створення Митного союзу окремими країнами СНД (РФ, Білорусь, Казахстан).
2012–2018 рр.	Третій термін президентства В. Путіна.
березень 2014 р.	Анексія Криму з боку РФ.
лютий 2015 р.	Вбивство в РФ опозиційного політика Б. Немцова.
2015 р.	Початок діяльності Євразійського економічного союзу (ЄАзС).
БІЛОРУСЬ (1918-2018)	
25 березня 1918 р.	Третя «статутна грамота», за якою Білоруська Народна Республіка (БНР) проголошувалася «вільною й незалежною державою».
листопад 1918 р.	Укладення угоди про включення Віленщини й Гродненщини до складу Литви.
10 грудня 1918 р.	Червона армія звільнила Мінськ від німецької окупації.
лютий 1919 р.	I з'їзд Рад Литви прийняв рішення про об'єднання Литовської і Білоруської РСР.
31 липня 1920 р.	Повторне проголошення Білоруської РСР в Мінську.
листопад – грудень 1920 р.	Збройне повстання проти радянської влади в районі Слуцька.
18 березня 1921 р.	Укладення Ризького мирного договору, за яким Західну Білорусь було включено до складу Польщі.
1922 р.	Створення Білоруського парламентського клубу (БПК) у польському парламенті.
1923 р.	Початок проведення нової економічної політики в БСРР.
1923–1929 рр.	Проведення політики білорусизації в БСРР.
1931–1938 рр.	Політичні процеси в БСРР над учасниками Об'єднаного антирадянського підпілля, Білоруської автокефальної церкви та ін.
1925–1927 рр.	Діяльність в Польщі Білоруської селянсько-робітничої Громади (БСРГ).
1934 р.	Створення у Березі Картузькій (Західна Білорусь) польського концентраційного табору.

1935 р.	Завершення колективізації в БРСР.
1937 р.	Арешт в БРСР 128 літераторів.
1938 р.	Розпуск виконкомом Комінтерну Комуністичної партії Західної Білорусі (КПЗБ).
14 вересня 1939 р.	Німецькі війська зайняли м. Брест.
17–25 вересня 1939 р.	Радянські війська перетнули кордон і зайняли територію Західної Білорусі.
22 вересня 1939 р.	Військовий парад німецьких та радянських військ у м. Бресті.
28 вересня 1939 р.	Радянсько-німецький договір про дружбу і кордони.
1939–1941 рр.	Радянська Західної Білорусі.
22 червня–липень 1941 р.	Героїчна оборона Брестської фортеці.
28 червня 1941 р.	Захоплення німецько-нацистськими військами Мінська.
3–26 липня 1941 р.	Оборона радянських військ під Могильовом.
12–19 серпня 1941 р.	Оборона Гомеля радянськими військами.
вересень 1941 р.	Повна окупація німецькими військами території БРСР.
22 жовтня 1941 р.	Створення на окупованій території БРСР Білоруської народної самопомогі.
квітень 1942 р.	Початок діяльності радянської 1-ї Білоруської партизанської бригади під командуванням М. Ф. Шмирова.
22 червня 1943 р.	Створення на окупованій території БРСР Спілки білоруської молоді.
серпень 1943 р.	Початок «рейкової війни» білоруських радянських партизан проти німецької окупації.
23 лютого 1944 р.	Створення за наказом німецької окупаційної влади Білоруської крайової оборони для боротьби з радянськими партизанами.
березень 1944 р.	У БРСР було створено Народний комісаріат закордонних справ (з 1946 р. – Міністерство).
23 червня – 28 липня 1944 р.	Визволення радянськими військами території БРСР (операція «Багратіон»).
3 липня 1944 р.	Визволення радянськими військами Мінська від німецько-нацистської окупації.
4 липня 1944 р.	Визволення радянськими військами Полоцька.
16 липня 1944 р.	Визволення радянськими військами Гродно.
28 липня 1944 р.	Визволення радянськими військами Бреста.
1945 р.	Білоруська РСР стала членом-засновником ООН.
1947 р.	Сфабриковано судовий процес у справі організацій

	«Союз білоруських патріотів» і «Вільна Білорусь», т. зв. «Центра білоруського визвольного руху».
1951 р.	1-а Білоруська конференція прихильників миру. Сфабриковано справу проти наркома освіти БРСР Саєвича, який був звинувачений у змові з «югославськими ревізіоністами».
1952 р.	Остаточна ліквідація підпільних антирадянських формувань Армії Крайової.
1954 р.	Білоруська РСР стала членом ЮНЕСКО (освіта, наука та культура).
березень 1958 р.	Відкрито постійне представництво Білорусі при ООН.
1956–1965 рр.	Першим секретарем ЦК КП Білорусії був К. Т. Мазуров.
1965–1980 рр.	Першим секретарем ЦК КП Білорусії був П. М. Машеров.
19 жовтня 1988 р.	Створено Оргкомітет білоруського Народного Фронту (БНФ).
27 липня 1990 р.	Верховна Рада БРСР ухвалила Декларацію про державний суверенітет Білоруської РСР.
19 вересня 1991 р.	Позачергова сесія Верховної Ради БРСР прийняла рішення змінити назву республіки й іменуватися «Республіка Білорусь». Ухвалення законів «Про державний прапор Республіки Білорусь» і «Про державний герб Республіки Білорусь».
8 грудня 1991 р.	Підписання Біловезьких угод, згідно яких припинив існування СРСР, і Білорусь стала незалежною державою. 10 грудня 1991 р.
15 березня 1994 р.	Верховна Рада Республіки Білорусь прийняла нову Конституцію.
з 1994 р.	Президентом Республіки Білорусь є Олександр Лукашенко.
14 травня 1995 р.	Парламентські вибори та референдум в Білорусі з питань мови, прапора, герба та економічної інтеграції з Російською Федерацією.
24 листопада 1996 р.	Проведення нового референдуму в Білорусі, згідно результатів якого створювався двопалатний парламент, збільшувалися повноваження президента.
8 грудня 1999 р.	Підписано Договір про створення Союзної держави Білорусі та Росії.
2000 р.	Білорусь підписала договір про створення Євразійського економічного співтовариства.
2001, 2006, 2010, 2015 рр.	Президентські вибори, перемогу на яких здобув Олександр Лукашенко.

жовтень 2004 р.	Референдум в Білорусі, за результатами якого знято обмеження щодо термінів перебування однієї особи на посаді президента.
2009 р.	Білорусь підписала договір про створення Митного союзу.
2015 р.	Білорусь стала членом Євразійського економічного союзу.

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК

Александр І Карагеоргійович, кор. 39

Алфьоров Ж. 87

Анджеєвський Є. 46

Андрич І. 58

Андропов Ю. 81

Атрахович К. 85

Бакалов Г. 58

Банах С. 44

Баті Т. 26

Бела Я. Л. 45

Беліч О. 58

Биков В. 86

Богданович В. 86

Борис ІІІ, цар 34

Брандис К. 46

Брежнєв Л. 80

Бровка П. 86

Броз Тіто Й. 36, 42

Вазов І. 57

Вайда А. 46

Валєнса Л. 24

Вапцаров Н. 58

Василєв В. 57

Вежинов П. 58

Велімирович Миколай, свт. 58

Воронц П. 58

Вуянович Ф. 51

Гавел В. 30

Гайдар Є. 70, 71

Гашек Я. 45

Гендов В. 58

Генлейн К. 26

Герек Е. 24

Гітлер А. 26

Гомулка В. 24

Горбачов М. 81

Гоффман Є. 46

Габар-Кітарович К. 52

Гусак Г. 29

Гяуров Н. 59

Димитров Г. 36

Джінджич З. 50

Джилас М. 42
Джуканович М. 48, 51
Додік М. 54
Домбровська М. 44
Дринов М. 57
Дрновшек Я. 53
Дуда А. 24
Єльцин Б. 70
Жданович Ф. 85
Желєв Ж. 37
Жеромський С. 4
Живков Т. 37
Жиріновський В. 71
Жуйович Й. 58
Зануссі К. 46
Затонський В. 67
Земан М. 32
Златарський Г. 57
Зюганов Г. 71
Іванов Г. 56
Івашкевич Я. 46
Ізетбегович А. 54
Йованович С. 58
Йосипович І. 52
Кавалерович Є. 46
Карагеоргієвичі, дин. 39
Качинський Л. 24
Кваснєвський А. 24
Кіщенко О. 87
Кирієнко С. 70
Кисельов Д. 82
Колас Я. 82, 85
Клаус В. 30, 32
Ковачич І. 58
Коморовський Б. 24
Короткевич В. 86
Кос М. 58
Косигін О. 80
Коштуніца В. 48, 49
Кулешов А. 86
Купала Я. 85
Кустуриця Е. 60
Кучан М. 43
Кучма Л. 49, 76

Лем С. 46
Ленін В. 64
Линьков М. 85
Лукашенко О. 74
Луцкевич А. 86
Ляпчев А. 34
Маковський Т. 45
Максимович Д. 58
Масарик Т. 26
Машеров П. 83
Медведєв Д. 70
Месич С. 52
Мештрович І. 58
Мілошевич С. 48, 49
Мілутінович М. 48
Михайлович Д. 40
Мосцицький І. 44
Мулявін В. 86
Налковська С. 44
Незвал В. 45
Нідерле Л. 45
Ніколич Т. 50
Павел, патр. серб. 60
Павелич А. 40
Падеревський І. Я. 20, 44
Пастернак Б. 86
Пахор Б. 53
Петров А. 57
Пілсудський Ю. 21, 68
Пічета В. 85
Примаков Є. 70
Пташук М. 87
Путін В. 70
Радич С. 39
Реймонт В. 44
Ржецька Л. 85
Ругова І. 50
Саевич П. 83
Сахаров А. 80
Свобода Л. 27
Сейферт Я. 46
Симеон II, цар 37
Солженіцин О. 80
Сталін Й. 27, 36, 42, 64

Стамболійський А. 34
Станев Е. 59
Станкевич А. 86
Стафф Л. 44
Степашин С. 70
Тадич Б. 50
Тайге К. 45
Танк М. 85
Тесла Н. 58
Тісо Й. 27
Туджман Ф. 43, 52
Тюрк Д. 53
Форман М. 46
Хітілова В. 46
Христов Б. 59
Хрущов М. 80
Цанков А. 34
Цветкович Д. 40
Цвіїч Й. 58
Чапек К. 45
Червенков В. 36
Черненко К. 81
Чорномирдін В. 70
Чорович В. 58
Шамякін П. 86
Шешель В. 50
Шимановський К. 45
Шимборська В. 46
Шишманов І. 57
Яначек Л. 45

ПРЕДМЕТНИЙ ПОКАЖЧИК

Аграрна реформа 23, 42
Антифашистське віче народного визволення Югославії 40
Армія Крайова 21
«Безпартійний блок» 21
Білий терор 63
Біловезькі угоди 8 грудня 1991 р. 84
Білоруська Народна Республіка (БНР) 66
Білоруський Народний Фронт (БНФ) 84
Битва за Москву 78
Битва на Курській дузі 78
Варшавське повстання 1944 р. 21

Вітчизняний фронт 35
Вишеградська четвірка 32
Гвардія Людова 21
Геноцид 40
«Град» 26
Громадянська війна 63
Громадянський форум 30
Державний переворот 21, 35
Друга світова війна 78
Європейський Союз (ЄС) 24, 32, 37
Західна Білорусь 67, 68
Індустріалізація 64, 67
Катинська трагедія 1940 р. 21
Колективізація 64, 67
Конституція 20, 21, 23, 24, 26, 36, 39, 42, 54, 64
Конфлікт «Сталін – Тіто» 42
Королівство сербів, хорватів та словенців 39
Косово 49, 50, 51,
Круглий стіл політичних сил 1989 р. 24
Література 44,
Лютнева криза 1948 р. у Чехословаччині 29
Міжетнічна війна 48, 49
Мюнхенська угода від 29 вересня 1938 р. 26
НАТО 32, 37
Національна бібліотека Білорусі 87
Незалежна держава Хорватія 40
НЕП 63, 64
Підкарпатська Русь 26
Познанські події 1956 р. 24
Політика білорусизації 67
Політичні кризи 24
Політичні репресії 65, 67
Польський комітет національного визволення (ПКНВ) 21
«Празька весна» 1968 р. 29
Празьке національне повстання 1945 р. 27
Режим «санації» у Польщі 21
Римо-католицька церква 21, 24
«Російська визвольна армія» 27
Рух за демократичну Словаччину 32
Рух неприєднання 42
Самоврядний соціалізм 43
Сейм 21
Сенат 21
Словацьке національне повстання 1944 р. 27

«Слов'янський базар» у Вітебську 87
«Солідарність», профспілка 24
Союзна Республіка Югославія 48
Сталінградська битва 78
Судетські німці 26
Театр 44,
«Хартія-77» 29
Червоний терор 63
Четники 40

ДЛЯ НОТАТОК

Навчальне видання

Власюк Ігор Миколайович

ІСТОРІЯ СЛОВ'ЯНСЬКИХ НАРОДІВ

Навчально-методичний посібник

В авторській редакції

Надруковано з оригінал-макета автора

Підписано до друку 03.06.19. Формат 60х90/16. Ум. друк. арк. 8,53

Обл. вид. арк. 9,18. Друк різнографічний.

Гарнітура Times New Roman. Зам. Наклад 100.

Видавництво Житомирського державного університету імені Івана Франка

Свідectво про державну реєстрацію:

серія ЖТ №10 від 07.12.04 р.

м. Житомир, вул. Велика Бердичівська, 40

електронна пошта (E-mail): zu@zu.edu.ua